

Wybory Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej 2025

PODRĘCZNIK DLA

**CZŁONKÓW OBWODOWYCH
KOMISJI WYBORCZYCH**

MĘŻÓW ZAUFANIA

OBSERWATORÓW SPOŁECZNYCH

Spis treści

Wstęp	3
I. Falszerstwa wyborcze – rys historyczny	5
1. Plebiscyt na Górnym Śląsku 1921 r. – niemiecka frekwencja.	5
2. Referendum 3 x TAK 1946 r. – fałszywe protokoły.....	5
3. Wybory parlamentarne w 1947 r. – fałszywe protokoły i karty do głosowania.	6
4. Wybory samorządowe 2014 r.– „plaga” głosów nieważnych.....	7
5. Wybory Prezydenta 2020 r. – „cudowna” frekwencja.	8
6. Referendum i wybory parlamentarne 15.10.2023 r. – sztuka manipulacji.....	8
7. Wybory Prezydenta 2025 – bez falszerstw?.....	10
II. Informacje podstawowe	12
1. Obwodowa komisja wyborcza – powoływanie i skład.....	12
2. Obwodowa komisja wyborcza – prawa i obowiązki.....	16
3. Obwodowa komisja wyborcza - czynności przed dniem głosowania.....	17
4. Obwodowa komisja wyborcza – czynności w dniu głosowania.....	20
5. Mężowie Zaufania.....	24
6. Obserwatorzy Społeczni i Międzynarodowi.....	29
7. Spis wyborców – potwierdzenie tożsamości.....	33
8. Nagrywanie pracy obwodowej komisji wyborczej.....	38
9. Szkolenia urzędowe.....	40
III. Sposoby fałszowania wyborów	42
1. Różne formy głosowania.....	43
2. Ograniczone funkcje Centralnego Rejestru Wyborców.....	48
3. Zaświadczenia do głosowania i dopisywanie do spisów wyborców.....	51
4. Karty do głosowania.....	52
5. Ustalenie wyników głosowania - protokoły głosowania.....	54
IV. Załączniki	58
1. Kalendarz wyborczy.....	58

2.	Lista kontrolna – przed dniem głosowania	63
3.	Lista kontrolna – dzień głosowania (1).....	67
4.	Lista kontrolna – dzień głosowania (2).....	69
5.	Lista kontrolna – dzień głosowania (3).....	72
6.	Informacja PKW o warunkach głosowania.....	76
7.	Wzór zaświadczenia do głosowania.....	82
9.	Wzór zaświadczenia dla Obserwatora Społecznego	84
10.	Uchwała PKW nr 150/2025 - frekwencja.....	85
11.	Uchwała PKW nr 54/2025 - drukowanie kart do głosowania	90
12.	Uchwała PKW nr 55/2025 - wykorzystanie techniki elektronicznej	94
13.	Uchwała PKW nr 162/2025 – wykaz gmin z możliwością większej liczby wyborców .	98
14.	Uchwała PKW nr 164/2025 - wzór karty do głosowania	101
15.	Uchwała PKW nr 165/2025 – wytyczne dla obwodowych komisji wyborczych.....	103

Wstęp

Historia fałszowania wyborów i referendów na świecie, w tym w Polsce, jest długa. Wieloletnia praktyka umożliwiła fałszerzom wypracowanie i wykorzystywanie różnych metod nieuczciwego wpływania oraz pozaprawnego oddziaływania na wynik wyborów, wbrew woli wyrażonej przez większość wyborców.

Jesteśmy przekonani, że znajomość i pilnowanie stosowania procedur wyborczych będzie stanowić dla fałszerzy barierę trudną do pokonania. W efekcie ogłoszone wyniki wyborów będzie odpowiadał woli Suwerena.

Niniejsza publikacja była tworzona z nadzieją, że będzie ona pomocna przy rzeczywistej realizacji art.4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej:

1. *Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.*
2. *Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.*

Wybory Prezydenta RP 2025 r. w Polsce są szczególnie ważne. Ich stawka jest bardzo wysoka. Wielu twierdzi, że są to najważniejsze wybory w III Rzeczypospolitej. Zdecydujemy w nich o przyszłym kształcie naszego kraju. Zdecydujemy w nich, czy będziemy w stanie skutecznie przeciwstawiać się, radykalnym zmianom, które w końcowym rozrachunku mogą okazać się dla Polski i dla Polaków fatalne. W obecnej, napiętej sytuacji należy obawiać się prób stosowania wszelkich – znanych i nowych – metod fałszowania wyników głosowania.

Do obrony uczciwości wyborów prezydenckich w 2025 roku trzeba prawdziwej armii ludzi, zdeterminowanych do pracy w komisjach wyborczych i udziału w procesie wyborczym. Oddolna mobilizacja pozwoli zapobiec ewentualnym próbom nielegalnego wpływania na proces wyborczy oraz zminimalizować skalę możliwych nieprawidłowości i fałszerstw. Dzięki uważnej obserwacji przygotowań do wyborów oraz ich przebiegu uda się, odwzorować prawdziwą wolę Suwerena (Narodu), wyrażoną w głosowaniu i mającą odzwierciedlenie w wyniku wyborów. Należy dopilnować, aby każdy głos wyborczy należycie i zgodnie z prawem przełożył się na rezultat wyborów, które wyłonią ich rzeczywistego zwycięzcę. W ten sposób urzeczywistniony zostanie postulat budowy praworządnego i uczciwego państwa. Wszyscy obywatele mogą, a nawet powinni, skorzystać z tego prawa dla dobra Rzeczypospolitej i własnego.

Treść niniejszych materiałów, prezentowanych przez społeczny Ruch Kontroli Wyborów ułatwi Państwu rzetelne przygotowanie do pracy w komisjach wyborczych. Celem autorów jest

opisanie regulacji prawnych oraz praktyki wyborczej tak, by dzięki ich ścisłemu przestrzeganiu umożliwić zapewnienie uczciwego przebiegu wyborów.

I. Falszerstwa wyborcze – rys historyczny.

Na początek rzućmy okiem na kilka historycznych przypadków wyborów z ostatniego stulecia, w których stosowano wobec nas – wyborców – nieuczciwe praktyki.

1. Plebiscyt na Górnym Śląsku 1921 r. – niemiecka frekwencja.

W głosowaniu, w tym plebiscycie wzięło udział 1,2 mln osób, co oznacza frekwencję na poziomie 98%. Wśród głosujących 19,3% stanowili wyborcy urodzeni na Górnym Śląsku, którzy wyemigrowali stamtąd do Niemiec.

Zastosowano też niekorzystną dla Polski metodę liczenia zbiorczego (tj. uwzględniono sumę wszystkich głosów, dla całego obszaru plebiscytowego – analogicznie, jak w zbliżających się wyborach prezydenckich). Oznaczało to znaczącą przewagę głosów mieszkańców miast, zdominowanych przez ludność niemiecką. W miastach przeważyły zatem głosy za przyłączeniem obszaru plebiscytowego do Niemiec, natomiast na terenach wiejskich dominowały głosy za przyłączeniem do Polski. Wskutek takiego liczenia głosów okazało się, że 40,4% głosujących opowiedziało się za Polską, a 59,5% za Niemcami. Jednak przy zastosowaniu pierwotnie ustalonej metody, polegającej na porównaniu liczby gmin głosujących, uzyskano odmienny wynik - 693 gminy opowiedziały się za Polską, a 624 gminy - za Niemcami.

2. Referendum 3 x TAK 1946 r. – fałszywe protokoły.

W referendum z 1946 roku zadano trzy pytania:

- *Czy jesteś za zniesieniem Senatu?*
- *Czy chcesz utrwalenia w przyszłej Konstytucji ustroju gospodarczego, zaprowadzonego przez reformę rolną i unarodowienie podstawowych gałęzi gospodarki krajowej, z zachowaniem ustawowych uprawnień inicjatywy prywatnej?*
- *Czy chcesz utrwalenia zachodnich granic Państwa Polskiego na Bałtyku, Odrze i Nysie Łużyckiej?*

Według badaczy po referendum od nowa napisano 5994 protokoły z obliczonymi głosami i podrobiono około 40 tysięcy podpisów członków komisji obwodowych.

Wedle przesłanego 30 sierpnia 1946 r. raportu dla Stalina, stanowiącego wynik pracy specjalistów z Moskwy, odsetek Polaków, którzy udzielili twierdzącej odpowiedzi na pierwsze pytanie, wyniósł ok. 50–60% (zależnie od województwa), podczas gdy w oryginalnych protokołach było to 1-15%. W nowych protokołach zwiększono także liczbę twierdzących odpowiedzi na drugie i trzecie pytanie.

3. Wybory parlamentarne w 1947 r. – fałszywe protokoły i karty do głosowania.

W wyborach parlamentarnych w 1947 r. uczestniczyły dwa główne bloki polityczne:

- koalicja – Blok Stronnictw Demokratycznych (PPR, PPS, SL i SD) , współpracujący ze Stronnictwem Pracy (SP) oraz PSL „Nowe Wyzwolenie”;
- opozycja – Polskie Stronictwo Ludowe (PSL) pod przewodnictwem Stanisława Mikołajczyka, które w ówczesnych warunkach politycznych nabrało charakteru ugrupowania ogólnonarodowego i ponadklasowego.

Wcześniejszym testem popularności komunistów w społeczeństwie było referendum ludowe z 30 czerwca 1946 r. Jego wyniki zostały sfalszowane przez polskich komunistów, przy aktywnym udziale Sowietów. Na prośbę Bolesława Bieruta do Polski sprowadzono płk. Arona Pałkina, szefa Samodzielnego Wydziału „D” Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR, specjalistę od fałszowania dokumentów.

Okres poprzedzający wybory w 1947 r. został przez komunistów i ich sojuszników wykorzystany do rozprawy z PSL oraz zbrojnym podziemiem niepodległościowym, a także do wypróbowania metod fałszowania wyników wyborów.

W trakcie kampanii przedwyborczej przeprowadzano aresztowania działaczy PSL i podziemia niepodległościowego, eliminowano ich fizycznie, atakowano wiece oraz lokale PSL i zastraszano członków partii. Ponadto unieważniono część list okręgowych PSL, wielu osobom odebrano prawa wyborcze, a niemal połowę członków obwodowych i okręgowych komisji wyborczych zwerbowano do tajnej współpracy.

Według oficjalnych wyników ogłoszonych 1 lutego 1947 r. Blok Stronnictw Demokratycznych zdobył 80,1% głosów, PSL – 10,3%, SP – 4,7%, PSL „Nowe Wyzwolenie” – 3,5%, a pozostałe listy uzyskały łącznie 1,4%. Rezultaty te były jednak efektem masowych fałszerstw, dokonywanych głównie przez polskich komunistów. Ponownie sprowadzony na okoliczność tych wyborów płk. Pałkin ograniczył tym razem swoją rolę do nadzorowania całego proceduru. Tymczasem na polecenie Bolesława Bieruta i kierownictwa PPR w niektórych obwodach wyborczych podmieniano urny, podrzucano do nich karty z głosami na listę bloku oraz fałszowano protokoły wyborcze. W wielu lokalach wyborczych uzbrojeni funkcjonariusze UB i MO, pod groźbą użycia broni zmuszali wyborców do głosowania na PPR i ich sojuszników.

Władze naczelne PSL zakwestionowały oficjalne wyniki wyborów, składając liczne protesty do Generalnego Komisarza Wyborczego w Warszawie. Według dostępnych, choć fragmentarycznych, danych Blok Stronnictw Demokratycznych uzyskał faktycznie około połowę głosów. Zdaniem Stanisława Mikołajczyka PSL zdobyło w rzeczywistości od 60 do 70% głosów.

Sfingowane wybory posłużyły do budowy mitu założycielskiego PRL-u, który określał władzę sprawowaną przez komunistów jako legalną. *"Stworzono warunki dla następnych posunięć: pełnego podporządkowania społeczeństwa, całkowitej likwidacji opozycji niepodległościowej oraz odrębności we własnych szeregach"* - pisał dr Maciej Korkuć

4. Wybory samorządowe 2014 r.– „plaga” głosów nieważnych.

Podczas wyborów samorządowych w 2014 r., szczególnie tych do sejmików województw, zaobserwowano występowanie głosów nieważnych na niespotykaną wcześniej skalę. Najwięcej takich głosów odnotowano w województwie mazowieckim, którego marszałkiem był wówczas Adam Struzik (PSL).

Średnia krajowa głosów nieważnych wyniosła 17%, jednak w niektórych obwodach wyborczych wskaźnik ten dochodził nawet do 40%.

Wzory protokołów nie zawierały wówczas pola, w którym można było opisać przyczynę nieważności głosów. Na podstawie kontroli, podczas kolejnych wyborów, można uznać, że najbardziej prawdopodobną przyczyną nieważności głosów w 2014 r. było postawienie co najmniej dwóch lub więcej krzyżyków, zamiast jednego.

Sytuacja ta wywołała znaczące protesty społeczne, doprowadziła do odwołania składu Państwowej Komisji Wyborczej oraz zwiększyła społeczną mobilizację podczas kontroli wyborów prezydenckich w 2015 r. W rezultacie aktywności społecznej, intensywnego nadzoru procesu wyborczego i utrudnienia praktyk unieważniania głosów, zauważalnie wzrosła przejrzystość kolejnych wyborów i zmniejszył się udział głosów nieważnych..

Podejrzany dla Polaków okazał się we wspomnianych wyborach również fakt, że szkolenia członków Państwowej Komisji Wyborczej w 2013 r. odbywały się w Moskwie.

W wyborach samorządowych w 2024 r. odsetek głosów nieważnych (w przypadku wyborów do rad gmin i dzielnic Warszawy) spadł do zaledwie 2%. W przypadku wyborów na stanowiska wójtów, burmistrzów i prezydentów miast liczba głosów nieważnych wyniosła jedynie 1%. Jednakże wyniki wyborów do rad powiatów i sejmików wojewódzkich nadal budzą pewne wątpliwości ze względu na dość wysoki odsetek (4%) głosów nieważnych, co może nadal sugerować potencjalne nieprawidłowości.

5. Wybory Prezydenta 2020 r. – „cudowna” frekwencja.

W wyborach prezydenckich w 2020 r. w pierwszej turze wydano około 19 mln kart, a w drugiej turze – około 20 mln kart (według danych PKW). Oznacza to, że w drugiej turze głosowało około milion osób więcej niż w pierwszej. Taka sytuacja może budzić wątpliwości przy nieznacznej różnicy liczby osób uprawnionych do głosowania.

Podobne zjawisko zaobserwowano również w wyborach prezydenckich w 1995 r. (Lech Wałęsa – Aleksander Kwaśniewski), gdzie odnotowano około miliona więcej głosów w drugiej turze. Na przeciwnym biegunie można wskazać wybory prezydenckie w 2005 r. (I tura – 15,05 mln głosujących, II tura – 15,44 mln głosujących).

Przyczyn znaczącego wzrostu liczby głosujących w II turze wyborów prezydenckich można dopatrywać się w braku skutecznych mechanizmów kontroli oraz w niedoskonałych przepisach, umożliwiających głosowanie więcej niż jeden raz – na podstawie zaświadczenia lub dopisania się do spisów wyborców na wniosek.

Podczas wyborów prezydenckich w 2015 r. przedstawiciele społecznego Ruchu Kontroli Wyborów w Warszawie zaobserwowali szczególnie podejrzane zjawisko: urzędy dzielnicowe dopisywały do spisów wyborców po kilkadziesiąt osób do jednej komisji obwodowej, nadając im status bezdomnych, ale z adresem zamieszkania w lokalu obwodowej komisji wyborczej.. Uwagę zwrócił fakt, że osoby te z wyglądu nie przypominały typowych bezdomnych. Według relacji świadków z komisji wyborczych w Śródmieściu Warszawy, dopisani „bezdomni” – głównie mężczyźni – wyglądem przypominali raczej funkcjonariuszy służb mundurowych (wiek, stan zdrowia, stan zadbania). Podejrzenia potwierdziło nerwowe zachowanie urzędników, a tłumaczenie o zasadności podawania adresu komisji wyborczej, jako adresu miejsca zamieszkania było absurdalne. Poza tym te podejrzane działania były sprzeczne z prawem.

Sposób załatwienia tej sprawy przez policję oraz inne organy ścigania również pozostawił wiele do życzenia. Nie dokonano właściwej kontroli spisów wyborców, a organy ścigania nie dopatrzyły się naruszenia prawa. Można zatem przypuszczać, że takie nieprawidłowości nadal pozostają bezkarne i mogą się powtórzyć.

6. Referendum i wybory parlamentarne 15.10.2023 r. – sztuka manipulacji.

Dokładnego zbadania wymaga fenomen, polegający na różnicy wyników w referendum i w wyborach do Sejmu oraz Senatu w dniu 15.10.2023 r. Inicjatywa rozpisania obu głosowań w

jednym terminie pochodziła od koalicji Zjednoczonej Prawicy, co znajdowało uzasadnienie w redukcji kosztów. W praktyce jednak zbieżność terminu obu głosowań została przez ówczesną opozycję całkiem sprawnie wykorzystana przeciwko inicjatywie referendum. Jednym z narzędzi psychologicznej manipulacji było deprecjonowanie znaczenia udziału w referendum i wagi poruszonych w nim kwestii.

Warto zauważyć, że w przestrzeni publicznej pomijane były informacje o znaczeniu referendum, określonym w Konstytucji RP:

„Art. 125

1. W sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa może być przeprowadzone referendum ogólnokrajowe.

...

3. Jeżeli w referendum ogólnokrajowym wzięło udział więcej niż połowa uprawnionych do głosowania, wynik referendum jest wiążący.”

Gdyby wszyscy głosujący w wyborach wzięli udział także w referendum, spełniony zostałby warunek pięćdziesięcioprocentowej frekwencji, a moc wyników i wyrażona w nich wola Polaków byłaby wiążąca dla polskiego rządu, co stanowiłoby mocny argument choćby przeciwko przyjmowaniu imigrantów. Trudno oprzeć się wrażeniu, że publiczne stwierdzenia pewnych polityków, np.: „**uroczyście unieważniam to referendum**” miały na celu wyłącznie uzyskanie wyniku frekwencji poniżej konstytucyjnego progu. W praktyce bowiem odmowa udziału w referendum oznaczała odpowiedź na (niepostawione wprost) pytanie: „Czy jesteś za, czy przeciw rządowi Zjednoczonej Prawicy?”. Zastosowana wówczas manipulacja pogłębiła także proces polaryzacji społeczeństwa.

Już w trakcie samych wyborów, wcześniej przygotowani zwolennicy ówczesnych sił opozycyjnych dopuszczali się notorycznego łamania ciszy referendalnej, zadając wyborcom pytanie, czy chcą pobrać kartę referendalną. Było to bezprawne. Bez wątpienia akcja ta miała na celu z jednej strony obniżenie progu frekwencji poniżej 50%, z drugiej demonstrację siły opozycji, co jest niedozwolone prawem w dniu wyborów. Miało to pośrednio wpłynąć na wolę wyborców, podejmujących decyzje dotyczące wyborów parlamentarnych. Sygnały o tej antyreferendalnej akcji docierały do obserwatorów wyborów, w tym do Społecznego Ruchu Kontroli Wyborów oraz do PKW. Informacje przekazywane do organów wyborczych przez RKW, zostały jednak zbagatelizowane. PKW ograniczyła się jedynie do wydania w tej sprawie komunikatów do komisji niższego szczebla, w tym do obwodowych komisji wyborczych. Nie podjęto jednak radykalnych kroków zaradczych na szerszą skalę.

Kolejną kwestią wymagającą zbadania i opisania jest fakt tolerowania przez organizatorów wyborów, w tym organów Państwową Komisję Wyborczą, Krajowe Biuro Wyborcze oraz przewodniczących Okręgowych Komisji Wyborczych, nielegalnego głosowania po terminie zakończenia wyborów, tj. po godz. 21:00.

Wśród innych nieprawidłowości charakteryzujących wybory i referendum 15.10.2023 r. wskazać należy również fakt, że zaświadczenia o prawie do głosowania nadal nie były traktowane jako druki ścisłego zarachowania i ścisłego rozliczania, co mogło umożliwić ich fałszowanie oraz wykorzystanie do wielokrotnego głosowania przez tę samą osobę.

7. Wybory Prezydenta 2025 – bez fałszerstw?

Opisane przykłady potwierdzają, że istnieje zagrożenie dla rzetelności wyników również najbliższych wyborów prezydenckich. Oznacza to realną potrzebę zabezpieczenia się przed różnymi metodami manipulowania wynikami (w lokalach wyborczych i poza nimi).

Niniejszy podręcznik szczegółowo opisuje procedury, których przestrzeganie znacząco utrudnia fałszowanie wyborów oraz inne działania pozaprawnego wpływania na ich rezultat, a także przedstawia sposoby zapobiegania takim działaniom.

W dalszej części opracowania przedstawione zostaną szczegółowe opisy metod i procedur mających na celu skuteczne zapobieganie fałszerstwom wyborczym, takim jak manipulacje dotyczące:

- spisów wyborców
- frekwencji wyborczej
- kart wyborczych
- protokołów wyborczych

Należy mieć świadomość, że osoby zaangażowane w fałszowanie wyborów, oprócz stosowania metod już znanych, często opracowują nowe sposoby działania. Konieczne jest zatem nie tylko zwracanie uwagi na rozpoznane wcześniej nieprawidłowości, ale także zachowanie szczególnej czujności wobec nowych i nietypowych zjawisk, które mogą sugerować działania o charakterze niezgodnym z prawem.

Warto pamiętać, że poza uczciwymi wyborcami i urzędnikami oraz fałszerzami istnieje jeszcze trzecia grupa osób – urzędnicy, sędziowie, politycy oraz inne osoby mające odpowiednie kompetencje do zapewnienia uczciwości wyborów. Te osoby w wielu przypadkach, mimo posiadanych informacji o nieprawidłowościach i fałszerstwach, pozostają bierne i nie korzystają ze swoich uprawnień. Wychodząc z założenia, że dotychczasowa praktyka braku lub ograniczonego reagowania jest wystarczająca, a ich interwencja i tak nie przyniesie znaczących efektów. Takie zaniechanie jest jednak swoistym przyzwoleniem na nieprawidłowości wyborcze i łamanie prawa.

Konieczne jest, aby wybory w Polsce zaczęły być traktowane z należytą powagą, a Państwo aktywnie reagowało na wszelkie przypadki fałszerstw i innych nieprawidłowości, które winny być uznawane za przestępstwa przeciwko demokratycznemu porządkowi prawnemu i skutecznie ścigane przez organy państwowe. Zapewnienie uczciwości i przejrzystości wyborów powinno stać się wspólnym celem wszystkich obywateli oraz instytucji publicznych, odpowiedzialnych za prawidłowy przebieg procesu wyborczego.

II. Informacje podstawowe

1. Obwodowa komisja wyborcza – powoływanie i skład

(Kodeks Wyborczy art. 182-186)

Sposób zgłaszania kandydatów na członków obwodowych komisji wyborczych, wzór zgłoszenia oraz zasady powoływania członków tych komisji, w tym sposób i tryb przeprowadzenia losowania, określa **Państwowa Komisja Wyborcza (PKW)**.

Obwodową komisję wyborczą (OKW) powołuje się spośród wyborców, którzy spełniają łącznie warunki zgłoszenia (KW art. 182 § 4):

1. mają ukończone 18 lat, najpóźniej w dniu dokonania zgłoszenia oraz wyrazili zgodę na kandydowanie
2. zostali zgłoszeni do komisji na terenie województwa, w którym stale zamieszkują, albo mieszkają lub przebywają na obszarze właściwości terytorialnej konsula (dotyczy komisji utworzonych za granicą)

Można być członkiem tylko jednej komisji wyborczej. Członkami komisji nie mogą być kandydaci w wyborach, komisarze wyborczy, pełnomocnicy wyborczy, pełnomocnicy finansowi, urzędnicy wyborczy oraz mężowie zaufania.

Obwodowe komisje wyborcze na terenie Rzeczypospolitej Polskiej powołuje komisarz wyborczy **najpóźniej w 20 dniu przed dniem wyborów, tj. do dnia 28 kwietnia 2025 r.**

Obwodowe komisje wyborcze w obwodach głosowania utworzonych za granicą powołują konsulowie (KW art. 183 § 1).

Zgłoszenia kandydatów do obwodowych komisji wyborczych dokonuje się **najpóźniej w 30 dniu przed dniem wyborów, tj. do dnia 18 kwietnia 2025 r.**

Komisarz wyborczy, jeżeli wymaga tego zachowanie sprawności przebiegu głosowania, może uzupełnić skład liczbowy obwodowych komisji wyborczych w gminie, w której można spodziewać się zwiększonej w porównaniu do liczby wyborców ujętych w rejestrze wyborców liczby głosujących, przy czym liczba członków komisji nie może przekroczyć dopuszczalnego składu komisji, tj. 13 osób.

Państwowa Komisja Wyborcza na podstawie wniosków komisarzy wyborczych **sporządza wykaz gmin, w których wymagane jest uzupełnienie składu obwodowej komisji wyborczej, najpóźniej do 30 dnia przed dniem wyborów, tj. do dnia 18 kwietnia 2025 r.**

a. Liczba członków komisji wyborczych

Obwodowe komisje wyborcze w stałych obwodach głosowania powołuje się w składzie:

- 1) 7 osób w obwodach głosowania do 1000 mieszkańców
- 2) 9 osób w obwodach głosowania od 1001 do 2000 mieszkańców
- 3) 11 osób w obwodach głosowania od 2001 do 3000 mieszkańców
- 4) 13 osób w obwodach głosowania powyżej 3000 mieszkańców

Stały obwód głosowania obejmuje od 200 do 4000 mieszkańców. W przypadkach uzasadnionych miejscowymi warunkami obwód może obejmować mniejszą liczbę mieszkańców (KW art. 12 § 3).

Obwodowe komisje wyborcze w odrębnych obwodach głosowania powołuje się w liczbie:

- 1) 5 osób w obwodach głosowania do 100 osób
- 2) 7 osób w obwodach głosowania od 101 do 300 osób
- 3) 9 osób w obwodach głosowania od 301 do 500 osób
- 4) 11 osób w obwodach głosowania powyżej 500 osób.

Komisarz wyborczy tworzy odrębny obwód głosowania w zakładzie leczniczym, domu pomocy społecznej, zakładzie karnym i areszcie śledczym oraz w oddziale zewnętrznym takiego zakładu i aresztu, jeżeli w dniu wyborów będzie w nim przebywać co najmniej 15 wyborców. Nieutworzenie obwodu jest możliwe wyłącznie w uzasadnionych przypadkach na wniosek osoby kierującej daną jednostką (KW art. 12 § 4).

Obwodowe komisje wyborcze utworzone za granicą mogą liczyć maksymalnie 13 osób (w tym od 4 do 12 osób zgłoszonych przez pełnomocników wyborczych i 1 osoba wskazana przez konsula).

Tryb i termin powołania komisji wyborczych za granicą określa Państwowa Komisja Wyborcza po porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zagranicznych.

Obwodowe komisje wyborcze utworzone na polskich statkach morskich

Tryb i termin powołania komisji wyborczych na polskich statkach morskich określa Państwowa Komisja Wyborcza po porozumieniu z ministrem właściwym do spraw gospodarki morskiej.

b. Podmioty uprawnione do zgłaszania członków OKW

Obwodową komisję wyborczą powołuje się spośród:

- 1) kandydatów zgłoszonych przez **pełnomocników komitetów wyborczych**
- 2) osób wskazanych przez **komisarza wyborczego**

w obwodach utworzonych za granicą **konsul obowiązkowo** wskazuje 1 osobę do składu komisji.

c. Losowanie

Jeśli liczba członków komisji powołanych na podstawie zgłoszeń pełnomocników wyborczych jest:

- **mniejsza** niż ustawowy skład liczbowy komisji – pozostałych kandydatów do składu komisji wyłania się w drodze **publicznego losowania** spośród osób zgłoszonych przez **wszystkich pełnomocników** wyborczych; każdy z nich może zgłosić do losowania **tylko osobę, ile brakuje do ustawowego składu liczbowego komisji**

- **większa** niż ustawowy skład liczbowy komisji – kandydatów do składu komisji wyłania się w drodze publicznego losowania spośród osób zgłoszonych przez pełnomocników wyborczych, o których mowa; każdy z nich może zgłosić **do losowania tylko jedną osobę**

Losowanie przeprowadza komisarz wyborczy. Zaleca się obecność podczas tych losowań przedstawicieli podmiotów zgłaszających kandydatów na członków OKW.

d. Inne przypadki

W przypadku niedokonania zgłoszenia kandydatów do składu komisji przez uprawnione podmioty minimalny skład liczbowy obwodowej komisji wyborczej wynosi **5 członków**.

Przy niewystarczającej liczbie członków do obwodowej komisji wyborczej komisarz wyborczy:

- 1) **uzupełnia skład komisji** – jeżeli liczba zgłoszonych kandydatów jest mniejsza niż minimalny skład liczbowy obwodowej komisji wyborczej
- 2) **może uzupełnić skład komisji** – jeżeli liczba kandydatów zgłoszonych przez pełnomocników wyborczych jest mniejsza niż ustawowy skład liczbowy obwodowej komisji wyborczej

Skład uzupełniający wyłaniany jest spośród wyborców, spełniających łącznie warunki:

- ukończone 18 lat (najpóźniej w dniu dokonania zgłoszenia)
- stałe miejsce zamieszkania na terenie województwa, w którym znajduje się obwodowa komisja wyborcza

Wyborcy spełniający powyższe warunki, chętni do uzupełnienia składu obwodowej komisji wyborczej, mogą **zgłaszać swoje kandydatury komisarzowi wyborczemu** (KW art. 182 § 8c).

e. Pierwsze posiedzenie – wybór prezydium

Pierwsze posiedzenie obwodowej komisji wyborczej zwołuje komisarz wyborczy niezwłocznie po jej powołaniu.

Obwodowa komisja wyborcza na pierwszym posiedzeniu wyłania spośród siebie **przewodniczącego i jego zastępcę**. Skład komisji niezwłocznie podaje się do publicznej

wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty. Obecność na tym pierwszym zebraniu jest obowiązkowa dla osób powołanych na członków obwodowej komisji wyborczej, a aktywność i kandydowanie na przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej lub jego zastępcę daje szanse objęcia tych ważnych funkcji.

f. Wygaśnięcie członkostwa w obwodowej komisji wyborczej

Wygaśnięcie członkostwa w obwodowej komisji wyborczej następuje w przypadku:

- zrzeczenia się członkostwa
- podpisania zgody na kandydowanie w wyborach bądź objęcia funkcji komisarza wyborczego, pełnomocnika, urzędnika wyborczego lub męża zaufania
- **wyrażenia** przez osobę będącą dla członka komisji małżonkiem, wstępnym, zstępnym, rodzeństwem, małżonkiem wstępnego, zstępnego lub przysposobionego albo pozostającą z nim w stosunku przysposobienia **zgody na kandydowanie** w:
 - a) wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej
 - b) wyborach wójta – w przypadku obwodowej komisji wyborczej powołanej na obszarze gminy, w której kandyduje ta osoba
 - c) wyborach innych niż wybory, o których mowa w punktach a i b – w przypadku obwodowej komisji wyborczej właściwej dla okręgu wyborczego, w którym kandyduje ta osoba
- śmierci członka komisji
- utraty prawa wybierania
- niespełniania warunku członkostwa (tj. warunku ukończenia 18 lat oraz stałego zamieszkiwania na terenie województwa właściwego dla komisji obwodowej)
- odwołania

g. Odwołanie członka komisji

Komisarz wyborczy odwołuje członka obwodowej komisji wyborczej w przypadku, gdy nie uczestniczy on w pracach komisji bez usprawiedliwienia lub podejmuje działania sprzeczne z prawem lub w przypadku niewykonywania lub nienależytego wykonywania obowiązków przez członka komisji.

Uzupełnienie składu obwodowej komisji wyborczej następuje w trybie i na zasadach określonych w przepisach o jej powołaniu. Po uzupełnieniu składu ponownie stosuje się procedurę określoną w art. 182 § 10: „**Skład komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty**”.

2. Obwodowa komisja wyborcza – prawa i obowiązki

a. Do zadań obwodowej komisji wyborczej należy:

- przygotowanie i przeprowadzenie głosowania w obwodzie
- czuwanie w dniu wyborów nad przestrzeganiem prawa wyborczego w miejscu i czasie głosowania
- ustalenie wyników głosowania w obwodzie i podanie ich do publicznej wiadomości
- przesłanie wyników głosowania do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia
- przekazanie materiałów wyborczych do odpowiedniej jednostki samorządu terytorialnego

Obsługę i techniczno-materialne warunki pracy obwodowych i terytorialnych komisji wyborczych oraz wykonanie zadań związanych z organizacją i przeprowadzeniem wyborów na obszarze gminy, powiatu lub województwa zapewnia odpowiednio wójt, starosta lub marszałek województwa. Zadania wykonywane w tym zakresie są zadaniami zleconymi jednostek samorządu terytorialnego.

b. Członkom komisji wyborczych przysługują:

- diety oraz zwrot kosztów podróży i noclegów
- zryczałtowane diety za czas związany z przeprowadzeniem głosowania oraz ustaleniem wyników głosowania (art. 154. § 1.)
- zwolnienie od pracy na dzień głosowania oraz liczenia głosów, a także na dzień następujący po dniu, w którym zakończono liczenie głosów, z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy (art. 154. § 4)
- do 5 dni zwolnienia od pracy z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy, z wyjątkiem prawa do wynagrodzenia (j.w.)
- zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu zadań tych komisji (art. 154. § 6.)

Członkowie obwodowej lub terytorialnej komisji wyborczej w razie zamiaru skorzystania ze wskazanego powyżej zwolnienia od pracy zobowiązani są co najmniej na 3 dni przed przewidywanym terminem nieobecności w pracy uprzedzić w formie pisemnej pracodawcę o przyczynie i przewidywanym okresie nieobecności w pracy, a następnie (nie później niż następnego dnia po upływie okresu nieobecności w pracy), dostarczyć pracodawcy

zaświadczenie usprawiedliwiające nieobecność w pracy w związku z wykonywaniem zadań komisji.

Zaświadczenie zawiera następujące informacje:

- 1) imię i nazwisko osoby wchodzącej w skład danej komisji
- 2) wskazanie podstawy prawnej zwolnienia od pracy (art. 154 § 4)
- 3) przyczynę i czas nieobecności w pracy

Zaświadczenie członka komisji opatrzone jest pieczęcią obwodowej lub terytorialnej komisji wyborczej i podpisane przez przewodniczącego danej komisji, a w przypadku zaświadczenia dla przewodniczącego komisji – przez jego zastępcę.

Zaświadczenie sporządza się w dwóch egzemplarzach, z których jeden otrzymuje zainteresowany członek komisji, a drugi pozostaje w dokumentacji komisji.

Członkowie komisji korzystają z **ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych, a także ponoszą odpowiedzialność jak funkcjonariusze publiczni** (art. 154 § 5a) tylko w trakcie:

- przebywania w lokalu wyborczym
- czynności podejmowanych przez komisję
- przygotowań do prac komisji

Członkowie komisji **nie mogą prowadzić agitacji wyborczej** na rzecz poszczególnych kandydatów oraz list kandydatów (art. 153 § 4.):

- w lokalu wyborczym
- w trakcie czynności podejmowanych przez komisję
- w trakcie przygotowań do prac komisji

W dniu wyborów członkowie komisji obowiązani są nosić w widocznym miejscu **identyfikatory** z imieniem i nazwiskiem oraz funkcją pełnioną w komisji.

3. Obwodowa komisja wyborcza - czynności przed dniem głosowania

a. Pierwsze posiedzenia komisji i inne czynności przed głosowaniem

Pierwsze posiedzenie obwodowej komisji wyborczej zwołuje komisarz wyborczy (art. 182 § 9) niezwłocznie po jej powołaniu, a organizuje urzędnik wyborczy przy pomocy właściwego urzędu gminy.

Na pierwszym posiedzeniu komisja wybiera ze swego składu **przewodniczącego komisji oraz jego zastępcę** (art. 182 § 10). Głosowanie jest jawne, chyba że członek komisji zażąda przeprowadzenia głosowania tajnego. W razie równej liczby głosów należy powtórzyć głosowanie.

Skład komisji podaje się niezwłocznie do publicznej wiadomości w sposób zwyczajowo przyjęty.

Po pierwszym posiedzeniu pracami komisji kieruje przewodniczący, to on zwołuje posiedzenia i im przewodniczy. W razie nieobecności przewodniczącego jego obowiązki pełni zastępca.

Komisja zapoznaje się z Wytycznymi i innymi Uchwałami, oraz wyjaśnieniami Państwowej Komisji Wyborczej (ogłaszanymi na stronie internetowej pkw.gov.pl). Na tej podstawie sporządza plan pracy i określa zadania do dnia wyborów, w tym zadania związane z przygotowaniem lokalu wyborczego, odbiorem i zabezpieczeniem kart do głosowania, formularzy protokołu, spisu wyborców, pieczęci komisji, plomb wyborczych, obwieszczeń i innych materiałów. Zadania te komisja wykonuje we współdziałaniu z urzędnikiem wyborczym (reprezentującym właściwego dla miejsca Komisarza Wyborczego) oraz z Urzędem Gminy.

Przewodniczący powinien zwołać posiedzenie komisji najpóźniej na dzień **17 maja 2025 r.** W posiedzeniu powinna uczestniczyć co najmniej **połowa składu komisji**, w tym jej przewodniczący lub zastępca przewodniczącego.

b. W przeddzień głosowania

Obwodowa komisja wyborcza ma obowiązek:

- skontrolowania stanu wyposażenia lokalu wyborczego oraz sposobu oznakowania budynku, w tym sprawdzenia miejsc zapewniających tajność głosowania oraz wielkości i sposobu wykonania urny, która powinna pomieścić wszystkie oddane karty do głosowania
- ustalenia godziny rozpoczęcia pracy w dniu głosowania, a następnie umieszczenia tej informacji w budynku, w którym mieści się lokal wyborczy, oraz w Urzędzie Gminy – w sposób umożliwiający zapoznanie się z nią również wtedy, gdy budynki są zamknięte
- odebrania kart do głosowania oraz sprawdzenia ich liczby i stanu, ustalenia, czy karty dotyczą właściwego okręgu wyborczego, nie zawierają błędów drukarskich, są kompletne (tj. czy zawierają kompletną listę kandydatów), czy dane wszystkich

kandydatów są zgodnie z obwieszczeniem. Komisja ma obowiązek wspólnie przeliczyć wszystkie odebrane karty do głosowania, podając w protokole odbioru, ile zadeklarowano kart przekazanych, a ile rzeczywiście dostarczono.

Komisja odbiera i sprawdza również:

- formularze protokołu głosowania
- plomby na urnę i pomieszczenie z materiałami wyborczymi
- pieczęć komisji (tj. właściwą dla danej komisji)
- spis wyborców (ważne jest sprawdzenie, czy wszystkie części spisu wyborców dotyczą danego obwodu, czy żadnej z nich nie brakuje oraz czy każda z nich jest tylko w jednym egzemplarzu)
- listę wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania, a także dodatkowe formularze spisu wyborców
- osłony na spis wyborców zapewniające ochronę danych osobowych osób ujętych w spisie
- nakładki na karty do głosowania sporządzone w alfabecie Braille'a;
- formularz ewidencji czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym
- druki zaświadczeń dla wyborców potwierdzających wzięcie udziału w głosowaniu, dla członków komisji usprawiedliwiających nieobecność w pracy, dla mężów zaufania zgłoszonych przez komitety wyborcze.

Komisja zabezpiecza materiały wyborcze:

- przelicza i pakuje karty do głosowania w sposób umożliwiający stwierdzenie ewentualnej ingerencji osób trzecich (np. paczki po 50 kart zaklejone paskami na krzyż, zapakowane w papier, zaklejone taśmą, opatrzone pieczęcią komisji i podpisami obecnych członków komisji, itp.)
- zamyka w sejfie lub pomieszczeniu niedostępnym dla osób trzecich zapakowane karty do głosowania, inne dokumenty wyborcze oraz pieczęć obwodowej komisji (sejf i pomieszczenie z materiałami wyborczymi należy zabezpieczyć plombą).

Komisja sprawdza również, czy przygotowane zostały potrzebne materiały biurowe: poduszka (z tuszem) do stempli, przybory do pisania (jeśli dostarczono tylko długopisy, komisja powinna wystąpić o ołówki lub zabezpieczyć je we własnym zakresie), papier, sznurek, nawilżacze, taśma klejąca, worki lub inne opakowania zbiorcze itp. W porozumieniu z wójtem i

urzędnikiem wyborczym ustala także sposób i miejsce przechowywania odebranych materiałów aż do dnia głosowania. Miejsce to musi być należycie zabezpieczone.

W czynnościach odbioru i sprawdzenia powinna uczestniczyć co najmniej połowa pełnego składu komisji, w tym przewodniczący lub zastępca.

Przed opuszczeniem lokalu wyborczego komisja sporządza protokół z wykonanych czynności.

4. Obwodowa komisja wyborcza – czynności w dniu głosowania

a. Miejsce i czas głosowania (KW art. 39)

W jednym pomieszczeniu może znajdować się jeden lokal wyborczy.

W lokalu wyborczym umieszcza się godło państwowe, w miejscu widocznym dla wyborców.

W dniu głosowania, przed otwarciem lokalu dla wyborców, obwodowa komisja wyborcza w możliwie największym składzie – nie mniejszym niż połowa pełnego składu (w tym: przewodniczący lub zastępca), zbiera się najpóźniej o **godz. 6.00 przed lokalem wyborczym**.

Przed otwarciem lokalu dla wyborców komisja sprawdza:

- zewnętrzne i wewnętrzne oznakowanie lokalu wyborczego oraz lokalizację materiałów dotyczących wyborów
- zamek i inne zabezpieczenia lokalu (np. plomby) – czy są w stanie tożsamym z pozostawionym poprzedniego dnia
- materiały wyborcze złożone i zabezpieczone poprzedniego dnia, przy czym ponownie przelicza karty do głosowania i ostemplowuje je (stempel warto stawiać w sposób umożliwiający wskazanie kart ostemplowanych przez osoby trzecie, np. obracając pieczęć o 90 stopni)
- stan wyposażenia lokalu, zwłaszcza lokalizację urny, która powinna znajdować się w miejscu umożliwiającym członkom komisji jej stałą obserwację

W lokalu wyborczym mogą być umieszczone wyłącznie urzędowe obwieszczenia wyborcze.

Państwowa Komisja Wyborcza może postanowić o umieszczeniu, w lokalu wyborczym oraz w miejscu zapewniającym tajność głosowania, zwięzłej informacji o sposobie głosowania, właściwym dla przeprowadzanych wyborów. Informację tę sporządza, według wzoru ustalonego przez Państwową Komisję Wyborczą, dyrektor właściwej miejscowo delegatury Krajowego Biura Wyborczego i to on zapewnia jej umieszczenie we wszystkich lokalach

wyborczych. Urzędowe informacje dla wyborców powinny być umieszczone w sposób umożliwiający ich odczytanie przez wyborców niepełnosprawnych (na wózku inwalidzkim).

Głosowanie odbywa się bez przerwy od godziny 7:00 do godziny 21:00 (KW art. 39 § 2).

Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej zarządza rozpoczęcie głosowania o godz. 7.00 oraz zakończenie głosowania o godz. 21:00. Od tej chwili, tj. po godz. 21.00, mogą głosować tylko wyborcy, którzy przybyli do lokalu wyborczego przed godziną zakończenia głosowania.

Fakt oddawania głosów po godz. 21:00 powinien być odnotowany w protokole.

Głosowanie w obwodach głosowania utworzonych na polskich statkach morskich oraz za granicą odbywa się między godziną 7:00 a 21:00 czasu miejscowego w każdym dniu głosowania. Jeżeli głosowanie miałoby być zakończone w dniu następnym po dniu głosowania w kraju, głosowanie przeprowadza się w dniu go poprzedzającym (KW art. 39 § 6).

Głosowanie w odrębnych obwodach głosowania utworzonych w zakładach leczniczych i domach pomocy społecznej oraz na polskich statkach morskich może rozpocząć się później niż o godz. 7:00 i zakończyć wcześniej niż o godz. 21:00, ale **nie przed godz. 18:00**. Komisja wyborcza może zarządzić wcześniejsze zakończenie głosowania w takich obwodach, jeżeli wszyscy wyborcy wpisani do spisu wyborców oddali swe głosy.

Od chwili rozpoczęcia głosowania do jego zakończenia w lokalu wyborczym muszą przebywać członkowie obwodowej komisji wyborczej w liczbie stanowiącej co najmniej 1/2 jej pełnego składu, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca. Wymóg obecności co najmniej 1/2 osób z komisji oznacza stałe przebywanie takiej liczby członków w pomieszczeniu, w którym znajduje się urna (KW art. 42 § 3).

b. Przerwanie, przedłużenie, odroczenie głosowania

Głosowania nie wolno przerywać, chyba że w wyniku nadzwyczajnych wydarzeń zostanie ono przejściowo lub trwale uniemożliwione. Przez nadzwyczajne wydarzenie należy rozumieć wyłącznie takie, które realnie uniemożliwia głosowanie (np. katastrofa budowlana budynku, w którym znajduje się lokal wyborczy, zasłabnięcie osoby przebywającej w lokalu wyborczym itp.). Wydarzeniami nadzwyczajnymi nie są sytuacje o charakterze techniczno-organizacyjnym (brak właściwej pieczęci, trudność w dostaniu się do budynku lub lokalu przed rozpoczęciem głosowania, zapełnienie się urny itp.).

Komisja może zarządzić przerwanie, przedłużenie albo odroczenie głosowania do dnia następnego, jeżeli głosowanie zostało uniemożliwione wskutek nadzwyczajnych wydarzeń.

Dzieje się to w drodze uchwały podjętej przez obwodową komisję wyborczą, po uzyskaniu zgody właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia.

Uchwała powinna być natychmiast podana do publicznej wiadomości (np. poprzez wywieszenie na drzwiach lokalu wyborczego), przekazana właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia (gminnej lub powiatowej), wójtowi, burmistrzowi lub prezydentowi miasta oraz przesłana do PKW, za pośrednictwem komisji wyborczej wyższego stopnia (gminnej lub powiatowej).

Jeżeli wskutek nadzwyczajnych wydarzeń zachodzi konieczność zamknięcia lokalu wyborczego, obwodowa komisja wyborcza:

1) **zapięczętowanie otwór urny wyborczej** i oddaje urnę wraz z zabezpieczonym spisem wyborców na przechowanie przewodniczącemu komisji

2) **ustala protokolarnie:**

a) liczbę niewykorzystanych kart do głosowania (i umieszcza je w zabezpieczonym pakiecie oraz oddaje na przechowanie przewodniczącemu komisji)

b) liczbę osób uprawnionych do głosowania, czyli liczbę osób ujętych w spisie wyborców

c) liczbę kart wydanych na podstawie podpisów osób w spisie wyborców

Po wykonaniu powyższych czynności przewodniczący obwodowej komisji wyborczej zamyka lokal wyborczy i zabezpiecza wejście do lokalu pieczęcią komisji. Pieczęć komisji oddaje się w takim przypadku na przechowanie zastępcy przewodniczącego lub innemu członkowi komisji. Wójt zapewnia ochronę lokalu komisji w czasie przerwy w głosowaniu.

W przypadku stwierdzenia nadzwyczajnych okoliczności wymagających zamknięcia lokalu wyborczego przed rozpoczęciem głosowania obwodowa komisja wyborcza odnotowuje w protokole, czy pieczęcie na wejściu do lokalu wyborczego, na urnie, a także na pakietach z kartami do głosowania oraz ze spisem wyborców są nienaruszone.

Szczegółowe wymagania w zakresie ochrony lokalu komisji w czasie przerwy w głosowaniu, w tym również zasady udzielania przez Policję pomocy wójtom w celu prawidłowej ochrony tych lokali, określa Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych.

Szczegółowy sposób wykonywania przez obwodową komisję wyborczą czynności związanych z zamknięciem lokalu wyborczego określa Państwowa Komisja Wyborcza.

c. Urna wyborcza (KW art. 41a)

Urna wyborcza wykonana jest z przezroczystego materiału w taki sposób, aby:

- 1) w czasie głosowania nie było możliwości wrzucenia kart do urny w inny sposób niż przez przeznaczony do tego otwór
- 2) nie było możliwe wyjęcie kart lub ich wysypanie się przed otwarciem urny.

Obwodowa komisja wyborcza po konsultacji z właściwą komisją wyborczą wyższego stopnia może zarządzić stosowanie w głosowaniu drugiej urny wyborczej, która jest **urną pomocniczą**, przeznaczoną wyłącznie do wrzucania kart do głosowania przez wyborców w obwodach głosowania w zakładach leczniczych i w domach pomocy społecznej (KW art. 44).

d. Karta do głosowania

Głosowanie odbywa się przy pomocy urzędowych kart do głosowania. Na karcie do głosowania zamieszcza się informację o sposobie głosowania oraz warunkach ważności głosu. Karta do głosowania jest jedną kartką zadrukowaną jednostronnie. Wielkość i rodzaj czcionek, oraz wielkość krater przeznaczonych na postawienie znaku „x” jest taka sama dla wszystkich list i nazwisk kandydatów.

Na karcie do głosowania oznaczone jest miejsce na umieszczenie pieczęci obwodowej komisji wyborczej oraz nadrukowany, w przypadku wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej, odcisk pieczęci Państwowej Komisji Wyborczej. (KW art. 40)

Karty do głosowania są dokumentami z wyborów w rozumieniu **art. 8** kodeksu wyborczego „*przekazywanie dokumentów z wyborów do archiwów i ich udostępnianie*”.

Wyborca niepełnosprawny może głosować przy użyciu nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a. Wzory nakładek na karty do głosowania określa Państwowa Komisja Wyborcza.

Karty do głosowania inne niż urzędowo ustalone lub nieopatrzone pieczęcią obwodowej komisji wyborczej są nieważne. (KW art. 73)

Liczba kart ważnych do głosowania stanowi liczbę osób, które wzięły udział w głosowaniu w danym obwodzie. (KW art. 74)

Dopisanie na karcie do głosowania – poza kratką przeznaczoną na głos oddany znakiem „x” – dodatkowych numerów list i nazw lub nazwisk komitetów lub kandydatów, oraz jakichkolwiek innych zapisków lub znaków, w tym w kratce (jeśli nie dojdzie do przecięcia się linii w znak „x” pod dowolnym kątem) lub poza nią, nie wpływa na ważność głosu.

5. Mężowie Zaufania

Ustanowienie Męża Zaufania

Pełnomocnik wyborczy lub osoba przez niego upoważniona ma prawo wyznaczyć po jednym mężu zaufania do okręgowych, rejonowych i terytorialnych komisji wyborczych oraz do obwodowych komisji wyborczych (KW art. 103a § 1). Oznacza to, że w **jednym czasie w lokalu wyborczym może przebywać jeden Mąż Zaufania wyznaczony przez jednego pełnomocnika wyborczego**. Jeśli jeden pełnomocnik wyborczy wyznaczy więcej niż jednego męża zaufania do jednej komisji, to tacy Mężowie Zaufania mogą wykonywać swoje obowiązki rotacyjnie, ale nie podczas liczenia wyników głosowania (tj. w czasie od zakończenia głosowania aż do końca procesu liczenia wyników); wówczas w lokalu obwodowej komisji wyborczej **może pozostawać tylko jeden Mąż Zaufania z danego komitetu wyborczego (bez możliwości zmiany)**.

Mężem Zaufania może zostać osoba mająca czynne prawo wyborcze do Sejmu. **Mężów Zaufania nie dotyczą ograniczenia terytorialne, które obowiązują członków obwodowych komisji wyborczych.**

Mężem Zaufania nie może zostać osoba, która (KW art. 103a § 3):

- kandyduje w wyborach
- jest komisarzem wyborczym
- jest pełnomocnikiem wyborczym
- jest pełnomocnikiem finansowym
- jest urzędnikiem wyborczym
- jest członkiem komisji wyborczej.

Pełnomocnik wyborczy lub osoba przez niego upoważniona wydaje Mężowi Zaufania zaświadczenie, którego wzór określa Państwowa Komisja Wyborcza. Zaświadczenie może być przekazane Mężowi Zaufania, wyznaczonemu do obwodowej komisji wyborczej w obwodzie

głosowania utworzonym za granicą najpóźniej w dniu wyborów, telefaksem lub w formie elektronicznej, za pośrednictwem konsula. (KW art. 103a § 4).

Funkcja Męża Zaufania wygasa w przypadku (KW art. 103a § 5):

- zrzeczenia się funkcji
- śmierci
- podpisania zgody na zgłoszenie do komisji wyborczej, kandydowanie w wyborach bądź objęcie funkcji pełnomocnika, komisarza wyborczego albo urzędnika wyborczego
- odwołania.

Uprawnienia Męża Zaufania

Mąż Zaufania ma prawo:

- być obecny podczas wszystkich czynności komisji, do której został wyznaczony, w szczególności przy przekazywaniu przez obwodową komisję wyborczą komisji wyższego szczebla protokołu, sprawdzaniu arytmetycznej poprawności wyników głosowania przez pełnomocników okręgowej komisji wyborczej oraz sprawdzaniu prawidłowości ustalenia wyników głosowania i wprowadzania danych do sieci elektronicznego przesyłania danych
- być obecnym w lokalu wyborczym w czasie przygotowania do głosowania, samego głosowania, ustalania jego wyników i sporządzania protokołu
- **wnosić do protokołu uwagi z wymienieniem konkretnych zarzutów**
- **być obecnym przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia.**

O wniesieniu uwag, o których mowa w pkt. 3, zamieszcza się w protokole adnotację (KW art. 103b).

Ponadto Mąż Zaufania ma prawo do:

- otrzymania **kopii protokołu głosowania** (KW art. 77 § 1)
- **rejestrowania czynności** obwodowej komisji wyborczej z wykorzystaniem własnych urządzeń rejestrujących (kamera, dyktafon) pod warunkiem okazania przezeń przed rozpoczęciem swojej pracy w OKW zgłoszenia, w którym pełnomocnik wyborczy

potwierdza zamiar rejestracji w/w czynności przez danego męża wyborczego (KW art. 42 § 5, § 6, § 6a).

Dopuszczalne jest rejestrowanie przez Męża Zaufania następujących czynności obwodowej komisji wyborczej na obszarze kraju:

1. Przed rozpoczęciem głosowania

- sprawdzania, zamknięcia i opieczętowanie urny
- sprawdzenia, czy na miejscu znajduje się spis wyborców i potrzebna liczba kart do głosowania właściwych dla przeprowadzanych wyborów
- sprawdzenia, czy w lokalu wyborczym znajduje się odpowiednia liczba łatwo dostępnych miejsc zapewniających tajność głosowania

2. Po rozpoczęciu głosowania

- czynności obwodowej komisji wyborczej od rozpoczęcia głosowania do zamknięcia lokalu wyborczego
- czynności obwodowej komisji wyborczej od chwili zakończenia głosowania do chwili podpisania protokołu głosowania.

Uwaga:

1. **Na wniosek rejestrującego te czynności Męża Zaufania** materiały zawierające zarejestrowany przebieg czynności obwodowej komisji wyborczej **mogą zostać zakwalifikowane jako dokumenty z wyborów w rozumieniu art. 8 Kodeksu Wyborczego:** „Dokumenty z wyborów są przekazywane do archiwów państwowych i mogą być udostępniane”.
2. Materiały zawierające zarejestrowany przebieg czynności obwodowej komisji **mogą zostać przekazane przez Męża Zaufania ministrowi ds. informatyzacji** przy użyciu:
 - 1) **usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra ds. informatyzacji** (po uwierzytelnieniu wnioskodawcy)
 - 2) **usługi elektronicznej udostępnionej w publicznej aplikacji mobilnej** (po uwierzytelnieniu Męża Zaufania z wykorzystaniem certyfikatu).

Pełnomocnik wyborczy przekazuje do ministra właściwego ds. informatyzacji informację o osobach, które będą pełniły funkcję męża zaufania, podając imię, nazwisko oraz numer

ewidencyjny PESEL, o ile ma ona realizować czynności rejestrowania oraz przekazania nagrania czynności obwodowej komisji wyborczej, o których mowa w art. 42. §1 oraz §5.

Zgłoszenia takiego można dokonać **w okresie od dnia przyjęcia zawiadomienia o utworzeniu komitetu wyborczego przez właściwy organ do dnia wyborów** (KW art. 103a §2b pkt 2).

Formularz zgłoszenia można potwierdzić:

- kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym wysyłanym przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra właściwego ds. informatyzacji (po uwierzytelnieniu wnioskodawcy)
- zaawansowaną pieczęcią elektroniczną ministra właściwego ds. informatyzacji.

Minister ds. informatyzacji:

- przechowuje przekazane nagrania do czasu stwierdzenia ważności wyborów
- przetwarza wizerunki osób widocznych w materiale zawierającym zarejestrowany przebieg czynności.

Mąż Zaufania przetwarza materiał zawierający zarejestrowany przebieg czynności wyłącznie w celu przekazania go ministrowi ds. informatyzacji oraz zakwalifikowania jako dokument z wyborów. Następnie **niezwłocznie usuwa go** z urządzenia rejestrującego oraz wszelkich, zarówno fizycznych, jak i wirtualnych nośników pamięci, na których został zapisany, a których Mąż Zaufania pozostaje posiadaczem.

Nieprzekazany materiał zawierający zarejestrowany przebieg czynności podlega usunięciu z urządzenia rejestrującego oraz wszelkich, zarówno fizycznych, jak i wirtualnych nośników pamięci, na których został zapisany, nie później niż do końca dnia następującego po dniu, w którym obwodowa komisja wyborcza przekazała protokół głosowania w obwodzie komisji wyborczej wyższego stopnia (KW art. 42 § 5, 6c, 6d).

Wynagrodzenie – diety (KW art. 103aa)

§ 1. Mężowi Zaufania wyznaczonemu do obwodowej komisji wyborczej przysługuje dieta w wysokości 40% zryczałtowanej diety członków obwodowych komisji wyborczych

§ 2. Dieta wypłacana jest wyłącznie tym Mężom Zaufania, którzy obserwowali głosowanie (przez co najmniej 5 godzin) oraz cały przebieg ustalania wyników głosowania do momentu podpisania protokołu głosowania zgodnie z art. 75 § 5 KW

§ 3. Przewodniczący obwodowej komisji wyborczej prowadzi ewidencję czasu przebywania mężów zaufania w lokalu wyborczym oraz wydaje spełniającym warunki, o których mowa w art. § 2 KW Mężom Zaufania zaświadczenie, którego wzór określa Państwowa Komisja Wyborcza w drodze uchwały

§ 4. Zaświadczenie, o którym mowa w § 3 KW, zawiera:

- 1) imię i nazwisko męża zaufania
- 2) oznaczenie obwodowej komisji wyborczej, której przewodniczący wydaje zaświadczenie
- 3) stwierdzenie, iż dany Mąż Zaufania spełnił warunki niezbędne do wypłacenia mu diety

§ 5. Zaświadczenie, o którym mowa w § 3 KW, opatrzone pieczęcią komisji wyborczej, podpisuje przewodniczący danej komisji

§ 6. Zaświadczenie, o którym mowa w § 3 KW, jest sporządzane w dwóch egzemplarzach, z których jeden otrzymuje mąż zaufania, drugi zaś stanowi dokument z wyborów w rozumieniu art. 8 KW

§ 7. Należności, o których mowa w § 1 KW, wypłaca Mężom Zaufania wójt po złożeniu przez nich we właściwym urzędzie gminy wniosku o wypłatę diety wraz z zaświadczeniem, o którym mowa w § 3 KW, albo jego uwierzytelnioną kopią, w terminie 30 dni roboczych od dnia złożenia wniosku

Zwolnienie z pracy (KW art. 103ba)

§ 1. Mężowi Zaufania w związku z wykonywaniem zadań przysługuje zwolnienie od pracy na dzień głosowania oraz liczenia głosów, a także na dzień następujący po dniu, w którym zakończono liczenie głosów, z zachowaniem prawa do świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz uprawnień ze stosunku pracy

§ 2. Mężowie Zaufania w razie zamiaru skorzystania ze zwolnienia od pracy, o którym mowa w § 1 KW, są zobowiązani uprzedzić w formie pisemnej pracodawcę o przyczynie i przewidywanym okresie nieobecności w pracy na co najmniej 3 dni przed przewidywanym terminem nieobecności w pracy, a następnie, nie później niż następnego dnia po upływie okresu nieobecności w pracy, dostarczyć pracodawcy zaświadczenie usprawiedliwiające nieobecność w pracy wykonywaniem zadań Męża Zaufania

§ 3. Zaświadczenie, o którym mowa w § 2 KW, zawiera:

- 1) imię i nazwisko męża zaufania
- 2) wskazanie podstawy prawnej zwolnienia od pracy
- 3) przyczynę i czas nieobecności w pracy

§ 4. Zaświadczenie, o którym mowa w § 2 KW, opatrzone pieczęcią komisji wyborczej podpisuje przewodniczący danej komisji.

§ 5. Zaświadczenie, o którym mowa w § 2 KW, jest sporządzane w dwóch egzemplarzach, z których jeden otrzymuje Mąż Zaufania, a drugi stanowi dokument z wyborów w rozumieniu art. 8 KW

§ 6. Państwowa Komisja Wyborcza w drodze uchwały określi wzór zaświadczenia, o którym mowa w § 2 KW, mając na uwadze dane wymagane przez ustawę

6. Obserwatorzy Społeczni i Międzynarodowi

Ustanowienie Obserwatora Społecznego (KW art. 103c)

§ 1. Zarejestrowane w Rzeczypospolitej Polskiej stowarzyszenia i fundacje, do których celów statutowych należy troska o demokrację, prawa obywatelskie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego, mają prawo wyznaczyć po jednym Obserwatorze Społecznym do komisji wyborczych, o których mowa w art. 152 § („Organami wyborczymi powoływanymi w związku z zarządzonymi wyborami są odpowiednio okręgowe, rejonowe i terytorialne komisje wyborcze oraz **obwodowe komisje wyborcze**”).

§ 2. Do Obserwatorów Społecznych stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu Wyborczego o Mężach Zaufania, z wyjątkiem art. 103aa, art. 103b § 1 pkt. 3 i 4 oraz art. 103ba KW.

Oznacza to, że w **jednym czasie w lokalu wyborczym może przebywać jeden Obserwator Społeczny, wyznaczony przez jeden podmiot uprawniony**. Jeśli jeden podmiot uprawniony wyznaczy więcej niż jednego Obserwatora Społecznego do jednej komisji, to mogą oni wykonywać swoje obowiązki rotacyjnie, jak w przypadku mężów zaufania. **Ważne, by po zamknięciu lokalu wyborczego, w trakcie liczenia głosów Obserwatorzy się nie zmieniali** (analogicznie jak w przypadku Mężów Zaufania).

Obserwatorem Społecznym może zostać osoba mająca czynne prawo wyborcze do Sejmu, która (KW art. 103a §3):

- nie kandyduje w wyborach
- nie jest komisarzem wyborczym
- nie jest pełnomocnikiem wyborczym
- nie jest pełnomocnikiem finansowym
- nie jest urzędnikiem wyborczym
- nie jest członkiem komisji wyborczej.

Uprawniona organizacja wydaje Obserwatorowi Społecznemu zaświadczenie, którego wzór określa Państwowa Komisja Wyborcza. Zaświadczenie może być przekazane również Obserwatorowi wyznaczonemu do obwodowej komisji wyborczej w obwodzie głosowania utworzonym za granicą, i to najpóźniej w dniu wyborów, telefaksem lub w formie elektronicznej za pośrednictwem konsula (KW art. 103a § 4).

Funkcja Obserwatora Społecznego wygasa w przypadku (KW art. 103a § 5):

- zrzeczenia się funkcji
- śmierci
- podpisania zgody na zgłoszenie do komisji wyborczej, kandydowanie w wyborach, bądź objęcie funkcji pełnomocnika, komisarza wyborczego, urzędnika wyborczego
- odwołania.

Uprawnienia Obserwatora Społecznego

Obserwator Społeczny ma prawo:

- być obecny podczas wszystkich czynności komisji, do której został wyznaczony, w szczególności przy przekazywaniu przez obwodową komisję wyborczą komisji wyższego szczebla protokołu, sprawdzaniu arytmetycznej poprawności wyników głosowania przez pełnomocników okręgowej komisji wyborczej oraz sprawdzaniu prawidłowości ustalenia wyników głosowania i wprowadzania danych do sieci elektronicznego przesyłania danych
- być obecnym w lokalu wyborczym w czasie przygotowania do głosowania, samego głosowania, ustalania jego wyników i sporządzania protokołu

Ponadto Obserwator Społeczny ma prawo do:

- otrzymania **kopii protokołu głosowania** (KW art. 77 § 1)
- **rejestrowania czynności** obwodowej komisji wyborczej z wykorzystaniem własnych urządzeń rejestrujących (kamera, dyktafon) pod warunkiem okazania przezeń przed rozpoczęciem swojej pracy w OKW zgłoszenia, w którym pełnomocnik wyborczy potwierdza zamiar rejestracji w/w czynności przez danego Obserwatora Społecznego (KW art. 42 § 5, § 6, § 6a).

Obserwator Społeczny nie może:

- **wnosić do protokołu uwag z wymienieniem konkretnych zarzutów**
- **być obecnym przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia**

Dopuszczalne jest rejestrowanie następujących czynności obwodowej komisji wyborczej na obszarze kraju:

Przed rozpoczęciem głosowania

- sprawdzenia, zamknięcia i opieczetowania urny
- sprawdzenia, czy na miejscu znajduje się spis wyborców i potrzebna liczba kart do głosowania właściwych dla przeprowadzanych wyborów
- sprawdzenia, czy w lokalu wyborczym znajduje się odpowiednia liczba łatwo dostępnych miejsc zapewniających tajność głosowania

Po rozpoczęciu głosowania

- czynności obwodowej komisji wyborczej od rozpoczęcia głosowania do zamknięcia lokalu wyborczego
- czynności obwodowej komisji wyborczej od chwili zakończenia głosowania do chwili podpisania protokołu głosowania

Uwaga:

- 1. Na wniosek rejestrującego te czynności Obserwatora Społecznego materiały zawierające zarejestrowany przebieg czynności obwodowej komisji wyborczej **mogą zostać zakwalifikowane jako dokumenty z wyborów w rozumieniu art. 8 Kodeksu Wyborczego**: „Dokumenty z wyborów są przekazywane do archiwów państwowych i mogą być udostępniane”.**
- 2. Materiały zawierające zarejestrowany przebieg czynności obwodowej komisji **mogą zostać przekazane przez Obserwatora Społecznego ministrowi ds. informatyzacji przy użyciu:****
 - 1) usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra ds. informatyzacji (po uwierzytelnieniu wnioskodawcy)**
 - 2) usługi elektronicznej udostępnionej w publicznej aplikacji mobilnej (po uwierzytelnieniu Obserwatora Społecznego z wykorzystaniem certyfikatu)**

Uprawniony podmiot przekazuje do ministra właściwego ds. informatyzacji informację o osobach, które będą pełniły funkcję męża zaufania, podając ich imię, nazwisko oraz numer ewidencyjny PESEL, o ile mają oni realizować czynności rejestrowania oraz przekazania nagrania czynności obwodowej komisji wyborczej, o których mowa w art. 42. §1 oraz §5.

Zgłoszenia należy dokonać **w okresie analogicznym jak dla Mężów Zaufania**.

Formularz zgłoszenia można potwierdzić:

- kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym, wysyłanym przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej przez ministra właściwego ds. informatyzacji, po uwierzytelnieniu wnioskodawcy
- zaawansowaną pieczęcią elektroniczną ministra właściwego ds. informatyzacji.

Minister ds. informatyzacji:

- przechowuje przekazane nagrania do czasu stwierdzenia ważności wyborów
- przetwarza wizerunki osób widocznych w materiale zawierającym zarejestrowany przebieg czynności

Obserwator Społeczny przetwarza materiał zawierający zarejestrowany przebieg czynności wyłącznie w celu przekazania go ministrowi ds. informatyzacji oraz zakwalifikowania jako dokument z wyborów. Następnie **niezwłocznie usuwa go** z urządzenia rejestrującego oraz wszelkich, zarówno fizycznych, jak i wirtualnych nośników pamięci, na których został zapisany, a których Obserwator Społeczny pozostaje posiadaczem.

Nieprzekazany materiał zawierający zarejestrowany przebieg czynności podlega usunięciu z urządzenia rejestrującego oraz wszelkich, zarówno fizycznych, jak i wirtualnych nośników pamięci, na których został zapisany, nie później niż do końca dnia następującego po dniu, w którym obwodowa komisja wyborcza przekazała protokół głosowania w obwodzie komisji wyborczej wyższego stopnia (KW art. 42 § 5, 6c, 6d).

Uprawnienia Międzynarodowych Obserwatorów wyborów (art. 50)

§ 1. Międzynarodowi Obserwatorzy wyborów zaproszeni przez Państwową Komisję Wyborczą po porozumieniu z ministrem właściwym ds. zagranicznych mają prawo obserwować przebieg wyborów oraz pracę organów wyborczych, w tym obwodowych komisji wyborczych.

§ 2. Obserwatorzy, o których mowa w § 1 KW, posiadają uprawnienia Mężów Zaufania, z

wyjątkiem prawa do wnoszenia uwag do protokołów, prawa do diety oraz prawa do urlopu.
§ 3. Obserwatorom Międzynarodowym zaświadczenia wydaje Państwowa Komisja Wyborcza

Uwaga: Obserwatorzy Międzynarodowi mają większe uprawnienia niż krajowi Obserwatorzy Społeczni. Mogą oni uczestniczyć w czynnościach obwodowej komisji wyborczej przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu do właściwej komisji wyborczej wyższego stopnia. @

7. Spis wyborców – potwierdzenie tożsamości

- **Potwierdzenie, a ustalenie tożsamości**

Informacja ze strony internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji:

„Dokumentami potwierdzającymi tożsamość i polskie obywatelstwo są wyłącznie dowód osobisty i paszport.

Dowody osobiste wydają organy gmin. Paszporty i paszporty tymczasowe na terenie Rzeczypospolitej Polskiej wydają wojewodowie, a za granicą konsulowie Rzeczypospolitej Polskiej.

Kwestie wydawania tych dokumentów regulują ustawy: ustawa z 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych oraz ustawa z 13 lipca 2006 r. o dokumentach paszportowych, a także rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 7 stycznia 2020 r. w sprawie wzoru dowodu osobistego, jego wydawania i odbioru oraz utraty, uszkodzenia, unieważnienia i zwrotu oraz rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 16 sierpnia 2010 r. w sprawie dokumentów paszportowych.

Żaden inny dokument zawierający w swojej nazwie wyrazy ”dowód osobisty” lub ”paszport” nie jest dokumentem potwierdzającym tożsamość i nie może być wykorzystywany w urzędach oraz innych instytucjach do potwierdzenia tożsamości i polskiego obywatelstwa.

Dokumenty wydawane pod nazwą dokumentów potwierdzających tożsamość przez podmioty nieuprawnione do wydawania tego rodzaju dokumentów nie są dopuszczone do obrotu prawnego i nie można przy ich pomocy podejmować żadnych czynności prawnych.

Posługiwanie się takimi dokumentami lub dokonywanie na ich podstawie czynności prawnych może, w określonych przypadkach, prowadzić do odpowiedzialności karnej.

Należy też przypomnieć, że każdy funkcjonariusz publiczny dokonujący, w zakresie swojej właściwości, czynności na podstawie okazywanych lub składanych dokumentów publicznych kontroluje autentyczność dokumentów publicznych - art. 42 ustawy z 22 listopada 2018 r. o dokumentach publicznych.”

Dokumenty umożliwiające **potwierdzenie tożsamości**, tj.:

- dowód osobisty
- paszport

zawierają jednorazowy i niepowtarzalny numer identyfikacyjny PESEL.

Dokumentami umożliwiającymi jedynie **ustalenie tożsamości** są wszelkie legitymacje służbowe, szkolne i biblioteczne oraz podobne dokumenty ze zdjęciem. Dokumenty te zawierają dane dotyczące ich posiadaczy, jednak ich funkcja w obrocie prawnym jest inna. Te dokumenty stanowią potwierdzenie uprawnień osoby, na która legitymacja została wystawiona.

Ważne!

- 1) Członkowie obwodowej komisji wyborczej mają prawa i **obowiązki funkcjonariuszy publicznych**, więc mogą potwierdzać tożsamość wyborcy wyłącznie na podstawie **dowodu osobistego lub paszportu**.
- 2) **Elektroniczny dowód osobisty (e-dowód)**, jest dokumentem wyposażonym w warstwę elektroniczną (chip). W jego pamięci są m.in. dane identyfikacyjne właściciela, w tym jego zdjęcie biometryczne. Z e-dowodu można korzystać poprzez zdjęcie, zapisane np. w telefonie komórkowym. Samo odczytanie danych ze zdjęcia e-dowodu nie jest wystarczającą weryfikacją. Zdjęcie dowodu osobistego w telefonie może być sfalszowane (np. przypadek 16-latki, która kupiła alkohol na fałszywy dowód w telefonie, gdzie podano wiek 20 lat). W wyborach do Sejmu w 2023 r. zdarzały się przypadki wydawania kart do głosowania wyłącznie na podstawie obejrzenia zdjęcia w telefonie wyborcy. Prawidłowa weryfikacja tego dokumentu wymaga urządzenia elektronicznego, które odczytuje dane zawarte w e-dowodzie (chip). Obwodowe komisje wyborcze nie są wyposażone w urządzenia umożliwiające odczytanie danych, jakie zawiera chip. Nie można zatem wydawać kart do głosowania na podstawie

obejrzenia zdjęcia dowodu osobistego w telefonie lub innym urządzeniu elektronicznym.

3) Należy zwracać uwagę na termin ważności dokumentu tożsamości.

- **Spis wyborców** Wyborcę, któremu przysługuje prawo wybierania, ujawnia się w spisie wyborców sporządzanym w Centralnym Rejestrze Wyborców w stałym obwodzie głosowania, w którym dana osoba jest ujęta z urzędu lub na wniosek. Spis wyborców jest sporządzany i aktualizowany przez gminę.

Wyborca może być ujęty tylko w jednym spisie wyborców.

W spisie wyborców, w części A, zamieszcza się dane obywateli polskich w zakresie:

- 1) nazwiska
- 2) imienia (imion)
- 3) numeru ewidencyjnego PESEL
- 4) adresu zamieszkania.

Dane do spisu wyborców generuje się w Centralnym Rejestrze Wyborców automatycznie, raz na dobę w okresie **od 44 dnia przed dniem wyborów (tj. 4 kwietnia 2025 r.) do 3 dnia przed dniem wyborów (tj. 15 maja 2025 r.)**. Spis wyborców drukuje się na podstawie danych **według stanu na 3 dzień przed dniem wyborów (15 maja 2025 r.)**.

Spis wyborców sporządza się **nie później niż w na dwa dni przed dniem wyborów (czyli 16 maja 2025 r.)**. Dokument w formie wydruku sporządza się w 2 egzemplarzach, oddzielnie dla każdego obwodu głosowania.

W przypadku gdy z przyczyn technicznych gmina nie ma możliwości sporządzenia spisu wyborców na dwa dni przed dniem głosowania, do przeprowadzania głosowania w wyborach, które zostały zarządzone, wykorzystuje się ostatnio udostępniony spis w okresie od 44 dnia przed dniem wyborów.

Wydruk spisu wyborców przygotowany do przekazania obwodowej komisji wyborczej powinien być podpisany przez wójta lub osobę przez niego upoważnioną.

- **Zasady sporządzania spisu wyborców**

Spis wyborców w stałych i odrębnych obwodach głosowania sporządza się na podstawie wykazów osób, które będą w nich przebywać w dniu wyborów. W wykazie zamieszcza się imię

(imiona), nazwisko oraz numer ewidencyjny PESEL każdej z osób ujętych w wykazie. Adres zamieszkania w spisie wyborców zamieszcza się, jeżeli wyborca jest ujęty w Centralnym Rejestrze Wyborców w obwodzie głosowania.

Przy nazwiskach osób, które są dopisane, tj.

ujęte w spisie wyborców **na wniosek**, w rubryce „Uwagi” zamieszcza się adnotację: **„Zmiana miejsca głosowania”**.

Przy nazwiskach osób, które wyraziły zamiar **głosowania korespondencyjnego** albo przez pełnomocnika, w rubryce „Uwagi” wpisuje się adnotację: **„Głosowanie korespondencyjne. Pakiet wysłany”** albo **„Udzielono pełnomocnictwa do głosowania”**.

Do czasu przekazania spisu wyborców przewodniczącemu obwodowej komisji wyborczej, urząd gminy sporządza jego dodatkowe strony, na których wpisane są osoby, które zmieniły miejsce głosowania po wydrukowaniu spisu wyborców i zostały ujęte w obwodzie głosowania:

- z urzędu (np. w związku ze zmianą adresu zameldowania na pobyt stały)
- na wniosek (np. w związku z zamieszkiwaniem, bez zameldowania na pobyt stały)

Informację o przyczynie umieszczenia wyborcy na dodatkowych stronach spisu wyborców urząd gminy podaje w rubryce „Uwagi”.

Wykazy osób uwzględnionych w spisie wyborców dla odrębnych obwodów głosowania osoba kierująca daną jednostką przekazuje do urzędu gminy najpóźniej w 3 dniu przed dniem wyborów.

W wykazie osób, które będą przebywały w zakładzie karnym, areszcie śledczym oraz oddziale zewnętrznym takiego zakładu i aresztu, nie umieszcza się osób pozbawionych praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu.

- **Dopisywanie do spisu wyborców na wniosek przez Urząd Gminy**

Wyborca może zmienić miejsce głosowania w danych wyborach. Wniosek w sprawie zmiany miejsca głosowania składa w okresie od 44 dnia przed dniem wyborów (**4 kwietnia 2025 r.**) do 3 dnia przed dniem wyborów (**15 maja 2025 r.**).

Wniosek może zostać złożony w postaci:

- 1) papierowej, opatrzonej własnoręcznym podpisem (składa się go wówczas do urzędu gminy właściwego dla wybranego stałego obwodu głosowania na obszarze gminy, w której wyborca będzie przebywać w dniu wyborów)
- 2) elektronicznej, opatrzonej kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym, przy użyciu usługi elektronicznej

Złożenie wniosku o zmianę miejsca głosowania skutkuje ujęciem wyborcy w spisie, w obwodzie głosowania właściwym dla adresu przebywania i skreśleniem ze spisu w stałym obwodzie głosowania, właściwym dla adresu zameldowania na pobyt stały lub adresu stałego zamieszkania.

W wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej, w których przeprowadza się głosowanie ponowne, w okresie między 13 a 3 dniem przed ponownym głosowaniem, wyborca może zmienić miejsce głosowania na swój wniosek.

- **Zaświadczenie o prawie do głosowania w miejscu pobytu – dopisywanie do spisu wyborców przez obwodową komisję wyborczą**

Wyborca zmieniający miejsce pobytu przed dniem wyborów, na wniosek złożony **w dowolnie wybranym urzędzie gminy otrzymuje zaświadczenie o prawie do głosowania** w miejscu pobytu w dniu wyborów.

Wniosek o wydanie zaświadczenia składa się na piśmie utrwalonym w postaci papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem w okresie od 44 dnia przed dniem wyborów (4 kwietnia 2025 r.) do 3 dnia przed dniem wyborów (15 maja 2025 r.).

Zaświadczenie o prawie do głosowania wydane przez wójta wybranej gminy wyborca lub osoba przez niego upoważniona odbiera w urzędzie gminy, do którego złożono wniosek.

Wyborca, któremu wydano zaświadczenie o prawie do głosowania, jest skreślany ze spisu wyborców w obwodzie głosowania właściwym dla miejsca zamieszkania.

W wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej wyborca zmieniający miejsce pobytu po dniu pierwszego głosowania, a przed ponownym głosowaniem (II tura wyborów), otrzymuje na swoje żądanie zaświadczenie o prawie do głosowania w dniu ponownego głosowania.

Zaświadczenie do głosowania jest opatrzone numerem oraz naklejką – znakiem holograficznym „PRP” w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Ewidencję wydanych zaświadczeń o prawie do głosowania prowadzi się w Centralnym Rejestrze Wyborców.

Wzór zaświadczenia do głosowania określa Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 28 lipca 2023 r. (Dz.U. z dnia 02 sierpnia 2023 r., poz. 1495).

Zaświadczenie stanowi podstawę dopisania do spisu wyborców. Obwodowa komisja wyborcza ma obowiązek sprawdzić autentyczność dokumentu, odebrać je od wyborcy i dołączyć do dokumentów wyborczych.

- **Wyborcy niepełnosprawni**

Wyborca niepełnosprawny ujmowany jest w spisie wyborców wybranego przez siebie stałego obwodu głosowania po złożeniu wniosku.

Jeśli wyborca z niepełnosprawnością zgłosi potrzebę głosowania w lokalu dostosowanym do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, a lokal przypisany do jego adresu zameldowania lub stałego zamieszkania nie spełnia tych wymogów, to: wyborca może zostać ujęty w spisie wyborców innego obwodu głosowania, ale tylko w tej samej gminie, w której ma stały adres zameldowania lub stałe miejsce zamieszkania.

8. Nagrywanie pracy obwodowej komisji wyborczej

Przepisy szczegółowe nie regulują i **nie zabraniają utrwalania** (tj. filmowania, nagrywania lub fotografowania np. przez członków obwodowych komisji wyborczych) wizerunku osób trzecich, zwłaszcza funkcjonariuszy publicznych w trakcie wykonywanych przez nich czynności. W zakresie utrwalania zastosowanie ma zasada „**co nie jest zabronione, jest dozwolone**”. Ograniczenia dotyczą jednak **rozpowszechniania** zarejestrowanego wizerunku. Kwestia rozpowszechniania zapisanego wizerunku bez zgody osób zarejestrowanych wymaga analizy z uwzględnieniem kilku czynników:

- **zapisów kodeksu cywilnego**

„Art. 23. Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, **wizerunek**, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

Art. 24.

§ 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje **zagrożone** cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego **naruszenia** może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

§ 2. Jeżeli skutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.”

Powyższy zapis nie oznacza, że utrwalanie wizerunku funkcjonariusza publicznego będzie stanowić zagrożenie lub naruszenie jego dóbr osobistych. Jeśli celem nagrywania jest np. zdobycie dowodów na okoliczność przebiegu czynności funkcjonariusza, **trudno mówić o zagrożeniu lub naruszeniu dóbr osobistych**. Ponadto fakt naruszenia własnych dóbr osobistych funkcjonariusz musiałby udowodnić w myśl zasady, że ciężar dowodu spoczywa na osobie, która wywodzi z niego skutki prawne (art. 6 kodeksu cywilnego). To, czy dobra osobiste zostały naruszone, będzie każdorazowo badane na gruncie danego stanu faktycznego. Znaczenie będzie miał cel i sposób utrwalania wizerunku. Ponadto funkcjonariusz publiczny musiałby wystąpić z powództwem cywilnym przeciwko utrwalającemu jego wizerunek.

- **zapisów kodeksu karnego**

„Art. 267

§ 1. Kto bez uprawnienia uzyskuje dostęp do informacji dla niego nieprzeznaczonej, otwierając zamknięte pismo, podłączając się do sieci telekomunikacyjnej lub przełamując albo omijając elektroniczne, magnetyczne, informatyczne lub inne szczególne jej zabezpieczenie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto bez uprawnienia uzyskuje dostęp do całości lub części systemu informatycznego.

§ 3. Tej samej karze podlega, kto w celu uzyskania informacji, do której **nie jest uprawniony, zakłada lub posługuje się urządzeniem podsłuchowym, wizualnym albo innym urządzeniem lub oprogramowaniem**.

§ 4. Tej samej karze podlega, kto informację uzyskaną w sposób określony w § 1-3 ujawnia innej osobie.

§ 5. Ściganie przestępstwa określonego w § 1-4 następuje **na wniosek pokrzywdzonego.**”

Powyższy zapis oznacza, że członkowie komisji, Mężowie Zaufania i Obserwatorzy Społeczni mogą nagrywać czynności obwodowej komisji wyborczej oraz rozmowy w trakcie pracy, ponieważ nagrania te dotyczyć będą wykonywanych obowiązków (np. kontroli przestrzegania prawa w lokalu wyborczym).

W sytuacji podejrzenia popełnienia przestępstwa, przestępstwa wręcz wskazane działanie na rzecz pozyskania dowodów poprzez nagrywanie bez zgody osoby nagrywanej. Nagrywanie naruszeń prawa, zwłaszcza przez osoby pełniące funkcje publiczne jest obowiązkiem każdego obywatela, nie tylko Męża Zaufania czy Obserwatora w komisji wyborczej.

- **zasady upubliczniania nagrań wykonanych bez zgody nagrywanego**

Publikacja nagrań w Internecie lub udostępnianie ich szerokiej publiczności może wypełniać przesłanki naruszenia opisanych wyżej przepisów. Oznacza to, że może skutkować odpowiedzialnością cywilną lub karną.

- **zapisów kodeksu wyborczego**

Nagrywanie i przetwarzanie nagrań z czynności obwodowej komisji wyborczej (art. 42 § 5, § 6, § 6a) opisano szczegółowo w rozdziale II.5: Mężowie Zaufania.

9. Szkolenia urzędowe

Szkolenia organizowane przez komisarzy wyborczych/gminnych

Udział w szkoleniach urzędowych jest obowiązkowy dla przewodniczących obwodowych komisji wyborczych oraz ich zastępców. Fakultatywnie powinni w nich uczestniczyć także pozostali członkowie komisji, a także Mężowie Zaufania i Obserwatorzy.

Uczestnicy szkolenia otrzymują podręcznik opracowany na podstawie wytycznych Państwowej Komisji Wyborczej oraz wybranych zapisów Kodeksu Wyborczego.

Szkolenia dotyczą głównie zakresu i przebiegu czynności wykonywanych przez członków komisji.

Prowadzący, zwykle nie omawiają potencjalnych, nieuczciwych praktyk wyborczych, trudnych do wychwycenia przez członków komisji.

Zalecamy zatem udział w tych szkoleniach oraz poruszanie podczas nich kwestii ważnych dla zapewnienia uczciwości procesu wyborczego.

Lista ewentualnych pytań na szkolenia:

1. Czy i jak prowadzona jest kontrola czynności wydawania zaświadczeń do głosowania oraz dopisywania do spisów wyborców?
2. Czy i jak sprawdzane jest wykonanie czynności wykreślenia z dotychczasowego spisu wyborców w razie wydania zaświadczenia do głosowania lub dopisania wyborcy do innego spisu wyborców?
3. Jakie zabezpieczenia uniemożliwiają podwójne głosowanie wyborcy korzystającego z zaświadczenia lub dopisanego do spisu wyborców?
4. Kto i jakie konsekwencje ponosi w razie niewykreślenia przez urzędnika gminy z Centralnego Rejestru Wyborców osoby, która otrzymała zaświadczenie do głosowania lub została dopisana do innego spisu wyborców?

Prosimy o przygotowanie i przesyłanie raportów z odpowiedzi/reakcji urzędników na zadane pytania. W trakcie wcześniejszych prób wyjaśnienia przez RKW tego typu wątpliwości w Państwowej Komisji Wyborczej okazało się, że żaden organ wyższego stopnia (ani PKW, ani komisje okręgowe) nie przeprowadził kompleksowej kontroli spisów wyborców.

Zainteresowanie społeczne w tym obszarze ma realne szanse zminimalizowania możliwości nieuczciwego zawyżania frekwencji wyborczej.

III. Sposoby fałszowania wyborów

Działania polegające na fałszowaniu wyników wyborów można zaobserwować w Polsce od wielu lat. Działalność Ruchu Kontroli Wyborów polegająca na kontrolach i obserwacjach społecznych umożliwiła nam zdefiniować i określić obszary działania fałszerzy, które podzieliliśmy w następujący sposób:

- frekwencja
- karty do głosowania
- urna
- protokoły głosowania i liczenie głosów.

Oceniamy, że w celu ograniczenia podejrzeń, nielegalne wpływanie na wynik wyborów nie może być prowadzone na zbyt szeroką skalę i wymaga dywersyfikacji metod fałszowania. Szacujemy, że bezpieczny dla fałszerzy poziom wynosi 1-2 mln głosów w skali całego kraju. Nadmierna, zauważalna skala tego procederu w wyborach samorządowych w 2014 r. z zastosowaniem „plagi” głosów nieważnych (zwłaszcza w wyborach do sejmiku województwa mazowieckiego) doprowadziła do protestów społecznych w lokalu Państwowej Komisji Wyborczej, ogromnej mobilizacji społecznej przed wyborami w 2015 r. oraz zmian personalnych w centralnych organach wyborczych. W 2014 r. w wyborach do sejmików średni udział głosów nieważnych dla całego kraju wyniósł 17%, w niektórych obwodach osiągnął nawet 40%. Zauważalne działania fałszerzy polegały wówczas na dopisywaniu na kartach do głosowania (książeczkach) kolejnego znaku „x” na kolejnej liście, co czyniło głos nieważnym. W wyborach w 2015 r. (prezydenckich w maju i parlamentarnych w październiku), a także w kolejnych poradziliśmy sobie z „plagą” głosów nieważnych poprzez stałą obecność (tj. przed głosowaniem, w trakcie głosowania oraz podczas liczenia głosów) w lokalach wyborczych Mężów Zaufania i Obserwatorów. Udało nam się także zmobilizować dużą grupę przeszkolonych osób, które objęły funkcje członków obwodowych komisji wyborczych. Nie oznacza to jednak, że całkowicie wyeliminowano „unieważnianie” głosów. To zjawisko ciągle może sięgać poziomu 1-2% (ok. 100 – 200 tys. głosów).

W wyborach prezydenckich 2025 r. potrzebna będzie jeszcze większa mobilizacja. Najlepszym rozwiązaniem byłoby połączenie sił społecznej kontroli wyborów z kontrolą prowadzoną przez przedstawicieli kandydatów, którzy są zainteresowani uczciwą konkurencją wyborczą.

Musimy mieć świadomość, że społeczne działania kontrolne i zapobiegające mają ograniczone możliwości i skuteczność. **Jesteśmy w stanie zredukować fałszerstwa, ale nie wyeliminujemy ich całkowicie.** Ograniczone możliwości nie powinny nas jednak zniechęcać do działania. Przeciwnie, w nadchodzących powinniśmy się zmobilizować do aktywności i kontroli. Musimy nadal czuwać nad uczciwością wyborów i demaskować nielegalne działania. Efekty naszych działań, nawet na niewielką skalę będą miały znaczenie. Każdy „uratowany”, **uczciwie oddany głos oraz każde uniemożliwienie fałszowania będą składały się na całkowity, uczciwy wynik wyborów.** Osiągnięcie tego celu wymaga od nas rzetelnego przygotowania, abyśmy nie zostali zaskoczeni. Niniejsze opracowanie zostało przygotowane tak, by ułatwić zrozumienie nielegalnych, a nawet podstępnych działań, które dla osób uczciwych są trudne do wyobrażenia.

W tej części, w pierwszej kolejności omówiono możliwości nieuczciwych działań związanych z **frekwencją wyborczą**. Dotychczas kontrola frekwencji była bardzo ograniczona, a nawet niejednokrotnie żadna. Skierowaliśmy większą uwagę na ten obszar po wyborach parlamentarnych w 2023 r. W naszej ocenie nieuczciwe działania, związane z frekwencją wymagają dokładniejszej kontroli w nadchodzących wyborach prezydenckich w 2025 r. Dla lepszego zrozumienia tego zagrożenia konieczna jest znajomość różnych, dopuszczalnych form głosowania oraz ograniczonych możliwości funkcjonowania Centralnego Rejestru Wyborców. Nie można też zignorować nieuczciwych działań związanych z dokumentami wyborczymi (karty do głosowania i protokoły głosowania), a także dorzucaniem kart do urny. Te działania również opisano.

1. Różne formy głosowania

Czynne prawo wyborcze, tj. prawo wybierania, można realizować w lokalach wyborczych wyznaczonych dla:

- **Stałych i odrębnych obwodów głosowania na terenie kraju**

Głosowanie w **stałych obwodach** odbywa się w lokalu obwodowej komisji wyborczej (OKW), właściwej ze względu na miejsce stałego zamieszkania (zameldowania na pobyt stały). Wyborca jest **z urzędu** uwzględniany w spisie wyborców dla tej komisji. Wyborcy mają jednak możliwość zmiany stałego obwodu głosowania, tj. wpisania do spisu wyborców innego obwodu głosowania, po uprzednim wykreśleniu ze spisu wyborców dla stałego obwodu głosowania. Zmiana stałego obwodu głosowania odbywa się **na wniosek wyborcy**. (KW art.12, art.13).

Ponadto możliwe jest tworzenie odrębnych obwodów głosowania dla wyborców przebywających czasowo w określonych miejscach (np. areszt, szpital, dom opieki, statek).

- **Stałych obwodów głosowania za granicą (KW art. 14)**

W celu przeprowadzenia wyborów dla obywateli polskich przebywających za granicą tworzy się obwody głosowania pod warunkiem, że na ich terenie przebywa co najmniej 15 wyborców oraz istnieje możliwość przekazania właściwej komisji wyborczej wyników głosowania w tych obwodach niezwłocznie po jego zakończeniu. Obwody głosowania za granicą wchodzi w skład okręgu wyborczego, właściwego dla dzielnicy Warszawa Śródmieście m.st. Warszawy (nr 21).

Zgodnie z Kodeksem Wyborczym, w Polsce obowiązują następujące zasady głosowania w wyborach i referendach:

- a. **Zasada osobistego głosowania**

„W wyborach głosować można tylko osobiście, chyba że kodeks stanowi inaczej” (KW art. 2)

Zasada zostaje zachowana także w przypadku:

- głosowania przez pełnomocnika
- głosowania korespondencyjnego
- głosowania na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania.

- b. **Zasada jednego dnia głosowania**

Wszyscy wyborcy głosują tego samego dnia, w godz. 7:00-21:00 (KW art. 4, art. 39 § 2)

Zasada zostaje zachowana:

- w przypadku głosowania korespondencyjnego, tj. oddania głosu i wysłania pakietu korespondencyjnego przed dniem głosowania
- pod warunkiem zakończenia głosowania o godz. 21:00.

Dotychczasowe przypadki naruszenia zasady jednego dnia głosowania:

Podczas wyborów do Sejmu i Senatu 15 października 2023 r. część lokali wyborczych była otwarta również po godz. 21:00. Wyborcy czekali na zewnątrz, a następnie byli wpuszczani do lokalu wyborczego i oddawali głosy nawet przez kilka godzin po wyznaczonej godzinie (tj. po godz. 21:00). W tym czasie znane już były wstępne wyniki wyborów, co mogło mieć wpływ na decyzje głosujących wówczas wyborców. Do odrębnego zbadania i wyjaśnienia pozostaje

odpowieź na pytania: Dlaczego doszło do takiej sytuacji? Dlaczego organy wyborcze nie reagowały wystarczająco? PKW mogła wydłużyć czas ciszy wyborczej lub wyegzekwować zamknięcie lokali wyborczych o godz. 21:00. Być może jedną z przyczyn zaistniałej sytuacji było nietrafne ustalenie, tj. niedoszacowanie liczby wyborców w poszczególnych obwodach głosowania. Być może jedną z przyczyn była sprawnie zorganizowana i wyjątkowo popularna akcja tzw. „turystyki wyborczej”. Działanie polegało na kierowaniu licznych grup wyborców do wybranych obwodów głosowania, gdzie głosowali oni jako osoby dopisane lub na podstawie zaświadczenia. Dodatkowo docierały informacje o nieodbieraniu zaświadczeń w wielu obwodowych komisjach wyborczych. Dodatkowej analizy wymaga potencjalny wpływ na decyzje wyborców, licznie odnotowanych przypadków łamania ciszy referendalnej przez część członków OKW. W wielu komisjach ich członkowie sugerowali wyborcom, by nie odbierali karty referendalnej lub wręcz nie wydawali jej. Po wyborach PKW nie wyjaśniła oraz nie poinformowała z czym mieliśmy do czynienia. Czy był to proceder nieuczciwego wpływania na wynik wyborów?

c. Zasada równości

„W tych samych wyborach głosować można tylko jeden raz” (KW art. 3)

Zasada

może zostać złamana poprzez:

- Nieuczciwe, wielokrotne głosowanie na podstawie zaświadczenia (jeśli nie jest ono odbierane, albo jeśli głosujący posługuje się sfałszowanym zaświadczeniem)
- dopisanie do spisu wyborców poza stałym obwodem głosowania - co może w praktyce oznaczać pojawienie się jednego wyborcy w co najmniej dwóch spisach wyborców w co najmniej dwóch różnych obwodach głosowania.

Różne formy głosowania w liczbach

Wśród wyborców w Polsce nadal najpopularniejsza pozostaje tradycyjna forma głosowania, tj. osobista wizyta w lokalu wyborczym, wypełnienie i wrzucenie karty do urny. Udogodnienia wprowadzone ze względu na potrzeby specjalne (dla osób, które z rzeczywistych powodów mają problem z głosowaniem w swoim stałym obwodzie głosowania) są niejednokrotnie nadużywane przez osoby, które tego nie potrzebują. Utrudnia to pracę OKW oraz kontrolę prawidłowości przebiegu wyborów, poprzez nagłe zmiany liczby głosujących w tych lokalach. Jednocześnie tworzy okoliczności sprzyjające nadużyciom wyborczym.

W lokalu wyborczym można głosować pod warunkiem wpisania do spisu wyborców:

- w stałym obwodzie głosowania (gdzie głosujący figuruje **z urzędu**, na podstawie stałego adresu zamieszkania)
- w obwodzie innym niż stały (na podstawie **zaświadczenia** do głosowania przekazanego obwodowej komisji wyborczej w dniu głosowania)
- na podstawie **wniosku** wyborcy, posiadającego stały adres zamieszkania inny niż obwód, w którym chce głosować.

W tabelach poniżej zawarto szczegółowe dane, dotyczące popularności poszczególnych form głosowania oraz głosów nieważnych i frekwencji.

Z zestawienia wynika, że udział osób korzystających z głosowania korespondencyjnego oraz głosowania przez pełnomocnika był dotychczas nieznaczący. Interesujący - niewielki, ale systematyczny - wydaje się wzrost liczby osób głosujących na podstawie zaświadczenia. Godny uwagi jest także znaczący wzrost frekwencji głosujących. Rubryka dotycząca udziału głosów nieważnych zostanie omówiona w rozdziale poświęconym kartom do głosowania.

Tabela 1.

Wybory do Sejmu

	Sejm 2015		Sejm 2019		Sejm 2023	
liczba uprawnionych	30 534 948		30 253 556		29 532 595	
wydane (wystane) karty	15 609 037		18 682 535		21 971 603	
oddane głosy	15 595 335		18 470 710		21 596 674	
różnica	13 702		211 825		374 929	
sposoby głosowania					ilczba	udział
pełnomocnictwo	9 731	0,06%	21 666	0,12%	39 983	0,19%
zaświadczenie	145 702	0,93%	202 810	1,10%	428 109	1,98%
korespondencyjnie	39 968	0,26%	1 923	0,01%	12 952	0,06%
osobiście	15 399 934	98,75%	18 244 311	98,77%	21 115 630	97,77%
głosy nieważne	394 664	2,53%	207 747	1,12%	370 217	1,71%
frekwencja	51%		62%		74%	

Opracowano na podst. informacji Państwowej Komisji Wyborczej

Na podstawie danych zebranych w tabeli nr 1 (Wybory do Sejmu) można stwierdzić, że:

- najbardziej popularna wśród wyborców jest forma osobistego głosowania w lokalu wyborczym
- niewielki/nieistotny udział stanowią wyborcy korzystający z głosowania korespondencyjnego lub na podstawie pełnomocnictwa

- **znaczący wzrost frekwencji** (liczba i udział głosujących) wymaga dokładniejszych analiz, zwłaszcza w warunkach malejącej liczby osób uprawnionych do głosowania
- systematycznie **rośnie udział osób głosujących na podstawie zaświadczenia**
- odsetek **głosów nieważnych** podlega wahaniom, które należy poddać dokładnej obserwacji i kontroli w trakcie pracy obwodowych komisji wyborczych.

Uwaga!

Na **wzrost frekwencji wyborczej** może wpływać dopisywanie do spisów wyborców osób deklarowanych jako bezdomni. Według danych urzędowych **liczba osób w kryzysie bezdomności w 2025 r. wynosi 30 tys.** Za większą frekwencją przemawiają także procedury dopisywania do spisów wyborców **obywateli Polski zamieszkałych i głosujących za granicą.** Nie wyklucza to jednak możliwości, sprzecznego z prawem „mnożenia” liczby osób ujawnionych w więcej niż jednym spisie wyborców oraz głosujących na podstawie zaświadczeń. W takiej sytuacji pojawia się możliwość oddania przez jednego wyborcę więcej niż jednego głosu.

Tabela 2

Wybory Prezydenta

	2010 - I	2010 - II	różnica	2015 - I	2015 - II	różnica	2020 - I	2020 - II	różnica
Liczba uprawnionych	30 813 005	30 833 924	20 919	30 688 570	30 709 281	20 711	30 204 684	30 268 460	63 776
karty wydane w lokalu	16 929 088	17 054 690	125 602	14 993 468	16 956 615	1 963 147	19 026 600	20 047 543	1 020 943
pakiety korespondencyjne				42 814	56 845	14 031	536 821	704 111	167 290
Razem karty wydane/wysłane	16 929 088	17 054 690	125 602	15 036 282	17 013 460	1 977 178	19 563 421	20 751 654	1 188 233
Głosy oddane	16 923 832	17 050 417	126 585	15 023 886	16 993 169	1 969 283	19 486 860	20 638 904	1 152 044
różnica (karty - głosy oddane)	5 256	4 273		12 396	20 291		76 561	112 750	
głosy ważne	16 806 170	16 853 021		15 023 886	16 993 169		19 489 860	20 458 911	
głosy/karty nieważne	117 662	197 396		124 952	250 231		61 401	177 724	
udział głosów nieważnych	0,70%	1,16%		0,83%	1,47%		0,32%	0,86%	
Frekwencja	54,94%	55,31%		48,96%	55,22%		62,99%	68,18%	
Zaświadczenia				128 086	257 719		216 557	584 751	
Udział zaświadczeń				0,85%	1,52%		1,11%	2,83%	

Opracowanie własne na podstawie obwieszczeń PKW

Na podstawie danych zebranych w tabeli nr 2 (Wybory Prezydenta) można stwierdzić, że:

- **frekwencja** w latach 2015 i 2020 w II turze była znacząco wyższa (6-7%) w porównaniu z I turą. W 2010 r. analogiczna różnica wyniosła 0,46%
- **liczba zaświadczeń do głosowania** w II turze była znacząco wyższa w porównaniu z I turą
- nie można ocenić wpływu liczby osób dopisanych do spisów wyborców, ponieważ PKW nie podaje informacji w tym zakresie
- **liczba głosów nieważnych** w II turze była znacząco wyższa w porównaniu z I turą, co zdaje się nie korespondować z dużo prostszą procedurą głosowania w II turze.

Więcej szczegółów dotyczących głosowania na podstawie zaświadczenia omówiono poniżej.

2. Ograniczone funkcje Centralnego Rejestru Wyborców

Członkowie Ruchu Kontroli Wyborów od 2015 r. alarmowali, że system prowadzenia przez poszczególne gminy niepowiązanych ze sobą i niezależnych rejestrów wyborców ułatwia potencjalnemu oszustowi oddanie więcej niż jednego głosu. Brak Centralnego Rejestru Wyborców dawał możliwość wpisania się do kilku rejestrów w różnych gminach, które nie wymieniały między sobą informacji w tym zakresie. Ostatnie zmiany Kodeksu Wyborczego wprowadziły uwzględnienie utworzenia Centralnego Rejestru Wyborców, ale system ewidencji wyborców nadal pozostaje nieszczelny. Brak jest też postulowanej przez Ruch Kontroli Wyborów funkcji oznaczania w czasie rzeczywistym w CRW faktu wydania przez OKW karty do głosowania, co mogłoby w znacznym stopniu zmniejszyć możliwość przestępczego wyłudzenia więcej niż jednej karty w innej komisji.

Opisane w poprzednim rozdziale możliwości głosowania na podstawie zaświadczenia oraz dopisania do spisu wyborców na wniosek ciągle nie są należycie monitorowane i chronione przed nadużyciami. Brakuje zabezpieczeń w funkcjach Centralnego Rejestru Wyborców oraz procedurach kontrolnych. **Nadal wykonalne jest zatem przestępcze „mnożenie” wyborców, skutkujące możliwością oddania więcej niż jednego głosu przez jedną osobę.**

W tych warunkach możliwości społecznej kontroli i eliminacji fałszerstw są znacząco ograniczone, ale nie niemożliwe. Warto przypomnieć, że wprowadzenie z uwagi na RODO nakładek na spisy wyborców znacząco ograniczyło społeczną weryfikację i zgłoszenia nieaktualnej zawartości tego dokumentu (np. ujawnienie przez członków rodziny osób zmarłych, czy na stałe zamieszkałych w odległych miejscach, także za granicą).

• Informacje gromadzone w Centralnym Rejestrze Wyborców (KW art. 18)

„§ 1. Centralny Rejestr Wyborców obejmuje:

- 1) osoby, którym przysługuje prawo wybierania
- 2) osoby, które ukończyły 17 lat
- 3) osoby niemające prawa wybierania z powodów wskazanych w art. 10 § 2
- 4) informacje o stałych obwodach głosowania i okręgach wyborczych

§ 2. Centralny Rejestr Wyborców potwierdza prawo wybierania.

§ 3. Centralny Rejestr Wyborców służy do:

1) **sporządzania spisów wyborców**

2) sporządzania spisów osób uprawnionych do udziału w referendum

3) ustalania liczby wyborców

4) sprawdzania posiadania prawa wybierania lub prawa udziału w referendum w związku z weryfikacją podpisów złożonych właściwemu organowi w związku z zamiarem przeprowadzenia referendum lub zgłoszeniem inicjatywy ustawodawczej przez obywateli lub obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej przez mieszkańców gminy, powiatu lub województwa

5) ustalania liczby mieszkańców dla potrzeb określonych w art. 12 § 3, art. 182 § 1a, art. 202 § 1, art. 203 § 4, art. 260 § 3, art. 261 § 1 i 2, art. 373 § 2, art. 375 § 1, art. 378 § 3, art. 419 § 2, art. 463 § 1, art. 476 § 4 i art. 478 § 4

6) realizacji innych zadań wynikających z przepisów kodeksu, ustawy z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 1317 oraz z 2024 r. poz. 1907), ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 574 i 1907) i ustawy z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Dz. U. z 2018 r. poz. 2120).”

- **Spis wyborców (KW art. 26)**

„§ 1. Wyborcę, któremu przysługuje prawo wybierania, ujmuje się w spisie wyborców sporządzanym w Centralnym Rejestrze Wyborców w stałym obwodzie głosowania, w którym dana osoba jest ujęta z urzędu lub na wniosek. ...

§ 9. Spis wyborców **sporządza się nie później niż w drugim dniu przed dniem wyborów** w dwóch egzemplarzach w formie wydruku, oddzielnie dla każdego obwodu głosowania. Po upływie trzeciego dnia przed dniem wyborów spis sporządzany w Centralnym Rejestrze Wyborców sporządza się według stanu na trzeci dzień przed dniem wyborów.

§ 10. **Od 44 dnia przed dniem wyborów** w Centralnym Rejestrze Wyborców generuje się w sposób automatyczny, jednak nie częściej niż raz na dobę, spisy wyborców dla każdego obwodu głosowania w formie elektronicznej, które są udostępniane gminom przez ministra właściwego do spraw informatyzacji.

§ 11. **W przypadku gdy z przyczyn technicznych gmina nie ma możliwości sporządzenia spisu wyborców zgodnie z § 9 do przeprowadzania głosowania w wyborach, które zostały zarządzone, wykorzystuje się ostatnio udostępniony spis zgodnie z § 10.”**

- **Dopisywanie do spisu na wniosek wyborcy (KW art. 28)**

„§ 1. Wyborca może zmienić miejsce głosowania w danych wyborach. Wniosek w sprawie zmiany miejsca głosowania składa w okresie **od 44 dnia przed dniem wyborów do 3 dnia przed dniem wyborów**. ...”

- **Zaświadczenie o prawie do głosowania w miejscu pobytu (art. 32)**

„§ 1. Wyborca zmieniający miejsce pobytu przed dniem wyborów otrzymuje, na wniosek złożony do dowolnie wybranego urzędu gminy, zaświadczenie o prawie do głosowania w miejscu pobytu w dniu wyborów.

§ 2. Wniosek, o którym mowa w § 1, składa się na piśmie utrwalonym w postaci papierowej, opatrzonym własnoręcznym podpisem w okresie **od 44 dnia przed dniem wyborów do 3 dnia przed dniem wyborów**.”

- **Dopisanie do spisu wyborców w dniu głosowania (KW art. 51)**

„§ 1. Głosować może tylko wyborca wpisany do spisu wyborców, jego pełnomocnik, a także wyborca dopisany do spisu zgodnie z przepisami § 2-4.”

§ 2. Obwodowa komisja wyborcza dopisuje w dniu głosowania do spisu wyborców:

1) osobę przedkładającą **zaświadczenie o prawie do głosowania**, załączając zaświadczenie do spisu, jeżeli przepisy dotyczące danych wyborów przewidują możliwość uzyskania takiego zaświadczenia;

2) osobę pominętą w spisie, jeżeli wójt potwierdzi, że pominięcie w spisie jest wynikiem omyłki;

3) osobę skreśloną ze spisu dla danego obwodu głosowania w związku z wpisaniem tej osoby do spisu wyborców w jednostce, o której mowa w **art. 12** tworzenie stałych i odrębnych obwodów głosowania § 4, jeżeli udokumentuje, iż opuściła tę jednostkę przed dniem wyborów.

§ 3. (uchylony)

§ 4. Przepis § 2 stosuje się odpowiednio w przypadku przyjęcia wyborcy do jednostki, o której mowa w **art. 12** tworzenie stałych i odrębnych obwodów głosowania § 4, przed dniem wyborów.”

Przytoczone wyżej przepisy dopuszczają w najbliższych wyborach 18 maja 2025 r. możliwy przebieg wydarzeń:

- **15 maja 2025 r.** (tj. 3 dnia przed wyborami) wyborca składa wniosek o dopisanie do spisu wyborców lub wydanie zaświadczenia

- **16 maja 2025 r.** wyborca zostaje dopisany do spisu lub odbiera zaświadczenie
- **14 maja 2025 r.** wygenerowano ostatnią wersję spisu wyborców, ponieważ z przyczyn technicznych, nie była możliwa aktualizacja i wydruk według stanu na dzień 16 maja 2025 r. Oznacza to, że w spisie nadal figuruje wyborca, który 16 maja 2025 r. pobrał zaświadczenie do głosowania lub został dopisany do innego spisu wyborców. Wersję papierową spisu z nieaktualną listą wyborców otrzymuje obwodowa komisja wyborcza, która może wydać kartę do głosowania. Jednocześnie wyborca jest już dopisany do spisu wyborców dla innej komisji, a komisje nie mają możliwości wymiany między sobą informacji dotyczących zawartości spisów wyborców.

Przedstawiony powyżej przebieg wydarzeń oznacza, że jedna osoba będzie mogła oddać więcej niż jeden głos. Nie można zatem wykluczyć, że obserwowana w ostatnich wyborach „turystyka wyborcza” oraz znaczący wzrost frekwencji miały związek z opisanym mechanizmem.

Trudno też, w dobie rosnących możliwości systemów informatycznych, wytłumaczyć pozostawienie w prawie wyborczym luki w zakresie bieżącej, elektronicznej wymiany informacji. Praktyczne zastosowanie i skuteczność takich możliwości obserwowaliśmy w okresie masowych szczepień na Covid-19 w 2020 r. Wtedy jednak, bez większego problemu uruchomiono mechanizm kontroli i blokowania kolejnych szczepień dla osób już zaszczepionych.

3. Zaświadczenia do głosowania i dopisywanie do spisów wyborców

Opisane w poprzednim rozdziale potencjalne możliwości nieuczciwego wykorzystania zaświadczeń nie są jedyne. W przepisach **brak jest opisu procedur dotyczących kontroli liczby wydawanych zaświadczeń**. Nie wiadomo, czy i jak wygląda kontrola oraz zapobieganie ewentualnemu wydawaniu „nadmiarowych” zaświadczeń. W przepisach wyborczych nie wskazano też sankcji za takie „nadmiarowe” wydawanie tych dokumentów. Nadto zaświadczenia nie są wystarczająco zabezpieczone, dlatego można je sfałszować i wykorzystać wielokrotnie. Zwłaszcza mieszkańcy dużych miast i aglomeracji z łatwością mogliby w godzinach głosowania objechać wiele komisji, w każdej okazać zaświadczenie i oddać nadmiarowe głosy. Takie wielokrotne głosowanie, choć bezprawne, nie zostanie wykryte z urzędu. Procedury nie przewidują, a organy wyborcze nie prowadzą kompleksowej, powyborczej kontroli spisów wyborców i zaświadczeń.

Pomimo wskazanych wyżej luk w kontroli, jest możliwe wyeliminowanie wielokrotnego głosowania poprzez bieżące wprowadzanie i blokowanie w systemie informatycznym kolejnej

możliwości odebrania karty i oddania głosu osobie, która już zrealizowała czynne prawo wyborcze. Niestety, postulowane przez Ruch Kontroli Wyborów od 2015 r. rozwiązanie nie zostało ciągle wprowadzone przez organy wyborcze.

Skutek wielokrotnego głosowania przez jedną osobę jest taki, że obwodowa komisja wyborcza nadal nie jest w stanie ani go udowodnić, ani mu zapobiec. **Co można zrobić/co zrobiono w tej sprawie?**

- 1) **Spółeczny Ruch Kontroli Wyborów w kwietniu 2025 r.** skierował do Państwowej Komisji Wyborczej pismo w sprawie podawania do publicznej wiadomości bardziej szczegółowych informacji o liczbie osób głosujących na podstawie zaświadczenia oraz dopisanych do spisu wyborców na wniosek.
- 2) Osoby kontrolujące wybory oraz członkowie obwodowych komisji wyborczych mogą wykazać zainteresowanie zaświadczeniami, wydawanymi przez poszczególne gminy. Wskazane byłoby uzyskanie informacji ze wszystkich gmin.

4. Karty do głosowania

Falszerstwa z użyciem kart do głosowania byłyby dotychczas popełniane poprzez:

- 1) **dorzucanie do urny kart** z „właściwymi” (tj. zgodnymi z intencjami fałszerzy) głosami – w trakcie głosowania, przed zamknięciem urny
- 2) **błędne rozkładanie kart z głosami na poszczególnych kandydatów** – podczas liczenia głosów
- 3) **unieważnianie** oddanych głosów, poprzez dopisanie dodatkowego znaku „x” - po wyjęciu z urny, podczas liczenia głosów.

Dorzucanie kart do urny można wyeliminować lub znacznie ograniczyć dzięki stałej obserwacji urny przez członków komisji wyborczej, Mężów Zaufania i Obserwatorów Społecznych.

Dorzucanie kart do urny w trakcie głosowania wymaga też od fałszerzy działania w porozumieniu przynajmniej z jednym członkiem komisji, który fałszuje „uzupełnia” podpisy w spisie wyborców. Co jest możliwe do wykonania zarówno w trakcie głosowania, jak i po jego zakończeniu. Bez uzupełnienia podpisów w spisie wyborców liczba kart wyjętych z urny okazałaby się większa niż liczba kart wydanych. To wskazuje jednoznacznie na nielegalne dorzucenie lub dołożenie kart do głosowania.

Należy zatem zadbać o możliwość rozróżnienia kart wydanych przez komisję od tych, które mogłyby zostać dołożone lub dorzucone. Można to zrobić poprzez **stawianie pieczęci OKW w określony i sobie znany sposób** (np. odwrócenie przystawianej pieczęci pod określonym kątem).

W trakcie liczenia głosów, podczas rozkładania kart z głosami oddanymi na poszczególnych kandydatów zdarzają się (przypadkowe lub rozmyślne) błędy. Wielokrotnie otrzymywaliśmy sygnały, że **głosy oddane na kandydata A, były dokładane do głosów oddanych na kandydata B. Przed liczeniem głosów należy zatem dokładnie skontrolować wszystkie karty pogrupowane do liczenia.**

Próby unieważniania oddanych głosów można wyeliminować dzięki stałej obserwacji i kontroli pracy obwodowej komisji wyborczej przez Mężów Zaufania i Obserwatorów Społecznych. Ważne jest także, aby wszyscy członkowie OKW wspólnie układali i liczyli karty. **Niedopuszczalne jest, choć często praktykowane liczenie głosów w tzw. „podgrupach” obwodowej komisji wyborczej.**

W tym zakresie pomocna może być także aktywność wyborców. Np. można głosować z użyciem **własnego długopisu, najlepiej w kolorze innym niż niebieski.**

Dwa znaki „x” postawione na karcie do głosowania różnymi kolorami mocno wskazują na to, że jeden z nich został dodany przez osobę inną niż wyborca. Zdarza się jednak celowe i legalne unieważnianie głosów przez samych wyborców.

Ważne! Członkowie obwodowej komisji wyborczej w trakcie wykonywania czynności, podczas głosowania oraz po zakończeniu głosowania (tj. sprawdzanie spisu wyborców, sprawdzanie kart do głosowania, liczenie głosów) nie mogą używać długopisów. Powinni używać wyłącznie ołówków.

Art. 227. Sposób głosowania i warunki ważności głosu – Kodeks Wyborczy

„§ 1. Wyborca głosuje tylko na jedną listę kandydatów, stawiając na karcie do głosowania znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwiska jednego z kandydatów z tej listy przez co wskazuje jego pierwszeństwo do uzyskania mandatu.

§ 2. **Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania postawiono znak „x” w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list kandydatów albo nie postawiono tego znaku w kratce z lewej strony obok nazwiska żadnego kandydata z którejkolwiek z list, z zastrzeżeniem § 4.**

§ 3. Za nieważny uznaje się głos, jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie obok nazwiska kandydata umieszczonego na liście kandydatów, której rejestracja została unieważniona.

§ 4. Jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony wyłącznie obok nazwiska kandydata z jednej tylko listy kandydatów, a nazwisko tego kandydata zostało z tej listy skreślone, to głos taki uznaje się za ważny i oddany na tę listę.

§ 5. **Jeżeli na karcie do głosowania znak "x" postawiono w kratce z lewej strony obok nazwisk dwóch lub większej liczby kandydatów** z tej samej listy kandydatów, to głos taki uważa się za głos ważnie oddany na wskazaną listę kandydatów z przyznaniem pierwszeństwa do uzyskania mandatu kandydatowi na posła, którego nazwisko na tej liście umieszczone jest w pierwszej kolejności.”

Karty do głosowania – Kodeks Wyborczy

„Art. 307. Państwowa Komisja Wyborcza, po sporządzeniu listy kandydatów, zarządza wydrukowanie potrzebnej liczby kart do głosowania i wspólnie z okręgowymi komisjami wyborczymi zapewnia dostarczenie ich obwodowym komisjom wyborczym.

Art. 308. § 1. Na karcie do głosowania wymienia się w kolejności alfabetycznej nazwiska i imiona zarejestrowanych kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej.

§ 2. Nazwisko i imię (imiona) kandydata jest poprzedzone z lewej strony kratką przeznaczoną na postanowienie znaku „x” oznaczającego głos oddany na danego kandydata.

Art. 309. Jeżeli po wydrukowaniu kart do głosowania Państwowa Komisja Wyborcza skreśli z listy kandydatów nazwisko kandydata z przyczyn, o których mowa w art. 306, nazwisko tego kandydata pozostawia się na wydrukowanych kartach do głosowania. Informację o skreśleniu oraz o warunkach decydujących o ważności głosu oddanego na takiej karcie podaje się do publicznej wiadomości w formie obwieszczenia i zapewnia jego rozplakatowanie w lokalach wyborczych w dniu głosowania.

Art. 310. Sposób sporządzania i przekazania kart do głosowania dla obwodów głosowania utworzonych na polskich statkach morskich oraz za granicą ustala Państwowa Komisja Wyborcza, po porozumieniu odpowiednio z ministrem właściwym do spraw gospodarki morskiej oraz ministrem właściwym do spraw zagranicznych.”

5. Ustalenie wyników głosowania - protokoły głosowania

Kolejnym i bardzo ważnym etapem, na którym pojawiają się możliwości fałszowania wyników wyborów, jest liczenie głosów oraz sporządzanie protokołów. Jednocześnie społeczna kontrola

wyborów może okazać się bardzo skuteczna. Znajomość i pilnowanie procedur stanowi bowiem istotną barierę dla wszelkich nieuczciwych praktyk.

Po pierwsze należy pamiętać, że status **dokumentu ma odrębnie sporządzany protokół w formie papierowej**, podpisany przez członków komisji i opatrzony pieczęcią komisji. Zwyczajowo dane z wypełnionego odrębnie, dokumentu wprowadza się do systemu komputerowego, a następnie po wydrukowaniu i sprawdzeniu można wydrukować dowolną liczbę egzemplarzy (kopii), podpisanych następnie i opatrzonych pieczęcią komisji.

Po drugie wszystkie czynności liczenia głosów oraz wypełniania pierwszej wersji protokołu należy wykonywać **wyłącznie z użyciem ołówek**. Dopiero kolejna jego wersja, ta do podpisu przez członków komisji, powinna być wypełniona długopisem.

W chwili powstawania podręcznika, PKW nie opublikowała jeszcze wzoru protokołu głosowania w Wyborach Prezydenckich 2025 r.

W dalszej części będziemy bazować na zapisach Kodeksu Wyborczego i na praktyce.

Obwodowa komisja wyborcza – Kodeks Wyborczy

„Art. 313. Obwodowa komisja wyborcza po ustaleniu wyników wyborów sporządza protokół głosowania w obwodzie w wyborach na Prezydenta Rzeczypospolitej i przekazuje go okręgowej komisji wyborczej.”

Zwracamy uwagę na bardzo ograniczoną treść w/w artykułu, który dotyczy wyborów prezydenckich. Więcej szczegółów zawarto w art. 228 (wybory do Sejmu) oraz art. 270 (wybory do Senatu). Oba przepisy pozostają tożsame w treści, dlatego przytoczymy tylko jeden z nich.

„Art. 228 – Ustalanie wyników głosowania w obwodzie (Sejm)

§ 1. Ustalając wyniki głosowania w obwodzie, obwodowa komisja wyborcza oblicza liczbę:

- 1) wyborców uprawnionych do głosowania;
- 2) wyborców, którym wydano karty do głosowania;
- 3) wyborców głosujących przez pełnomocnika;
- 4) kart wyjętych z urny, w tym:
 - a) kart nieważnych,
 - b) kart ważnych;
- 5) głosów nieważnych, z podaniem przyczyny ich nieważności;
- 6) głosów ważnych oddanych łącznie na wszystkie listy kandydatów;
- 7) głosów ważnych oddanych na poszczególne listy kandydatów;
- 8) głosów ważnych oddanych na poszczególnych kandydatów z tych list.

§ 2. Liczby, o których mowa w § 1, wymienia się w protokole głosowania w obwodzie.”

Ważne!

Po wpisaniu do systemu informatycznego danych z protokołu obwodowej komisji wyborczej należy sprawdzić, czy treść protokołu zamieszczonego na stronie internetowej PKW jest zgodna z treścią protokołu w wersji papierowej.

Okręgowa komisja wyborcza – Kodeks Wyborczy

„Art. 314. § 1. Okręgowa komisja wyborcza po otrzymaniu protokołów ze wszystkich obwodów głosowania ustala niezwłocznie zbiorcze wyniki głosowania i sporządza w dwóch egzemplarzach protokołów. Protokół w zapieczętowanej kopercie przesyła się niezwłocznie Państwowej Komisji Wyborczej.

§ 2. Jeżeli właściwa okręgowa komisja wyborcza nie uzyska wyników głosowania w obwodach głosowania za granicą oraz na polskich statkach morskich w ciągu 24 godzin od zakończenia głosowania, o którym mowa w art. 39 § 6, głosowanie w tych obwodach uważa się za niebyłe. Fakt ten odnotowuje się w protokole zbiorczych wyników głosowania, z wymienieniem obwodów głosowania oraz ewentualnych przyczyn nieuzyskania z tych obwodów wyników głosowania.

§ 3. Drugie egzemplarze protokołów wraz z protokołami obwodowych komisji wyborczych i wszystkimi pozostałymi dokumentami z wyborów przewodniczący okręgowych komisji wyborczych przekazują dyrektorom właściwych miejscowo delegatur Krajowego Biura Wyborczego.”

Państwowa Komisja Wyborcza – Kodeks Wyborczy

„Art. 315. § 1. Po otrzymaniu protokołów, o których mowa w art. 314 § 1, Państwowa Komisja Wyborcza dokonuje sprawdzenia prawidłowości ustalenia przez okręgową komisję wyborczą zbiorczych wyników głosowania.

§ 2. W razie stwierdzenia nieprawidłowości w ustaleniu zbiorczych wyników głosowania Państwowa Komisja Wyborcza zarządza ponowne ustalenie tych wyników. Przepisy art. 314 stosuje się odpowiednio.

Art. 316. Niezwłocznie po otrzymaniu i sprawdzeniu protokołów od wszystkich okręgowych komisji wyborczych Państwowa Komisja Wyborcza ustala wyniki głosowania na kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej i sporządza protokół głosowania.

Art. 317. § 1. Na podstawie wyników ustalonych w protokole głosowania Państwowa Komisja Wyborcza stwierdza, w drodze uchwały, wynik wyborów na Prezydenta Rzeczypospolitej.

§ 2. Uchwałę, o której mowa w § 1, Państwowa Komisja Wyborcza przekazuje niezwłocznie Marszałkowi Sejmu i urzędującemu Prezydentowi Rzeczypospolitej oraz wręcza nowo wybranemu Prezydentowi Rzeczypospolitej.

Art. 318. § 1. Wyniki głosowania i wynik wyborów Państwowa Komisja Wyborcza podaje do publicznej wiadomości w formie obwieszczenia.

§ 2. W przypadku, o którym mowa w art. 292 § 1 i 3, Państwowa Komisja Wyborcza podaje ponadto w obwieszczeniu nazwiska i imiona kandydatów kandydujących na Prezydenta Rzeczypospolitej w ponownym głosowaniu.

§ 3. Obwieszczenie Państwowej Komisji Wyborczej o wynikach głosowania i wyniku wyborów podlega ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 4. Państwowa Komisja Wyborcza publikuje opracowanie statystyczne zawierające szczegółowe informacje o wynikach głosowania i wyborów oraz udostępnia wyniki głosowania i wyborów w postaci elektronicznej.”

W praktyce dane wprowadzane do systemu elektronicznego przez obwodową komisję wyborczą są na bieżąco sumowane w systemie. **Państwowa Komisja Wyborcza** otrzymuje **gotowy wydruk z sumą poszczególnych pozycji z komisji okręgowych**. Następnie sprawdza wydruk z papierowym protokołem komisji okręgowej. Skan dokumentu jest prawdopodobnie przesyłany on-line. Oficjalnie jednak PKW czeka na osobiste dostarczenie oryginału protokołu przez przedstawicieli komisji okręgowej.

Podobnie sytuacja wygląda w **komisjach okręgowych**. We wcześniej obserwowanych wyborach Mężowie Zaufania nie widzieli, aby członkowie komisji okręgowej zliczali „ręcznie” dane z protokołów komisji obwodowych. **Sumowanie pozycji z tych protokołów odbywa się z wykorzystaniem systemu informatycznego.**

IV. Załączniki

1. Kalendarz wyborczy

Data	Czynności	Uwagi społecznego Ruchu Kontroli Wyborów
do 24.03.2025	Zawiadamianie Państwowej Komisji Wyborczej o utworzeniu komitetów wyborczych kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	Zawiadomienia złożyły 53 komitety wyborcze. Państwowa Komisja Wyborcza przyjęła zawiadomienia 44 komitetów, odmówiła przyjęcia zawiadomień 9 komitetów. Zob. https://pkw.gov.pl/uploaded_files/1743074646_wykaz-zawiadomien-prezydent.pdf
do 31.03.2025	Powołanie okręgowych komisji wyborczych	
do 04.04.2025, do godz. 16.00	Zgłaszanie do Państwowej Komisji Wyborczej kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	Zgłoszono 17 kandydatów. Państwowa Komisja Wyborcza zarejestrowała 13 kandydatów, 4 kandydatom odmówiła rejestracji. Zob. https://pkw.gov.pl/uploaded_files/1744473658_wykaz-kandydatow-110425.pdf
od 04.04.2025 do 15.05.2025	1) Składanie przez wyborców wniosków o:	

	- wydanie zaświadczenia o prawie do głosowania w miejscu pobytu w dniu wyborów - zmianę miejsca głosowania. 2) Składanie przez żołnierzy pełniących zasadniczą służbę wojskową albo odbywających ćwiczenia wojskowe oraz przez policjantów z jednostek skoszarowanych, funkcjonariuszy Służby Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej oraz Służby Więziennej pełniących służbę w systemie skoszarowanym wniosków o zmianę miejsca głosowania	
do 14.04.2025	Utworzenie odrębnych obwodów głosowania w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych oraz oddziałach zewnętrznych takich zakładów i aresztów, w domach studenckich i zespołach tych domów, a także ustalenie numerów takich obwodów, ich granic oraz siedzib obwodowych komisji wyborczych	
do 18.04.2025	- Podanie do publicznej wiadomości informacji o numerach i granicach obwodów głosowania oraz o siedzibach obwodowych komisji wyborczych, w tym o	

	lokalach przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, a także o możliwości głosowania korespondencyjnego i głosowania przez pełnomocnika - Zgłaszanie przez kapitanów statków wniosków o utworzenie obwodów głosowania na polskich statkach morskich - Zgłaszanie kandydatów na członków obwodowych komisji wyborczych przez pełnomocników komitetów wyborczych	
do 28.04.2025	- Podanie do wiadomości wyborców danych o kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej - Powołanie obwodowych komisji wyborczych - Podanie do publicznej wiadomości informacji o numerach i granicach obwodów głosowania utworzonych za granicą oraz o siedzibach obwodowych komisji wyborczych	- Czekamy na wytyczne PKW dot. trybu i terminów losowania kandydatów oraz powoływania członków obwodowych komisji wyborczych - W okresie od 28.04. 2025 r. do 17.05.2025 zarządza się zwołanie pierwszego posiedzenia obwodowej komisji wyborczej w celu wyboru przewodniczącego i jego zastępcy. - Prowadzone są szkolenia organizowane przez komisarzy wyborczych oraz gminy, zazwyczaj dla przewodniczących i zastępców. Szkolenia powinny być dostępne dla wszystkich członków obwodowych komisji wyborczych.
od 03.05.2025	Nieodpłatne rozpowszechnianie w programach publicznych nadawców	

do 16.05.2025	radiowych i telewizyjnych audycji wyborczych przygotowanych przez komitety wyborcze – kampania wyborcza	
do 05.05.2025	- Zgłaszanie przez wyborców niepełnosprawnych oraz przez wyborców, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 60 lat zamiaru głosowania korespondencyjnego (w tym za pomocą nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille’a) - Zgłaszanie przez wyborców niepełnosprawnych oraz przez wyborców, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 60 lat zamiaru skorzystania z prawa do bezpłatnego transportu do lokalu wyborczego lub bezpłatnego transportu powrotnego (w gminie, w której w dniu wyborów nie funkcjonuje gminny przewóz pasażerski)	Zob. https://wybory.gov.pl/prezydent2025/pl/pkw_aktualnosci/66684
do 08.05.2025	Podanie do publicznej wiadomości informacji o organizacji w gminach wiejskich lub miejsko-wiejskich bezpłatnego gminnego przewozu wyborców	
do 09.05.2025	Składanie przez wyborców niepełnosprawnych oraz przez wyborców, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 60 lat	

	wniosków o sporządzenie aktu pełnomocnictwa do głosowania	
do 13.05.2025	- Składanie przez wyborców przebywających za granicą wniosków o ujęcie ich w spisie wyborców w obwodach głosowania utworzonych za granicą - Składanie przez wyborców przebywających na polskich statkach morskich wniosków o ujęcie ich w spisach wyborców w obwodach głosowania utworzonych na tych statkach	
do 15.05.2025	Poinformowanie wyborców niepełnosprawnych oraz wyborców, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 60 lat i zgłosili zamiar skorzystania z prawa transportu do lokalu wyborczego, o godzinie transportu w dniu głosowania	
16.05.2025	- Zakończenie kampanii wyborczej (godz. 24.00) - Drukowanie spisów wyborców	
17.05.2025	Posiedzenie obwodowej komisji wyborczej w celu przejęcia lokalu wyborczego i materiałów wyborczych	
18.05.2025	DZIEŃ GŁOSOWANIA – I TURA	

2. Lista kontrolna – przed dniem głosowania

Staranne wykonanie obowiązków obwodowej komisji wyborczej przed dniem głosowania wymaga, aby obwodowa komisja wyborcza zebrała się odpowiednio wcześniej. Należy uwzględnić czas potrzebny na odbiór materiałów wyborczych, czynności sprawdzające oraz ewentualne uzupełnienie zauważonych braków.

Czynności przed dniem wyborów:

1. Kontrola zewnętrznego i wewnętrznego oznakowania lokalu wyborczego.
2. Kontrola i ewentualna poprawa zabezpieczenia lokalu wyborczego.
3. Odebranie dokumentów wyborczych (kart do głosowania, spisów wyborców, formularzy protokołów wyborczych) oraz akcesoriów wyborczych (pieczęci obwodowej komisji wyborczej, plomb wyborczych, materiałów i przyborów piśmiennych, jak np. długopisów, ołówków, papieru do notatek, papieru po pakowania, taśm klejących, nożyczek).
4. Dokładne przeliczenie i zabezpieczenie kart do głosowania.
5. Sporządzenie protokołu odbioru materiałów z podaniem m.in. rzeczywistej liczby odebranych kart do głosowania wraz z adnotacją, jaką liczbę kart zadeklarowano jako dostarczone do OKW (należy podać godzinę dostarczenia).
6. Sprawdzenie wszystkich niezbędnych elementów wyposażenia i wystroju lokalu wyborczego, w tym stanu technicznego urny wyborczej (czy jest szczelna, czy się należycie zamyka), czy jest wspólny stół dla komisji wyborczej oraz krzesła w liczbie nie mniejszej, niż liczba wszystkich członków OKW (w miarę możliwości także dodatkowych dla 1-2 dla Mężów Zaufania lub Obserwatorów Społecznych), czy zapewniono odpowiednią liczbę kabin do głosowania lub innych miejsc, umożliwiających wyborcom oddanie głosu w sposób tajny, czy w lokalu znajduje się godło państwowe, polska flaga narodowa, obwieszczenie PKW z instrukcją głosowania oraz obwieszczenie PKW z listą kandydatów w wyborach (umieszczone w sposób umożliwiający przeczytanie ich treści przez wyborcę niepełnosprawnego, np. na wózku inwalidzkim).
7. W przypadku niedostarczenia do lokalu OKW jakichkolwiek materiałów i/albo braków w wyposażeniu lub wystroju lokalu wyborczego należy niezwłocznie skontaktować się z urzędnikiem wyborczym lub urzędnikiem gminy, by wystąpić o doprowadzenie do naprawienia stwierdzonych usterek.

UWAGA! Należy bezwzględnie przestrzegać zasady, że kart do głosowania nie wolno stemplować w dniu poprzedzającym termin wyborów. Czynność tę członkowie

obwodowej komisji wyborczej wykonują wyłącznie w dniu głosowania (przed otwarciem lokalu wyborczego oraz, w razie potrzeby, w trakcie głosowania).

Karty do głosowania dostarczane są do lokalu wyborczego przez kuriera zapakowane w paczki i dzieje się to zazwyczaj w pośpiechu. Jeśli osoba dostarczająca karty do głosowania odmawia oczekiwania, aż komisja przeliczy je wszystkie w jej obecności, nie wolno wpisywać do ew. protokołu dla dostarczającego liczby kart zadeklarowanej na paczce, a jedynie liczbę paczek z kartami; należy wówczas dodać adnotację o braku możliwości przeliczenia kart przy kurierze i porównania ich liczby rzeczywistej z liczbą zadeklarowaną. Często bowiem zdarza, że faktyczna liczba kart w paczce oraz ich suma całkowita nie odpowiada tej deklarowanej.

Lp.	Przed dniem głosowania należy sprawdzić:	TAK	NIE
1.	Czy lokal wyborczy i droga do niego są prawidłowo oznakowane (na zewnątrz i wewnątrz budynku)?		
2.	Czy lokal ma solidne zamknięcie (dotyczy to drzwi wejściowych i okien), uniemożliwiające dostęp osobom niepowołanym?		
3.	Czy w lokalu znajdują się wszystkie niezbędne elementy wyposażenia, tj. zgodna z przepisami urna, stół dla komisji, krzesła, kabiny lub miejsca do tajnego do głosowania, sejf lub inne dobrze zamykane schowki zapewniające zabezpieczenie dokumentów wyborczych do dnia wyborów oraz czy wystrój lokalu jest prawidłowy (polskie godło i flaga narodowa)?		
4.	Czy w trakcie sobotniego (w przeddzień wyborów) dyżuru komisji do lokalu dostarczono wszystkie dokumenty wyborcze (czyli karty do głosowania, spisy wyborców, formularze protokołów) oraz akcesoria wyborcze (czyli pieczęć obwodowej komisji wyborczej, plomby, materiały i przybory piśmienne - długopisy, ołówki, papier do notatek, papier po pakowania, taśmę klejącą, nożyczki, obwieszczenia urzędowe (z instrukcją głosowania, listą kandydatów w wyborach oraz ew. ważne informacje dla wyborców)?		
5.	Czy dostarczone karty wyborcze są właściwe, tj. zgodne ze wzorem podanym przez PKW (z nadrukowaną pieczęcią PKW i		

	wolnym miejscem na pieczęć OKW oraz z listą kandydatów zgodną z informacją PKW o kandydatach biorących udział w wyborach)?		
6.	Czy dostarczona pieczęć jest właściwa dla danej obwodowej komisji wyborczej?		
7.	Czy dostarczono właściwe spisy wyborców?		
8.	Czy dokładnie przeliczono dostarczone karty do głosowania?		
9.	Czy zadeklarowana w dokumentach przekazania liczba kart do głosowania była tożsama z liczbą kart dostarczonych?		
10.	Jeśli wykryto rozbieżność między ww. liczbami (pkt. 9.), w rubryce TAK proszę wpisać liczbę kart dostarczonych, a w rubryce NIE liczbę zadeklarowanych?		
11.	Czy przy liczeniu kart była obecna osoba wyznaczona do tego przez gminę?		
12.	Czy sporządzono protokół odbioru dokumentów i materiałów wyborczych?		
13.	Czy dopilnowano, by karty wyborcze nie były stemplowane w przeddzień wyborów?		
14.	Czy przeliczone karty wyborcze zostały zapakowane w pakiety po 50-100 sztuk i należyście oklejone (z umieszczeniem na banderolach podpisów uczestniczących w czynnościach członków komisji) ?		
15.	Czy zabezpieczono karty do głosowania, pieczęć obwodowej komisji wyborczej, spisy wyborców, formularze protokołów wyborczych i plomby (poza niezbędnymi przy zamykaniu lokalu) poprzez umieszczenie ich w sejfie lub innym schowku w sposób uniemożliwiający dostęp do nich osobom innym niż przewodniczący obwodowej komisji wyborczej lub osoba przez niego upoważniona?		
16.	Inne.		

Okręg nr, OKW nr, Sporządził/a

Data 2025-05-17 Godzina

Województwo

[illegible]

3. Lista kontrolna – dzień głosowania (1)

Etap 1 – przed głosowaniem, przed otwarciem lokalu wyborczego

Lp.	Przed otwarciem lokalu wyborczego należy sprawdzić:	TAK	NIE
1.	Czy komisja zebrała się przed lokalem OKW w wymaganym składzie i w terminie ustalonym dnia poprzedniego?		
2.	Czy lokal wyborczy jest prawidłowo oznakowany na zewnątrz i wewnątrz?		
3.	Czy lokal wyborczy jest prawidłowo zamknięty?		
4.	Czy zabezpieczenie lokalu wyborczego jest tożsame z tym, które komisja pozostawiła poprzedniego dnia (np. nienaruszone plomby:= przy wejściu do lokalu oraz zabezpieczające materiały wyborcze)?		
5.	Czy elementy wyposażenia lokalu wyborczego i ich ustawienie jest tożsame z tym z dnia poprzedzającego (stół komisji, urna, flaga, plakaty informacyjne, wystrój wnętrza, etc.)?		
6.	Czy są miejsca zapewniające tajność głosowania?		
7.	Czy dokumenty wyborcze (karty do głosowania, spisy wyborców, formularze protokołów, pieczęć OKW i inne materiały) są prawidłowo zabezpieczone (jak w dniu poprzednim) - złożone w lokalu wyborczym, w miejscu niedostępnym dla osób nieuprawnionych?		
8.	Czy stemplowanie kart odbywało się tylko w dniu wyborów?		
9.	Czy karty po ostemplowaniu policzono i uporządkowano (np. w paczkach po 50 szt.)?		
10.	Czy urna jest zamknięta i zaplombowana?		
11.	Czy w czynnościach przygotowania kart przed otwarciem lokalu wyborczego (stemplowanie, liczenie, zabezpieczenie) uczestniczył cały skład komisji?		
12.	Czy czynności członków komisji obserwowały inne osoby (Mąż Zaufania, Obserwator, inny). Jeśli tak, był to:		
12a.	<i>Mąż Zaufania</i>		
12b.	<i>Obserwator Społeczny</i>		
12c.	<i>Obserwator Międzynarodowy</i>		

13.	Czy zgłoszono nieprawidłowości w przebiegu czynności przygotowawczych? Jakież?		
14.	Czy członkowie komisji uwzględnili uwagi o nieprawidłowościach?		
15.	Czy członkowie komisji utrudniali czynności obserwacyjne osobom wymienionym w pkt. 12?		
16.	Czy czynności komisji były nagrywane? Jeśli tak, to przez kogo?		
17.	Inne		

Okręg nr OKW nr Sporządził/a

Data 2025-05-18 Godzina

Miejscowość..... Powiat.....

Województwo

Uwagi do listy kontrolnej (rozpocznij od numeru wiersza w tabeli):

[illegible]

4. Lista kontrolna – dzień głosowania (2)

Etap 2 – w trakcie głosowania, po otwarciu lokalu wyborczego

Lp.	W trakcie głosowania należy sprawdzić:	TAK	NIE
1.	Czy urnę ustawiono w miejscu umożliwiającym jej stałą obserwację przez członków komisji, Mężów Zaufania, Obserwatorów?		
2.	Czy wydawanie kart do głosowania członkom komisji koordynowała i nadzorowała jedna osoba (np. przewodniczący)?		
3.	Czy członkom komisji przed rozpoczęciem głosowania wydane zostały wszystkie karty do głosowania?		
4.	Czy karty do głosowania były wydawane partiami w trakcie głosowania?		
5.	Czy wyznaczono jedną osobę do stałej obserwacji urny?		
6.	Czy została naruszona tajność głosowania?		
7.	Czy były przypadki wynoszenia z lokalu kart do głosowania?		
8.	Czy były przypadki wnoszenia do lokalu kart do głosowania?		
9.	Czy zdarzały się przypadki, że jeden wyborca wrzucał do urny więcej niż jedną kartę?		
10.	Czy zdarzały się przypadki, że głosujący odebrał kartę do głosowania bez potwierdzenia tego własnoręcznym podpisem w spisie wyborców?		
11.	Czy były przypadki/próby wydania przez komisję karty do głosowania bez potwierdzenia tożsamości wyborcy, tj. bez sprawdzenia dokumentu tożsamości?		
12.	Czy były przypadki potwierdzania tożsamości wyborcy na podstawie aplikacji „mObywatel” (e-dowód) z wykorzystaniem telefonu lub innego urządzenia elektronicznego?		
13.	Czy były przypadki posługiwania się dokumentem tożsamości, którego związek z wyborcą był kwestionowany?		
14.	Ile osób głosowało na podstawie zaświadczeń?		

15.	Czy komisja odbierała wszystkie zaświadczenia o prawie do głosowania?		
16.	Czy zaświadczenia o prawie do głosowania za każdym razem załączano do dokumentacji wyborczej?		
17.	Czy członkowie komisji w trakcie wydawania kart do głosowania używali wyłącznie ołówków?		
18.	Czy członkowie komisji korzystali z długopisów?		
19.	Czy przewodniczący OKW wydawał zarządzenia porządkowe? (Jeśli tak, to jakie – proszę opisać poniżej tabeli, poprzedzając opis nr „19”).		
20.	Czy zdarzyły się przypadki wykluczenia członka komisji?		
21.	Czy zdarzyły się przypadki odwołania przewodniczącego komisji?		
22.	Czy zdarzyły się przypadki usunięcia z lokalu wyborczego Męża Zaufania?		
23.	Czy zdarzyły się przypadki usunięcia z lokalu wyborczego Obserwatora Społecznego lub Międzynarodowego?		
24.	Czy ujawniono nieprawidłowości wyborcze?		
25.	Czy ujawniono fałszerstwa wyborcze?		
26.	Czy były przypadki naruszenia porządku publicznego?		
27.	Czy doszło do interwencji Policji?		
28.	Czy doszło do interwencji Pogotowia Ratunkowego?		
29.	Czy doszło do interwencji Straży Pożarnej?		
30..	Czy doszło do interwencji innych służb publicznych (np. Pogotowie Gazowe, Wodno-Kanalizacyjne)?		
31.	Czy doszło do interwencji Komisarza Wyborczego?		
32.	Czy doszło do interwencji innego urzędnika wyborczego?		
33.	Czy zarządzano przerwanie głosowania?		
34.	Czy były zgłaszane nieprawidłowości wyborcze?		
35.	Czy w trakcie głosowania członkowie OKW obecni byli w liczbie stanowiącej co najmniej 2/3 pełnego składu komisji, w tym jej przewodniczący lub jego zastępca?		

36.	Czy czynności komisji były nagrywane? Jeśli tak, to przez kogo?		
37.	Czy zdarzały się przypadki złożenia podpisu przez wyborcę w niewłaściwym wierszu?		
38.	Inne		

Okręg nr OKW nr Sporządził/a

Data 2025-05-18 Godzina

Miejscowość..... Powiat.....

Województwo

Uwagi do listy kontrolnej (rozpocznij od numeru wiersza w tabeli):

This image shows a full page of white paper with horizontal dotted lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting practice. There are no margins, text, or other markings on the page.

5. Lista kontrolna – dzień głosowania (3)

Etap 3 – liczenie głosów po zamknięciu lokalu wyborczego

Lp.	W trakcie liczenia głosów należy sprawdzić:	TAK	NIE
1.	Czy lokal wyborczy został zamknięty o godz. 21.00?		
2.	Czy po zamknięciu lokalu wyborczego przebywały w nim osoby głosujące lub czekające na wydanie kart do głosowania?		
2a.	<i>Jeśli tak, to ile osób? (proszę wpisać liczbę w kratce „TAK”)</i>		
2b.	<i>Czy te osoby zostały dopuszczone do głosowania?</i>		
3.	Czy po zamknięciu lokalu wyborczego poza lokalem wyborczym były osoby czekające na wydanie kart do głosowania?		
3a.	<i>Czy te osoby zostały dopuszczone do głosowania?</i>		
3b.	<i>Jeśli tak, to ile osób? (proszę wpisać liczbę w kratce „TAK”)</i>		
4.	O której godzinie zakończono rzeczywiste głosowanie (godzina wrzucenia ostatniej karty do urny przez wyborcę)? (proszę wpisać poniżej tabeli, poprzedzając opis nr „4”).		
5.	Czy natychmiast po wrzuceniu karty przez ostatniego wyborcę zaklejono wlot urny?		
6.	Czy po opuszczeniu przez ostatniego wyborcę lokalu wyborczego i zaklejeniu wlotu urny natychmiast zamknięto lokal wyborczy?		
6a.	<i>Czy po zamknięciu lokalu wyborczego, po opuszczeniu go przez ostatniego wyborcę, pozostały w nim – poza członkami komisji – inne osoby (np. Mężowie Zaufania, Obserwatorzy Społeczni)?</i>		
6b.	<i>Jeśli tak, proszę napisać, jakie (proszę opisać poniżej tabeli, poprzedzając opis nr „6b.”).</i>		
7.	Czy po zamknięciu lokalu wyborczego natychmiast przystąpiono do obliczenia liczby wydanych i pozostałych kart do głosowania?		
8.	Czy członkowie komisji w trakcie czynności używali wyłącznie z ołówków?		
9.	Czy członkowie komisji używali długopisów?		
9a.	<i>Czy zostały uwzględnione zastrzeżenia dotyczące zakazu używania długopisów podczas procedury liczenia głosów?</i>		

10.	Czy cały skład komisji sprawdził spis wyborców i ustalił liczbę wydanych kart?		
11.	Czy cały skład komisji sprawdził autentyczność zaświadczeń do głosowania?		
12.	Czy cały skład komisji uczestniczył w ustalaniu liczby niewydanych kart do głosowania?		
13.	Czy cały skład komisji sprawdził stan plomby zabezpieczającej urnę?		
14.	Czy stwierdzono zdjęcie, uszkodzenie lub naruszenie plomby?		
15.	Czy cały skład komisji uczestniczył w wyjmowaniu z urny i porządkowaniu kart do głosowania?		
16.	Czy cały skład komisji mógł obserwować wszystkie karty do głosowania w każdym momencie ich liczenia?		
17.	Czy cały skład komisji uczestniczył w sprawdzaniu i liczeniu kart do głosowania?		
18.	Czy ww. czynności mogli obserwować Mężowie Zaufania i/lub Obserwatorzy Społeczni?		
19.	Czy obliczenia były wykonywane przez cały skład komisji?		
20.	Czy ww. czynności mogli obserwować Mężowie Zaufania i/lub Obserwatorzy Społeczni?		
21.	Czy protokół był wypełniany w obecności wszystkich członków komisji?		
22.	Czy ww. czynności mogli obserwować Mężowie Zaufania i/lub Obserwatorzy Społeczni?		
23.	Czy członkowie komisji zgłaszali odrębne uwagi do protokołu?		
24.	Czy uwagi członków komisji zostały wpisane do protokołu?		
25.	Czy Mężowie Zaufania zgłaszali uwagi do protokołu?		
25a.	Czy uwagi Mężów Zaufania zostały wpisane do protokołu?		
26.	Czy komisja odniosła się do uwag w protokole?		
27.	Czy były przypadki odmowy podpisania protokołu przez członka/członków komisji?		
27a.	<i>Czy taki fakt odmowy został odnotowany w protokole?</i>		

28.	Czy dane wprowadzane były do systemu informatycznego w obecności wszystkich członków komisji?		
29.	Czy ww. czynności odbywały się w obecności Mężów Zaufania i/lub Obserwatorów Społecznych?		
30.	Czy system informatyczny odrzucił pierwszą rejestrację wyników wyborów, wymuszając ponowne sporządzenie protokołu?		
30a.	<i>Jeśli tak, to czy wszyscy członkowie komisji uczestniczyli w ponownym wypełnianiu protokołu?</i>		
30b.	<i>Jeśli tak, to czy ww. czynności odbywały się w obecności Mężów Zaufania i/lub Obserwatorów Społecznych?</i>		
30c.	<i>Jeśli tak, to czy dane z ponownie sporządzonego protokołu były wprowadzane do systemu informatycznego PKW w obecności wszystkich członków komisji?</i>		
31.	Czy wszyscy zainteresowani otrzymali kopię/odpis protokołu? (proszę opisać poniżej tabeli, jakie podano argumenty odmowy wydania kopii protokołu, poprzedzając opis nr „31”).		
32.	<i>Jeśli komuś odmówiono kopii/odpisu protokołu, to komu?</i>		
32a.	<i>Członkowi komisji</i>		
32b.	<i>Mężowi Zaufania</i>		
32c.	<i>Obserwatorowi Społecznemu</i>		
33.	<i>Czy w razie odmowy wydania kopii umożliwiono zainteresowanym wykonanie kopii na własnym urządzeniu rejestracyjnym (aparat fotograficzny, inne urządzenie rejestrujące)?</i>		
34.	Ile egzemplarzy protokołu (oryginały + kopie) powstało w komisji?		
35.	O której godzinie zakończyły się prace komisji?		
36.	O której godzinie wywieszono na OKW do publicznej wiadomości protokół komisji?		
37.	Ilu członków komisji uczestniczyło w przekazaniu dokumentów wyborczych do Urzędu Gminy?		
38.	Czy Mężowie Zaufania zgłaszali wolę uczestnictwa w procedurze przekazania dokumentów?		
39.	Czy Mężowie Zaufania brali udział w procedurze przekazania dokumentów?		

40.	Czy członkowie komisji zostali wezwani do dodatkowych czynności w Urzędzie Gminy (ponowne sporządzenie protokołu, uzupełnianie braków wskazanych przez urzędnika wyborczego)?		
41.	O której godzinie przekazano do Urzędu Gminy dokumenty wyborcze?		
42.	Czy doszło do istotnych zdarzeń w czasie przekazywania dokumentów do Urzędu Gminy?		
43.	Czy czynności komisji były nagrywane?		
44.	Inne.		

Okręg nr OKW nr Sporządził/a

Data 2025-05-18 Godzina

Miejscowość....., Powiat.....

Województwo

Uwagi do listy kontrolnej (rozpocznij od numeru wiersza w tabeli):

This image shows a full page of white paper with horizontal dotted lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a guide for handwriting practice. There are no margins, text, or other markings on the page.

6. Informacja PKW o warunkach głosowania

Warszawa, dnia 16 stycznia 2025 r.

PAŃSTWOWA KOMISJA WYBORCZA

ZPOW.501.5.2025

Informacja

o warunkach udziału obywateli polskich w głosowaniu w obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.

Warunki udziału obywateli polskich w głosowaniu w obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. określone są w ustawie z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2408 oraz z 2024 r. poz. 721, 1572 i 1907).

Prawo udziału w głosowaniu (prawo wybierania) w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ma obywatel polski, który:

- 1) najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat;
- 2) nie został pozbawiony praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu;
- 3) nie został ubezwłasnowolniony prawomocnym orzeczeniem sądu;
- 4) nie został pozbawiony praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu.

Wyborca jest ujmowany w spisie wyborców. Można być ujętym tylko w jednym spisie.

Spisy wyborców sporządzają urzędy gmin.

I. Głosowanie w miejscu stałego zamieszkania w Polsce.

W spisie wyborców sporządzanym dla stałego obwodu głosowania zostanie ujęty **wyborca:**

- zameldowany na pobyt stały na obszarze danej gminy,
- ujęty na własny wniosek w Centralnym Rejestrze Wyborców w stałym obwodzie głosowania właściwym dla miejsca stałego zamieszkania,
- nigdzie niezamieszkały stale przebywający na obszarze gminy ujęty na własny wniosek w Centralnym Rejestrze Wyborców w stałym obwodzie głosowania na obszarze tej gminy.

- 2 -

II. Głosowanie poza miejscem stałego zamieszkania.

➤ Głosowanie na wniosek o zmianę miejsca głosowania

• Wyborca:

- czasowo przebywający poza miejscem zameldowania na pobyt stały (w tym wyborca zameldowany na pobyt czasowy),
- czasowo przebywający poza miejscem zamieszkania (tj. ujęcia na własny wniosek w Centralnym Rejestrze Wyborców w stałym obwodzie głosowania),
- nieujęty w żadnym stałym obwodzie głosowania w Centralnym Rejestrze Wyborców

może wziąć udział w głosowaniu w miejscu czasowego pobytu, jeżeli w okresie **od dnia 4 kwietnia 2025 r. do dnia 15 maja 2025 r.** złoży wniosek o zmianę miejsca głosowania.

We wniosku podaje się:

- nazwisko i imię (imiona),
- obywatelstwo,
- numer PESEL wnioskodawcy,
- adres przebywania w dniu wyborów.

Wniosek może zostać złożony:

- na piśmie utrwalonym w **postaci papierowej z własnoręcznym podpisem** do urzędu gminy właściwego dla wybranego stałego obwodu głosowania na obszarze gminy, w której wyborca przebywać będzie w dniu wyborów
lub
- w postaci **elektronicznej**, opatrzonej kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym, przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej na stronie internetowej gov.pl.

Wyborca, który zmienił miejsce głosowania, **zostanie z urzędu skreślony ze spisu wyborców, w którym uprzednio był ujęty.**

- 3 -

W przypadku przeprowadzenia ponownego głosowania (tzw. II tury wyborów) wyborca może również po dniu pierwszego głosowania (po tzw. I turze wyborów) złożyć wniosek o zmianę miejsca głosowania, najpóźniej do dnia **29 maja 2025 r.**

UWAGA!

Wyborcy, którzy złożyli wniosek o zmianę miejsca głosowania, będą ujęci w tym samym spisie wyborców również w przypadku przeprowadzania ponownego głosowania (tzw. II tury wyborów).

Wzięcie udziału w głosowaniu w innym obwodzie, w tym również w miejscu stałego zamieszkania, będzie możliwe wyłącznie po:

- **otrzymaniu z dowolnie wybranego urzędu gminy zaświadczenia o prawie do głosowania**

lub

- **po złożeniu, najpóźniej do dnia 29 maja 2025 r., wniosku o zmianę miejsca głosowania, na piśmie utrwalonym w postaci papierowej z własnoręcznym podpisem** do urzędu gminy właściwego dla wybranego stałego obwodu głosowania na obszarze gminy, w której wyborca przebywać będzie w dniu ponownego głosowania **lub w postaci elektronicznej**, opatrzonej kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym, przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej na stronie internetowej gov.pl.

- **Żołnierze** pełniący zasadniczą służbę wojskową albo odbywający ćwiczenia wojskowe, policjanci z jednostek skoszarowanych, funkcjonariusze Służby Ochrony Państwa, Straży Granicznej, Państwowej Straży Pożarnej oraz Służby Więziennej pełniący służbę w systemie skoszarowanym, którzy chcą wziąć udział w głosowaniu w miejscu odbywania służby, powinni złożyć wniosek o zmianę miejsca głosowania.

Wniosek składa się w urzędzie gminy w terminie od dnia 4 kwietnia 2025 r. do dnia 15 maja 2025 r.

Wyborca, który złożył wniosek o zmianę miejsca głosowania, **zostanie z urzędu skreślony ze spisu wyborców, w którym uprzednio był ujęty.**

- 4 -

UWAGA!

Wyborcy, którzy złożyli wniosek o zmianę miejsca głosowania, będą ujęci w tym samym spisie wyborców również w przypadku przeprowadzania ponownego głosowania (tzw. II tury wyborów).

Wzięcie udziału w głosowaniu w innym obwodzie, w tym również w miejscu stałego zamieszkania, będzie możliwe wyłącznie po wykonaniu czynności, o których mowa w uwadze powyżej.

➤ Głosowanie na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania

Wyborca, który zamierza zmienić miejsce pobytu przed dniem wyborów, może otrzymać zaświadczenie o prawie do głosowania. Z zaświadczeniem takim można głosować w dowolnym obwodzie głosowania w kraju, za granicą lub na polskim statku morskim.

Wniosek o wydanie zaświadczenia o prawie do głosowania składa się w dowolnie wybranym urzędzie gminy w terminie od dnia 4 kwietnia 2025 r. do dnia 15 maja 2025 r. Wniosek składa się na piśmie utrwalonym w postaci papierowej z własnoręcznym podpisem. Zaświadczenie o prawie do głosowania wyborca odbiera za pokwitowaniem osobiście albo przez upoważnioną pisemnie osobę, w urzędzie gminy, w którym złożono wniosek.

W przypadku upoważnienia innej osoby do odbioru zaświadczenia wyborca sporządza wniosek o wydanie zaświadczenia i upoważnienie (może to być jeden dokument), w którym wskazuje swoje imię (imiona) i nazwisko, numer PESEL, adres zamieszkania, informację, w jakich wyborach wyborca jest uprawniony do głosowania, a także dane osoby upoważnionej do odebrania zaświadczenia.

Wyborca otrzyma dwa zaświadczenia: zaświadczenie o prawie do głosowania w dniu pierwszego głosowania oraz zaświadczenie o prawie do głosowania w dniu ponownego głosowania (tzw. II tury wyborów).

W przypadku przeprowadzania ponownego głosowania (tzw. II tury wyborów) wyborca zmieniający miejsce pobytu po dniu pierwszego głosowania, a przed ponownym głosowaniem, może otrzymać zaświadczenie o prawie do głosowania w dniu ponownego głosowania. Wniosek o wydanie takiego zaświadczenia składa

- 5 -

się po dniu pierwszego głosowania w dowolnie wybranym urzędzie gminy, w terminie do dnia 29 maja 2025 r.

Wyborca, któremu wydano zaświadczenie o prawie do głosowania, zostanie z urzędu skreślony ze spisu wyborców, w którym uprzednio był ujęty.

Należy zwrócić szczególną uwagę, aby nie utracić zaświadczenia o prawie do głosowania. W przypadku jego utraty, niezależnie od przyczyny, nie będzie możliwe otrzymanie kolejnego zaświadczenia, ani wzięcie udziału w głosowaniu w obwodzie głosowania właściwym dla miejsca stałego zamieszkania.

➤ **Głosowanie w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych oraz oddziałach zewnętrznych takich zakładów i aresztów, a także w domach studenckich**

Wyborcy, którzy będą przebywać w dniu wyborów w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych, a także w domach studenckich, zostaną ujęci w spisach wyborców sporządzonych dla obwodów głosowania utworzonych w tych jednostkach i będą mogli głosować w tych obwodach.

Wyborcy ujęci w spisie wyborców w wyżej wymienionych jednostkach **zostaną z urzędu skreśleni ze spisu wyborców w miejscu stałego zamieszkania.**

Wyborcy, którzy przybędą do wyżej wymienionych jednostek przed dniem wyborów, a nie będą ich w spisie wyborców, zostaną dopisani do spisu wyborców przez obwodową komisję wyborczą w dniu głosowania.

Wyborcy, którzy przybędą do wyżej wymienionych jednostek w dniu głosowania, będą mogli głosować w obwodach utworzonych w tych jednostkach **tylko na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania.**

UWAGA!

Wyborcy, którzy **opuszczą** szpital, zakład pomocy społecznej, zakład karny lub areszt śledczy przed dniem głosowania, a nie będą ujęci w spisie wyborców w obwodzie głosowania właściwym dla miejsca stałego zamieszkania **zostaną dopisani** do spisu wyborców przez obwodową komisję wyborczą w miejscu

➤ **Głosowanie w kraju wyborców stale zamieszkałych za granicą**

- **Wyborca stale zamieszkały za granicą, który będzie przebywał w Polsce w dniu wyborów, w celu wzięcia udziału w głosowaniu powinien złożyć w terminie od dnia 4 kwietnia 2025 r. do dnia 15 maja 2025 r. wniosek o zmianę miejsca głosowania.**

We wniosku podaje się:

- nazwisko i imiona,
- obywatelstwo,
- numer PESEL wnioskodawcy,
- adres przebywania w dniu wyborów.

Wniosek może zostać złożony:

- na piśmie utrwalonym **w postaci papierowej z własnoręcznym podpisem** do urzędu gminy właściwego dla wybranego stałego obwodu głosowania na obszarze gminy, w której wyborca przebywać będzie w dniu wyborów lub
- w postaci **elektronicznej**, opatrzonej kwalifikowanym podpisem elektronicznym, podpisem zaufanym albo podpisem osobistym, przy użyciu usługi elektronicznej udostępnionej na stronie internetowej gov.pl.

UWAGA!

Wyborcy stale zamieszkali za granicą, którzy złożyli wniosek o zmianę miejsca głosowania, będą ujęci w tym samym spisie wyborców również w przypadku przeprowadzania ponownego głosowania (tzw. II tury wyborów).

Wzięcie udziału w ponownym głosowaniu w innym obwodzie będzie możliwe wyłącznie po:

- **otrzymaniu z dowolnie wybranego urzędu gminy zaświadczenia o prawie do głosowania**
- lub
- **po złożeniu, najpóźniej do dnia 29 maja 2025 r., wniosku o zmianę miejsca głosowania, na piśmie utrwalonym w postaci papierowej z własnoręcznym podpisem do urzędu gminy właściwego dla wybranego**

7. Wzór zaświadczenia do głosowania

Dziennik Ustaw

– 9 –

Poz. 1495

Załącznik nr 5

WZÓR

Rzeczpospolita
Polska.....
(miejsce na element zabezpieczający
zaświadczenie)**Zaświadczenie o prawie do głosowania nr**.....
(pieczęć nadrukowana (opcjonalnie)).....
(miejscowość, data)

Imię (imiona)

Nazwisko

Numer PESEL

Obywatelstwo*

Adres zamieszkania

Gmina (miasto, dzielnica)

Miejscowość

Ulica

Numer domu

Numer mieszkania

ma prawo głosować w dniu w obwodzie miejsca pobytu w wyborach:

Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu pierwszego głosowania

Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu ponownego głosowania

do Sejmu i do Senatu

do Parlamentu Europejskiego

uzupełniających do Senatu w okręgu wyborczym nr ...**

.....
(podpis, z podaniem imienia, nazwiska i stanowiska służbowego)

* Wypełnia się w przypadku obywatela Unii Europejskiej niebędącego obywatelem polskim uprawnionego do głosowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

** Zostanie wydrukowany odpowiedni rodzaj wyborów.

8. Wzór zaświadczenia dla Męża Zaufania

Wzór zaświadczenia dla męża zaufania wyznaczonego do obwodowej komisji wyborczej w wyborach do organów jednostek samorządu terytorialnego

ZAŚWIADCZENIE DLA MĘŻA ZAUFANIA

Ja
(imię - imiona i nazwisko), jako pełnomocnik wyborczy – osoba upoważniona przez pełnomocnika wyborczego*, działając w imieniu:

Nazwa komitetu

zaświadczam, że Pan / Pani:

Imię		Drugie imię		Nazwisko	
Adres zamieszkania:	Województwo	Powiat		Gmina	
Miejscowość	Kod pocztowy			-	
Ulica		Nr domu		Nr lokalu	

został/a wyznaczony/a na męża zaufania w obwodzie głosowania nr w
(miejscowość)

w wyborach
(nazwa wyborów)

zarządzonych na dzień
(data wyborów)

.....
(podpis pełnomocnika lub osoby upoważnionej)

* Jeżeli zaświadczenie wystawiła osoba upoważniona przez pełnomocnika, zaświadczenie należy okazać obwodowej komisji wyborczej łącznie z kopią udzielonego upoważnienia.

9. Wzór zaświadczenia dla Obserwatora Społecznego

Załącznik
do uchwały nr 85/2025 Państwowej Komisji Wyborczej
z dnia 18 lutego 2025 r.

WZÓR

ZAŚWIADCZENIE DLA OBSERWATORA SPOŁECZNEGO

Ja.....
(imię - imiona i nazwisko)

działając w imieniu organu uprawnionego do reprezentowania na zewnątrz stowarzyszenia/fundacji^{*)},
do którego(-ej) celów statutowych należy troska o demokrację, prawa obywatelskie i rozwój
społeczeństwa obywatelskiego:

Nazwa stowarzyszenia lub fundacji										
Numer KRS										

zaświadczam, że Pan / Pani:

Imię					Drugie imię				
Nazwisko									
Numer PESEL									

został(-a) wyznaczony(-a) na obserwatora społecznego:

do^{*)}/na obszarze^{*)}
(nazwa komisji wyborczej i w przypadku obwodowej(-ych) komisji wyborczej(-ych) jej(ich) numer(-y)
albo obszar, na którym wykonywać ma zadania wyznaczony obserwator społeczny,
np. numer okręgu wyborczego lub nazwa jednostki samorządu terytorialnego)

w wyborach
(nazwa wyborów)

zarządzonych na dzień
(data wyborów)

.....
(podpis osoby uprawnionej)

^{*)} niepotrzebne skreślić

10. Uchwała PKW nr 150/2025 - frekwencja

w sprawie trybu i sposobu udostępniania oraz przekazywania danych o liczbie osób ujętych w spisach wyborców oraz liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania w stałych obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.

Na podstawie art. 80 § 3 i art. 162 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 365) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. Ustala się tryb i sposób udostępniania oraz przekazywania danych o liczbie osób ujętych w spisach wyborców oraz o liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania w stałych obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r., stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Przepisy uchwały stosuje się także w ponownym głosowaniu w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu.

Zastępca Przewodniczącego Państwowej Komisji Wyborczej
Wojciech Sych

Załącznik do uchwały Nr 150/2025 PKW z dnia 31 marca 2025 r.

Tryb i sposób udostępniania oraz przekazywania danych o liczbie osób ujętych w spisach wyborców oraz o liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania w stałych obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.

1. Obwodowe komisje wyborcze w trakcie głosowania w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. przekazują Państwowej Komisji Wyborczej dane o:

- 1) liczbie osób uprawnionych do głosowania, tj. liczbie osób umieszczonych w spisie wyborców łącznie z osobami dopisanymi przez komisję obwodową w trakcie głosowania;
- 2) liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania, tj. sumie liczby podpisów wyborców potwierdzających otrzymanie karty do głosowania, łącznie z adnotacjami o wydaniu karty bez potwierdzenia podpisem w spisie, zwane dalej „danymi”.

2. Okręgowa komisja wyborcza zobowiązana jest zapewnić szczegółowe omówienie na szkoleniach komisji obwodowych trybu i sposobu przekazywania danych.
3. Okręgowa komisja wyborcza powołuje w gminie pełnomocnika do wykonywania zadań określonych w uchwale, zwanego dalej „pełnomocnikiem”.
4. Pełnomocnik musi być wyposażony w komputer z dostępem do Internetu oraz login i hasło uprawniające do dostępu do systemu teleinformatycznego, o którym mowa w uchwale nr 55/2025 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 3 lutego 2025 r. w sprawie warunków oraz sposobu pomocniczego wykorzystania techniki elektronicznej w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r., zwanego dalej „systemem teleinformatycznym”.
5. Pełnomocnik powinien posiadać wykaz obwodowych komisji wyborczych, ze wskazaniem przy każdej komisji:
 - 1) nazwy gminy;
 - 2) numeru obwodu;
 - 3) adresu komisji;
 - 4) imienia i nazwiska przewodniczącego komisji;
 - 5) numeru telefonu.
6. Każda obwodowa komisja wyborcza powinna otrzymać Informację zawierającą:
 - 1) opis sposobu przekazywania danych z komisji obwodowej do systemu teleinformatycznego albo – w przypadku braku możliwości wprowadzenia danych do systemu teleinformatycznego - pełnomocnikowi;
 - 2) imię i nazwisko pełnomocnika oraz jego numer telefonu;
 - 3) wskazanie godziny, do której dane są najpóźniej przyjmowane przez pełnomocników (do godziny 12.30 i 17.30);
 - 4) numer telefonu do okręgowej komisji wyborczej przeznaczony wyłącznie do przyjmowania informacji w sytuacjach awaryjnych;
 - 5) przypomnienie o konieczności zachowania dyscypliny przy przekazywaniu danych; telefoniczne przekazywanie danych powinno być krótkie i rzeczowe, by nie blokować linii telefonicznej.
7. Do godziny 11.00 w dniu głosowania pełnomocnicy skontaktują się telefonicznie z komisjami obwodowymi w celu potwierdzenia gotowości do wprowadzenia danych do systemu teleinformatycznego i poprawności informacji o numerach telefonów. Jeśli

członkowie komisji obwodowych posiadają telefony komórkowe, wskazane jest przekazanie ich numerów pełnomocnikowi w przypadku potrzeby awaryjnego ich wykorzystania. W razie trudności z nawiązaniem kontrolnych połączeń telefonicznych należy niezwłocznie powiadomić o tym wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz okręgową komisję wyborczą.

8. Obwodowe komisje wyborcze w dniu głosowania przekazują dane dwukrotnie – według stanu na godzinę: 12.00 i 17.00, zwane dalej „godzinami sprawozdawczymi”.

9. Obwodowe komisje wyborcze, w miarę możliwości, przystępują do ustalenia danych jeszcze przed upływem godzin sprawozdawczych.

10. Niezwłocznie po upływie godzin sprawozdawczych obwodowe komisje wyborcze ustalają dane i przekazują do Państwowej Komisji Wyborczej.

11. Przekazanie danych do Państwowej Komisji Wyborczej odbywa się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego.

12. Pełnomocnik na bieżąco kontroluje w systemie teleinformatycznym poprawność danych wprowadzonych przez obwodowe komisje wyborcze i w przypadku stwierdzenia ich rażącej nieprawidłowości kontaktuje się z komisją obwodową w celu poprawienia wprowadzonych danych.

13. W przypadku braku możliwości wprowadzenia danych do systemu teleinformatycznego obwodowa pełnomocnikowi telefonicznie. komisja wyborcza przekazuje dane

14. Dane przekazywane telefonicznie przez obwodową komisję wyborczą pełnomocnikowi powinny zawierać następującą treść:

- 1) nazwę gminy;
- 2) numer obwodu;
- 3) adres obwodowej komisji wyborczej;
- 4) imię i nazwisko przewodniczącego obwodowej komisji wyborczej (jeśli informację przekazuje zastępca przewodniczącego lub inny członek komisji, powinien podać imię i nazwisko przewodniczącego oraz własne);
- 5) liczbę osób uprawnionych do głosowania w formie: „liczba uprawnionych: jeden, zero, dwa, cztery; powtarzam: tysiąc dwadzieścia cztery”;
- 6) liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania, w formie: „liczba wydanych kart: cztery, pięć, jeden; powtarzam: czterysta pięćdziesiąt jeden”.

15. Pełnomocnik, przyjmując dane przekazywane drogą telefoniczną, sprawdza zgodność elementów identyfikujących komisję przekazującą (numer obwodu, adres komisji oraz imię i nazwisko przewodniczącego komisji), a w razie wątpliwości co do tożsamości osoby, która

przekazała dane, powinien połączyć się telefonicznie z komisją, która je przekazywała, i uzyskać potwierdzenie przyjętych danych.

16. Przekazanie danych z obwodowych komisji wyborczych następuje nie później niż 30 minut po upływie godziny sprawozdawczej (do godziny 12.30 i 17.30). Jeśli w tym czasie nie zostaną wprowadzone dane z którejś z komisji obwodowych, pełnomocnik powinien ustalić telefonicznie przyczynę nieprzekazania danych. Jeżeli nie byłoby możliwości połączenia telefonicznego lub z innych przyczyn uzyskanie danych z komisji obwodowej nie byłoby możliwe do godziny 12.35 i 17.35, dane z tej obwodowej komisji wyborczej nie będą uwzględniane.

17. Przekazywanie danych przez pełnomocników do Państwowej Komisji Wyborczej odbywa się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, z zastrzeżeniem pkt 18 i 19.

18. W przypadku braku możliwości skorzystania z systemu teleinformatycznego przez pełnomocnika przekazuje on dane, wykorzystując arkusz kalkulacyjny zawierający wyłącznie informacje określone w pkt 14 ppkt 1, 5 i 6 oraz liczbę obwodów, z których uzyskano dane, za pośrednictwem poczty elektronicznej na adres e-mail osoby wyznaczonej przez okręgową komisję wyborczą.

19. W przypadku braku możliwości skorzystania z systemu teleinformatycznego oraz poczty elektronicznej pełnomocnik dane zbiorcze przekazuje telefonicznie osobie wyznaczonej przez okręgową komisję wyborczą. Dane przekazuje się w następującej kolejności:

- 1) nazwa gminy;
- 2) imię i nazwisko pełnomocnika;
- 3) liczba obwodów, z których uzyskano dane, w formie: „liczba obwodów dziewiętnaście, powtarzam: dziewiętnaście”;
- 4) suma liczb osób uprawnionych do głosowania w obwodach – w formie jak w pkt 14 ppkt 5;
- 5) suma liczb wyborców, którym wydano karty do głosowania w obwodach – w formie jak w pkt 14 ppkt 6.

20. Osoby przyjmujące telefonicznie dane w delegaturze Krajowego Biura Wyborczego powinny posiadać wykaz pełnomocników, którzy przekazują im dane, oraz arkusze do wpisania tych danych. Dane przekazane telefonicznie są przez nie rejestrowane w systemie teleinformatycznym.

21. Osoba wyznaczona przez okręgową komisję wyborczą na bieżąco kontroluje w systemie teleinformatycznym poprawność danych wprowadzonych przez komisje obwodowe i w przypadku stwierdzenia ich rażącej nieprawidłowości kontaktuje się z pełnomocnikiem w celu poprawienia wprowadzonych danych.

22. Jako nieprzekraczalny termin przekazania przez pełnomocników danych do okręgowej komisji wyborczej przyjmuje się godzinę 12.40 i 17.40. Jeśli w tym terminie okręgowa komisja wyborcza nie otrzyma danych od któregoś z pełnomocników bądź stwierdzi, że dane nie zostały przez pełnomocnika wprowadzone do systemu teleinformatycznego, osoba upoważniona przez komisję powinna połączyć się z nim telefonicznie w celu ustalenia przyczyny nieprzekazania danych.

23. Jeżeli nie byłoby możliwości uzyskania połączenia telefonicznego lub z innych przyczyn przekazanie danych przez pełnomocnika nie byłoby możliwe do godziny 12.45 i 17.45, okręgowa komisja wyborcza dokonuje podsumowania otrzymanych danych i przekazuje je do Państwowej Komisji Wyborczej korzystając z systemu teleinformatycznego, nie później niż o godzinie 12.50 i 17.50.

24. Okręgowa komisja wyborcza przekazuje dane z podziałem na gminy, podając również informację o liczbie obwodów ogółem w gminie oraz o liczbie obwodów, z których dane zostały uzyskane.

25. W przypadku braku możliwości skorzystania z systemu teleinformatycznego osoba wyznaczona przez okręgową komisję wyborczą ma obowiązek sporządzić arkusz kalkulacyjny zawierający wyłącznie dane określone w pkt 19 ppkt 1 i 3-5 oraz przekazać go za pośrednictwem poczty elektronicznej do wyznaczonej przez Państwową Komisję Wyborczą osoby.

26. Informację o liczbie osób uprawnionych do głosowania oraz o liczbie wyborców, którym wydano karty do głosowania, obwodowa komisja wyborcza udostępnia na drzwiach wejściowych do lokalu wyborczego niezwłocznie po przekazaniu danych w sposób określony w pkt 11 lub 13. Informację podpisuje przewodniczący komisji lub jego zastępca i opatruje ją pieczęcią komisji.

11. Uchwała PKW nr 54/2025 - drukowanie kart do głosowania

w sprawie wytycznych dotyczących druku i dostarczenia kart do głosowania oraz dostarczenia nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a obwodowym komisjom wyborczym utworzonym w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.

Na podstawie art. 161 § 1 w związku z art. 307 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2408 oraz z 2024 r. poz. 721, 1572 i 1907) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. Ustala się wytyczne dotyczące druku i dostarczenia kart do głosowania oraz dostarczenia nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a obwodowym komisjom wyborczym utworzonym w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r., stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej
Sylwester Marciniak

Załącznik do uchwały nr 54/2025 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 3 lutego 2025 r.
Wytyczne dotyczące druku i dostarczenia kart do głosowania oraz dostarczenia nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a obwodowym komisjom wyborczym utworzonym w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.

1. Druk kart do głosowania powinien odbywać się z zachowaniem warunków najwyższej staranności i kontroli jego wykonania. Konieczne jest szczegółowe sprawdzenie parametrów technicznych oraz innych szczegółowych warunków dla karty do głosowania określonych w uchwale nr 29/2020 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 24 lutego 2020 r. w sprawie wzorów kart do głosowania oraz nakładek na karty do głosowania sporządzonych w alfabecie Braille'a, w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej (M.P. poz. 251).

2. Ustala się, do bezwzględneho przestrzegania, następujące zasady kontroli druku kart:

1) korektę składu karty do głosowania prowadzą w drukarni dwa niezależnie od siebie działające zespoły pracowników wyznaczonych przez Szefa Krajowego Biura Wyborczego. Pracownicy zespołów odpowiedzialni są za jakość korekty. Stwierdzone ewentualne błędy oba zespoły wzajemnie konfrontują i przekazują kierownikowi drukarni. Oba zespoły zatrzymują

po 1 egzemplarzu odbitki składu karty do głosowania. Odbitki te są przechowywane w aktach Krajowego Biura Wyborczego. Po usunięciu błędów zespoły prowadzą ponowną korektę na podstawie materiału wyjściowego, tj. treści karty ustalonej przez Państwową Komisję Wyborczą;

2) ostatecznej kontroli jakości i poprawności składu kart do głosowania dokonują dwaj wyznaczeni członkowie Państwowej Komisji Wyborczej, którzy podpisują kartę do druku, podając datę, imię i nazwisko oraz przekazują ją Szefowi Krajowego Biura Wyborczego, by uruchomić druk ustalonego nakładu kart. Odbitka karty skierowanej do druku jest przechowywana w aktach Krajowego Biura Wyborczego;

3) po wydrukowaniu przez wykonawcę kart do głosowania wyznaczeni członkowie Państwowej Komisji Wyborczej sprawdzają treść karty z odbitką tej karty uruchamiającej druk i sporządzają notatkę z tej czynności, która pozostaje w aktach Krajowego Biura Wyborczego.

3. Wydrukowane karty do głosowania wykonawca pakuje w następujący sposób:

1) nakład kart do głosowania dzieli się odrębnie na części według gmin i obwodów głosowania w tych gminach. Na paczkach kart do głosowania należy odpowiednio wpisać: „Wybory Prezydenta RP Obwód głosowania nr w Gmina powiat województwo..... Liczba kart do głosowania”. Przed zapakowaniem każdej paczki należy sprawdzić, czy:

a) karty do głosowania (ich liczba) dotyczą właściwej gminy i obwodu,

b) nie ma kart pustych lub z niekompletnym nadrukiem;

2) rezerwę nakładu kart do głosowania dzieli się odrębnie na części według gmin. Na paczkach kart do głosowania stanowiących rezerwę należy odpowiednio wpisać: „Rezerwa kart do głosowania Wybory Prezydenta RP Gmina powiat województwo..... Liczba kart do głosowania”. 2 Przed zapakowaniem każdej paczki należy sprawdzić, czy:

a) karty do głosowania stanowiące rezerwę (ich liczba) dotyczą właściwej gminy,

b) nie ma kart pustych lub z niekompletnym nadrukiem.

4. Karty do głosowania zostaną dostarczone do urzędów gmin przez wykonawcę.

5. Karty do głosowania zostaną wydrukowane w nakładzie odpowiadającym 100% liczby uprawnionych do głosowania, z czego 95% nakładu należy dostarczyć poszczególnym obwodowym komisjom wyborczym, a 5% nakładu stanowi rezerwę kart do głosowania.

6. Rezerwowe karty do głosowania należy zmagazynować w urzędach gmin w celu ich sprawnego dostarczenia do obwodów w miarę występujących potrzeb. W gminach należy

zapewnić środek transportu dla dowiezienia kart z rezerwy do obwodu głosowania stosownie do dyspozycji okręgowej komisji wyborczej. Wydanie rezerwy kart do głosowania obwodowym komisjom wyborczym może nastąpić wyłącznie protokolarnie, na polecenie okręgowej komisji wyborczej.

7. Pełny nakład kart do głosowania, odpowiadający liczbie wyborców, należy dostarczyć dla obwodów utworzonych w zakładach leczniczych, domach pomocy społecznej, zakładach karnych i aresztach śledczych oraz oddziałach zewnętrznych takich zakładów i aresztów, domach studenckich oraz zespołach domów studenckich.

8. W szczególnych przypadkach, np. związanych z wysoką frekwencją wyborczą we wcześniej przeprowadzonych wyborach, Państwowa Komisja Wyborcza może dopuścić dostarczenie do wybranych stałych obwodów głosowania pełnego nakładu kart do głosowania, w celu zapewnienia sprawnego przeprowadzenia głosowania.

9. Nakład kart do głosowania przeznaczonych do przygotowania pakietów wyborczych stosowanych w głosowaniu korespondencyjnym ustala się w wysokości 15% nakładu dostarczanego poszczególnym obwodowym komisjom wyborczym. Nakład tych kart jest częścią nakładu, o którym mowa w pkt 5. 3

10. Odbiór paczek z kartami do głosowania dostarczonych przez wykonawcę do urzędu gminy odbywa się za pokwitowaniem i po uprzednim sprawdzeniu, czy paczki przekazano dla wszystkich obwodowych komisji wyborczych wraz z rezerwą.

11. Dopuszcza się wykorzystanie nakładek sporządzonych w alfabecie Braille'a, zwanych dalej „nakładkami”, wykonanych w związku z poprzednimi wyborami Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

12. Nakład nakładek na karty do głosowania ustala się według przewidywanych potrzeb, m.in. w zależności od liczby obwodów głosowania, nie mniej jednak niż po jednej nakładce na każdy obwód głosowania. Nakład nakładek na karty do głosowania ustala się na podstawie informacji od dyrektorów delegatur Krajowego Biura Wyborczego.

13. Karty do głosowania przekazane do przygotowania pakietów wyborczych oraz przygotowane do przekazania obwodowym komisjom wyborczym, a także rezerwę kart do głosowania należy przechować w warunkach pełnego zabezpieczenia przed uszkodzeniem, zniszczeniem lub utratą. Odpowiedzialność za zapewnienie należytego zabezpieczenia kart do głosowania ponosi wójt (burmistrz, prezydent miasta).

14. Zaleca się, aby karty do głosowania były przechowywane w odrębnym, specjalnie do tego celu wydzielonym pomieszczeniu.

15. Zapakowane karty do głosowania i nakładki na karty do głosowania należy dostarczyć do obwodów głosowania w przeddzień głosowania i doręczyć za pokwitowaniem obwodowym komisjom wyborczym.

16. Karty i nakładki do pakietów wyborczych stosowanych w głosowaniu korespondencyjnym należy doręczyć za pokwitowaniem do urzędów gmin najpóźniej na 13 dni przed dniem wyborów, tj. do 5 maja 2025 r.

17. Wytyczne stosuje się również w przypadku konieczności przeprowadzenia ponownego głosowania, z tym że termin, o którym mowa w pkt 16, ustala się na 9 dni przed dniem głosowania ponownego, tj. 23 maja 2025 r.”

12. Uchwała PKW nr 55/2025 - wykorzystanie techniki elektronicznej

w sprawie warunków oraz sposobu pomocniczego wykorzystania techniki elektronicznej w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. Na podstawie art. 162 § 1 pkt 1 i 2 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2023 r. poz. 2408 oraz z 2024 r. poz. 721, 1572 i 1907) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. 1. Ustala się warunki oraz sposób pomocniczego wykorzystania techniki elektronicznej jako narzędzia wspomagającego prace: obwodowych komisji wyborczych, gmin, komisarzy wyborczych, okręgowych komisji wyborczych oraz Państwowej Komisji Wyborczej w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. 2. Wykorzystanie techniki elektronicznej nie zastępuje ręcznego liczenia głosów przez obwodowe komisje wyborcze oraz konieczności porównania przez okręgowe komisje wyborcze danych zawartych w systemie teleinformatycznym z dostarczonymi protokołami głosowania w obwodzie.

§ 2. Warunkiem korzystania przez podmioty, o których mowa w § 1 ust. 1, z techniki elektronicznej jest używanie wyłącznie oprogramowania zaakceptowanego i zapewnionego przez Państwową Komisję Wyborczą – systemu teleinformatycznego Wsparcie Organów Wyborczych (WOW), zwanego dalej „systemem teleinformatycznym”.

§ 3. 1. System teleinformatyczny umożliwia w szczególności:

- 1) wprowadzenie i przechowywanie danych o terytorialnym zasięgu działania oraz o składach okręgowych komisji wyborczych;
- 2) wprowadzenie, przechowywanie i aktualizację danych o komitetach wyborczych i kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) przygotowanie danych do składu obwieszczenia o kandydatach na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz danych niezbędnych do sporządzenia kart do głosowania;
- 4) wprowadzenie i przechowywanie danych o obwodach głosowania oraz o składach obwodowych komisji wyborczych;
- 5) pobranie z Centralnego Rejestru Wyborców oraz przechowywanie danych o liczbie mieszkańców oraz wyborców, o liczbie wydanych zaświadczeń o prawie do głosowania, o liczbie sporządzonych aktów pełnomocnictwa do głosowania oraz o liczbie wysłanych pakietów wyborczych, a także wspomaganie użytkowników w przygotowaniu tych pakietów;

- 6) druk formularzy protokołów głosowania w obwodzie dla właściwej obwodowej komisji wyborczej;
- 7) przekazanie w trakcie głosowania danych o liczbie osób uprawnionych do głosowania ujętych w spisach wyborców oraz o liczbie kart do głosowania wydanych wyborcom w stałych obwodach głosowania;
- 8) wprowadzenie wszystkich danych zawartych w projektach protokołów głosowania w obwodzie;
- 9) wydruk projektów protokołów głosowania w obwodzie z ewentualnym zestawieniem błędów oraz raportem ostrzeżeń, ułatwiającymi sprawdzenie poprawności ustalenia wyników głosowania w obwodzie, a w szczególności zgodności arytmetycznej danych;
- 10) wprowadzenie danych z podpisanych protokołów głosowania w obwodzie do sieci elektronicznego przekazywania danych;
- 11) zapisanie danych z protokołów głosowania w obwodzie w postaci pliku na elektronicznym nośniku danych w przypadku braku możliwości wprowadzenia danych do sieci elektronicznego przekazywania danych;
- 12) potwierdzenie przez koordynatora gminnego zgodności danych elektronicznych otrzymanych z obwodowej komisji wyborczej z kopią protokołu głosowania w obwodzie przekazaną przez tę obwodową komisję wyborczą bądź odrzucenie tych danych, w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości;
- 13) weryfikację, zatwierdzenie bądź odrzucanie danych z protokołów głosowania w obwodzie na poziomie właściwej okręgowej komisji wyborczej;
- 14) sporządzenie w formie wydruku projektu protokołu zbiorczych wyników głosowania dla okręgowej komisji wyborczej;
- 15) zatwierdzenie wyników na poziomie okręgowej komisji wyborczej;
- 16) gromadzenie i przekazywanie skanów protokołów głosowania w obwodzie oraz protokołów zbiorczych wyników głosowania;
- 17) sporządzenie w formie wydruku projektu protokołu Państwowej Komisji Wyborczej o wynikach głosowania w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 18) sporządzenie w formie wydruku projektu obwieszczenia Państwowej Komisji Wyborczej o wynikach głosowania i wyniku wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 19) przechowywanie danych zawartych w protokołach głosowania w obwodzie, na poziomie jednostki samorządu terytorialnego, okręgowej komisji wyborczej oraz w skali kraju.

2. System teleinformatyczny umożliwia okręgowej komisji wyborczej nadzór nad poprawnością ustalenia wyników głosowania przez obwodowe komisje wyborcze z obszaru jej właściwości terytorialnej.

3. System teleinformatyczny zapewnia wgląd Państwowej Komisji Wyborczej we wszystkie wprowadzone do niego dane z protokołów głosowania w obwodzie i protokołów zbiorczych wyników głosowania, a okręgowej komisji wyborczej w dane z protokołów głosowania w obwodzie z całego obszaru właściwości terytorialnej.

4. System teleinformatyczny zapewnia wprowadzenie danych do sieci elektronicznego przekazywania danych oraz ich przesyłanie, z zapewnieniem bezpieczeństwa komunikacji i autoryzacji oraz poprawności i integralności przekazanych danych. 5. W systemie teleinformatycznym prowadzona jest ewidencja osób posiadających dostęp do niego oraz ich uprawnień.

§ 4. Obsługę informatyczną Państwowej Komisji Wyborczej zapewnia Szef Krajowego Biura Wyborczego przy pomocy Zespołu Informatyki Krajowego Biura Wyborczego i powołanego przez Szefa Krajowego Biura Wyborczego Zespołu ds. systemu Wsparcie Organów Wyborczych (WOW).

§ 5. 1. Obsługę informatyczną okręgowej komisji wyborczej oraz komisarza wyborczego zapewnia dyrektor właściwej delegatury Krajowego Biura Wyborczego przy pomocy pełnomocnika do spraw informatyki, który nadzoruje pracę osób realizujących zadania delegatury Krajowego Biura Wyborczego w tym zakresie. 2. Zadania delegatury Krajowego Biura Wyborczego w zakresie obsługi informatycznej określa załącznik nr 1 do uchwały.

§ 6. 1. Obsługę informatyczną obwodowej komisji wyborczej zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta) w ramach zadań zleconych gminie, powołując w tym celu operatorów informatycznej obsługi obwodowych komisji wyborczych.

2. Zadania operatora informatycznej obsługi obwodowej komisji wyborczej określa załącznik nr 2 do uchwały.

3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) ustanawia koordynatora gminnego odpowiedzialnego za szkolenie i wsparcie operatorów obsługi informatycznej

4 obwodowych komisji wyborczych oraz realizację zadań na obszarze gminy. Koordynator gminny może też stać na czele gminnego (miejskiego) zespołu informatycznego. Zadania koordynatora gminnego lub gminnego (miejskiego) zespołu informatycznego określa załącznik nr 3 do uchwały.

§ 7. 1. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) zapewnia operatorom informatycznej obsługi obwodowych komisji wyborczych oraz koordynatorowi gminnemu bądź gminnemu

(miejskiemu) zespołowi informatycznemu niezbędne urządzenia techniczne oraz dostęp do Internetu.

2. Prawa majątkowe do urządzeń technicznych, które zapewnia wójt (burmistrz, prezydent miasta), winny przysługiwać wyłącznie Skarbowi Państwa, jednostkom samorządu terytorialnego lub podmiotom im podległym.

§ 8. Przepisy uchwały stosuje się także w ponownym głosowaniu w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 9. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej
Sylwester Marciniak

13. Uchwała PKW nr 162/2025 – wykaz gmin z możliwością większej liczby wyborców

w sprawie wykazu gmin, w których można spodziewać się zwiększonej liczby wyborców w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18.05. 2025 r.

Na podstawie art. 182 § 1c ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 365) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje: § 1. Ustala się wykaz gmin, w których można spodziewać się zwiększonej liczby wyborców w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r., stanowiący załącznik do uchwały. § 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu.

Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej
Sylwester Marciniak

Wykaz gmin, w których można spodziewać się zwiększonej liczby wyborców w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r.:

- 1) gmina Białowieża (powiat hajnowski, województwo podlaskie), TERYT 200502;
- 2) gmina Biecz (powiat gorlicki, województwo małopolskie), TERYT 120502;
- 3) gmina Brześć Kujawski (powiat, województwo kujawsko-pomorskie), TERYT 041804;
- 4) gmina Bukowina Tatrzańska (powiat tatrzański, województwo małopolskie), TERYT 121703;
- 5) gmina Busko-Zdrój (powiat buski, województwo świętokrzyskie), TERYT 260101;
- 6) gmina Cisna (powiat leski, województwo podkarpackie), TERYT 182102;
- 7) gmina Choczewo (powiat wejherowski, województwo pomorskie), TERYT 221504;
- 8) gmina Chojnice (powiat chojnicki, województwo pomorskie), TERYT 220203;
- 9) gmina Czarna (powiat bieszczadzki, województwo podkarpackie), TERYT 180103;
- 10) gmina Czeremcha (powiat hajnowski, województwo podlaskie), TERYT 200503;
- 11) gmina Czersk (powiat chojnicki, województwo pomorskie), TERYT 220204;
- 12) gmina Czorsztyn (powiat nowotarski, województwo małopolskie), TERYT 121104;
- 13) gmina Darłowo (powiat sławieński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 321302;
- 14) gmina Drawsko Pomorskie (powiat drawski, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320302;
- 15) gmina Dubicze Cerkiewne (powiat hajnowski, województwo podlaskie), TERYT 200505;
- 16) gmina Działoszyce (powiat pińczowski, województwo świętokrzyskie), TERYT 260801;
- 17) gmina Dziwnów (powiat kamieński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320701;
- 18) gmina Giżycko (powiat giżycki, województwo warmińsko-mazurskie), TERYT 280604;
- 19) gmina Goczałkowice-Zdrój (powiat pszczyński, województwo śląskie), TERYT 241001;
- 20) gmina Gródek nad Dunajcem (powiat nowosądecki, województwo małopolskie), TERYT 121003;
- 21) gmina Iwonicz-Zdrój (powiat krośnieński, województwo podkarpackie), TERYT 180703;
- 22) gmina Jastarnia (powiat pucki, województwo pomorskie), TERYT 221102;
- 23) gmina Jordanów (powiat suski, województwo małopolskie), TERYT 121505;
- 24) gmina Kamień Pomorski (powiat kamieński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320703;
- 25) gmina Karsin (powiat kościerski, województwo pomorskie), TERYT 220603;

- 26) gmina Kołbaskowo (powiat policki, województwo zachodniopomorskie), TERYT 321102;
- 27) gmina Kołobrzeg (powiat kołobrzeski, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320804;
- 28) gmina Krokowa (powiat pucki, województwo pomorskie), TERYT 221106;
- 29) gmina Krościenko nad Dunajcem (powiat nowotarski, województwo małopolskie), TERYT 121106;
- 30) gmina Krynica-Zdrój (powiat nowosądecki, województwo małopolskie), TERYT 121007;
- 31) gmina Łądek-Zdrój (powiat kłodzki, województwo dolnośląskie), TERYT 020808;
- 32) gmina Lipnica Wielka (powiat nowotarski, województwo małopolskie), TERYT 121107;
- 33) gmina Łapsze Niżne (powiat nowotarski, województwo małopolskie), TERYT 121108;
- 34) gmina Mielno (powiat koszaliński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320905;
- 35) gmina Międzyzdroje (powiat kamieński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320704;
- 36) gmina Mikołajki (powiat mrągowski, województwo warmińsko-mazurskie), TERYT 281002;
- 37) gmina Muszyna (powiat nowosądecki, województwo małopolskie), TERYT 121011;
- 38) gmina Narewka (powiat hajnowski, województwo podlaskie), TERYT 200509;
- 39) gmina Orzysz (powiat piski, województwo warmińsko-mazurskie), TERYT 281602;
- 40) gmina Piwniczna-Zdrój (powiat nowosądecki, województwo małopolskie), TERYT 121013;
- 41) gmina Postomino (powiat sławieński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 321305;
- 42) gmina Rewal (powiat gryficki, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320507;
- 43) gmina Sianów (powiat koszaliński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320907;
- 44) gmina Solec-Zdrój (powiat buski, województwo świętokrzyskie), TERYT 260105;
- 45) gmina Solina (powiat leski, województwo podkarpackie), TERYT 182105;
- 46) gmina Stawiguda (powiat olsztyński, województwo warmińsko-mazurskie), TERYT 281411;
- 47) gmina Stegna (powiat nowodworski, województwo pomorskie), TERYT 221004;
- 48) gmina Stężyca (powiat kartuski, województwo pomorskie), TERYT 220506;
- 49) gmina Ślesin (powiat koniński, województwo wielkopolskie), TERYT 301012;
- 50) gmina Trzebiatów (powiat gryficki, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320508;
- 51) gmina Ustka (powiat słupski, województwo pomorskie), TERYT 221210;
- 52) gmina Ustronie Morskie (powiat kołobrzeski, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320807;
- 53) gmina Uście Gorlickie (powiat gorlicki, województwo małopolskie), TERYT 120510;
- 54) gmina Władysławowo (powiat pucki, województwo pomorskie), TERYT 221104;
- 55) gmina Włodawa (powiat włodawski, województwo lubelskie), TERYT 061906;
- 56) gmina Zawoja (powiat suski, województwo małopolskie), TERYT 121508;
- 57) miasto Ciechocinek (powiat aleksandrowski, województwo kujawsko-pomorskie), TERYT 040102;
- 58) miasto Cieszyn (powiat cieszyński, województwo śląskie), TERYT 240301;
- 59) miasto Darłowo (powiat sławieński, województwo zachodniopomorskie), TERYT 321301;
- 60) miasto Duszniki-Zdrój (powiat kłodzki, województwo dolnośląskie), TERYT 020801;
- 61) miasto Gdańsk (województwo pomorskie), TERYT 226101;
- 62) miasto Hel (powiat pucki, województwo pomorskie), TERYT 221101;
- 63) miasto Inowrocław (powiat inowrocławski, województwo kujawsko-pomorskie), TERYT 040701;
- 64) miasto Kołobrzeg (powiat kołobrzeski, województwo zachodniopomorskie), TERYT 320801;

- 65) miasto Kraków (województwo małopolskie), TERYT 126101;
- 66) miasto Krynica Morska (powiat nowodworski, województwo pomorskie), TERYT 221001;
- 67) miasto Łeba (powiat lęborski, województwo pomorskie), TERYT 220802;
- 68) miasto Nowy Targ (powiat nowotarski, województwo małopolskie), TERYT 121109;
- 69) miasto Polanica-Zdrój (powiat kłodzki, województwo dolnośląskie), TERYT 020805;
- 70) miasto Sandomierz (powiat sandomierski, województwo świętokrzyskie), TERYT 260901;
- 71) miasto Sopot (województwo pomorskie), TERYT 226401;
- 72) miasto Szczawno-Zdrój (powiat wałbrzyski, województwo dolnośląskie), TERYT 022103;
- 73) miasto Świnoujście (województwo zachodniopomorskie), TERYT 326301;
- 74) miasto Ustka (powiat słupski, województwo pomorskie), TERYT 221201;
- 75) miasto Ustroń (powiat cieszyński, województwo śląskie), TERYT 240302;
- 76) miasto stołeczne Warszawa (województwo mazowieckie), TERYT 146501;
- 77) miasto Zakopane (powiat tatrzański, województwo małopolskie), TERYT 121701;
- 78) miasto Żory (województwo śląskie), TERYT 247901.

14. Uchwała PKW nr 164/2025 - wzór karty do głosowania

UCHWAŁA NR 164/2025 PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ
z dnia 23 kwietnia 2025 r. w sprawie zarządzenia druku kart do głosowania w wyborach
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 18 maja 2025 r.

Na podstawie art. 307 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 365) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. Zarządza się druk kart do głosowania w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 18 maja 2025 r., zgodnie z treścią zawartą w załączniku do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu.

Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej
Sylwester Marciniak

Załącznik do uchwały nr 164/2025
Państwowej Komisji Wyborczej z dnia
23 kwietnia 2025 r. (poz. ...)

KARTA DO GŁOSOWANIA

w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 18 maja 2025 r.

Kandydaci na Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej

- 01. ☐ BARTOSZEWICZ Artur
- 02. ☐ BIEJAT Magdalena Agnieszka
- 03. ☐ BRAUN Grzegorz Michał
- 04. ☐ HOŁOWNIA Szymon Franciszek
- 05. ☐ JAKUBIAK Marek
- 06. ☐ MACIAK Maciej
- 07. ☐ MENTZEN Sławomir Jerzy
- 08. ☐ NAWROCKI Karol Tadeusz
- 09. ☐ SENYSZYN Joanna
- 10. ☐ STANOWSKI Krzysztof Jakub
- 11. ☐ TRZASKOWSKI Rafał Kazimierz
- 12. ☐ WOCH Marek Marian
- 13. ☐ ZANDBERG Adrian Tadeusz

INFORMACJA

1. Znajdź kandydata, na którego chcesz głosować.
2. Postaw znak „X” w kratce **wyłącznie** przy nazwisku tego kandydata.
3. Jeżeli postawisz znak „X” przy nazwisku więcej niż jednego kandydata, Twój głos będzie nieważny.
4. Znak „X” to co najmniej dwie linie przecinające się wewnątrz kratki.

15. Uchwała PKW nr 165/2025 – wytyczne dla obwodowych komisji wyborczych

UCHWAŁA NR 165/2025 PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ
z dnia 23 kwietnia 2025 r. w sprawie wytycznych dla obwodowych komisji
wyborczych dotyczących zadań i trybu przygotowania oraz przeprowadzenia
głosowania w obwodach głosowania utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta
Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych na dzień 18 maja 2025 r. Na podstawie art.
161§ 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz.
365) Państwowa Komisja Wyborcza uchwala, co następuje:

§ 1. Ustala się wytyczne dla obwodowych komisji wyborczych dotyczące zadań i trybu
przygotowania oraz przeprowadzenia głosowania w obwodach głosowania
utworzonych w kraju w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej zarządzonych
na dzień 18 maja 2025 r., stanowiące załącznik do uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu.

Przewodniczący Państwowej Komisji Wyborczej
Sylwester Marciniak

Załącznik do uchwały nr 165/2025 Państwowej
Komisji Wyborczej z dnia 23 kwietnia 2025 r. (poz. ...)

**WYTYCZNE DLA OBWODOWYCH KOMISJI WYBORCZYCH DOTYCZĄCE ZADAŃ
I TRYBU PRZYGOTOWANIA ORAZ PRZEPROWADZENIA GŁOSOWANIA W
OBWODACH GŁOSOWANIA UTWORZONYCH W KRAJU
W WYBORACH PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ ZARZĄDZONYCH
NA DZIEŃ 18 MAJA 2025 R.**

Ilekcroć w wytycznych mowa jest o:

- 1) Kodeksie wyborczym – należy przez to rozumieć ustawę z dnia 5 stycznia 2011 r. – Kodeks wyborczy (Dz. U. z 2025 r. poz. 365);
- 2) komisji – należy przez to rozumieć obwodową komisję wyborczą;
- 3) wójcie – należy przez to rozumieć odpowiednio wójta, burmistrza lub prezydenta miasta;
- 4) urzędzie gminy – należy przez to rozumieć odpowiednio urząd gminy, urząd miasta, urząd miejski albo urząd miasta i gminy;
- 5) obwodzie odrębnym – należy przez to rozumieć odrębny obwód głosowania utworzony w zakładzie leczniczym, domu pomocy społecznej, zakładzie karnym i areszcie śledczym oraz w oddziale zewnętrznym takiego zakładu lub aresztu, a także w domu studenckim lub zespołach domów studenckich prowadzonych przez uczelnie lub inne podmioty na podstawie umów zawartych z uczelniami;
- 6) protokole głosowania – należy przez to rozumieć protokół głosowania w obwodzie, o którym mowa w § 1 pkt 1 uchwały nr 53/2025 Państwowej Komisji Wyborczej z dnia 3 lutego 2025 r. w sprawie wzorów protokołów głosowania i protokołu o wynikach głosowania stosowanych w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej;
- 7) systemie teleinformatycznym – należy przez to rozumieć zaakceptowany i zapewniony przez Państwową Komisję Wyborczą i Krajowe Biuro Wyborcze system teleinformatyczny Wsparcie Organów Wyborczych (WOW), pomocniczo wykorzystywany przez organy wyborcze, o czym mowa w art. 162 § 3 Kodeksu wyborczego;
- 8) loginie i hasle – należy przez to rozumieć sposób uwierzytelnienia użytkownika w systemie teleinformatycznym;
- 9) operatorze informatycznej obsługi komisji – należy przez to rozumieć osobę powołaną przez wójta, odpowiedzialną za obsługę informatyczną komisji i zapewniającą wprowadzenie danych do systemu teleinformatycznego;
- 10) aplikacji mObywatel – należy przez to rozumieć oprogramowanie przeznaczone dla urządzeń mobilnych, w którym są udostępniane usługi świadczone przez podmioty publiczne oraz podmioty niepubliczne, o której mowa w art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 26 maja 2023 r. o aplikacji mObywatel (Dz. U. z 2024 r. poz. 1275 i 1717).

Zgodnie z art. 161 § 1 Kodeksu wyborczego wytyczne Państwowej Komisji Wyborczej są wiążące dla komisji niższego stopnia. **Dlatego też członkowie komisji zobowiązani są zapoznać się z całością wytycznych i bezwzględnie je stosować.** W celu ułatwienia korzystania z wytycznych zostały one podzielone na rozdziały przedstawiające sposób wykonywania poszczególnych zadań komisji:

Pełny tekst wytycznych w odrębnym załączniku.